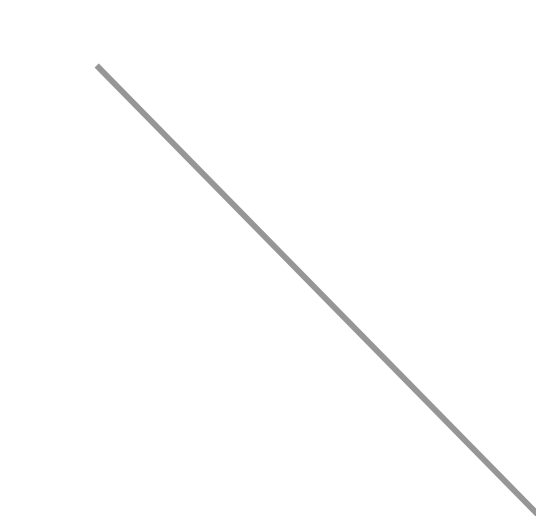
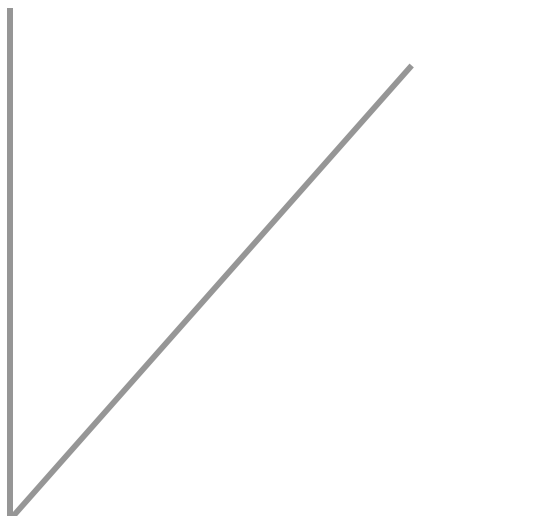
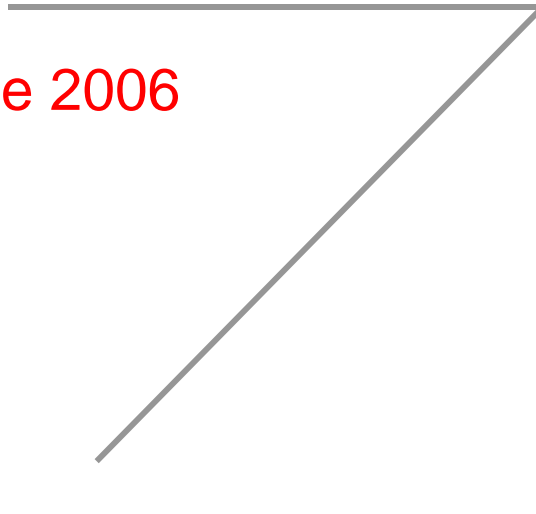

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

Ministeries van VROM, LNV, VenW, EZ en OCW

UITVOERINGSAGENDA RUIMTE 2006

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	5
DEEL I. WERKEN AAN UITVOERING	
Hoofdstuk 1. Sturing en strategie	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Sturingsfilosofie	7
1.3 Basiskwaliteit en Ruimtelijke Hoofdstructuur	9
1.4 Samenwerking tussen rijk en decentrale overheden	11
Hoofdstuk 2. Instrumenteel kader	12
2.1 Inleiding	12
2.2 De uitvoeringsagenda als instrument	12
2.3 Integrale gebiedsontwikkeling	13
2.4 Programma-aanpak	17
2.5 Wet en regelgeving	18
2.6 Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf	20
2.7 Kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering	21
2.8 Doorwerking, handhaving, monitoring en evaluatie	23
2.9 Voortgang Actieprogramma Ruimte en Cultuur	24
Hoofdstuk 3. Financieel kader	27
3.1 Inleiding	27
3.2 Overzichtsconstructie ruimtelijk relevante rijksbudgetten 2006-2011	27
3.3 Rijksinvesteringen in kaart gebracht	31
3.4 Middelen voor integrale gebiedsontwikkeling	34
3.5 Financiering van de uitvoering (inzet rijksmiddelen)	34
Hoofdstuk 4. Nederland in Europa	36
4.1 Inleiding	36
4.2 Voortgang uitvoering	36
4.3 Uitvoering ruimtelijk beleid in Europees perspectief	37
4.4 Ruimtelijke investeringen in Europees perspectief	39
DEEL II. WERK IN UITVOERING	
Hoofdstuk 5. Netwerken en steden	43
5.1 Inleiding	43
5.2 Ruimtelijke ontwikkeling en concurrentiepositie Randstad	44
5.3 Programma Zuidoost-Brabant / Noord-Limburg	46
5.4 Ontwikkeling nationale stedelijke netwerken en centra	47
5.5 Versterking kracht en diversiteit economische kerngebieden	49
5.6 Verbetering bereikbaarheid	54
5.7 Verbetering leefbaarheid en sociaal economische positie steden	57
5.8 Milieukwaliteit en veiligheid	61
5.9 Mogelijkheden ondergrondse ordening	64
Hoofdstuk 6. Water	66
6.1 Inleiding	66
6.2 Thematische aandachtsgebieden	66
6.3 Regionale aandachtsgebieden	68
Hoofdstuk 7. Groene ruimte	72
7.1 Inleiding	72
7.2 Bereikbare en toegankelijke recreatievoorzieningen in en rond de steden	73
7.3 Vergroting en aanpassing van de toeristisch-recreatieve mogelijkheden	74
7.4 Behoud en versterking van de variatie tussen stad en land	75
7.5 Borging en ontwikkeling van natuurwaarden	76
7.6 Ontwikkeling van landschappelijke kwaliteit	78
7.7 Borging en ontwikkeling van bijzondere landschappelijke en cultuurhistorische waarden	79
7.8 Ruimte voor hergebruik van bebouwing en nieuwbouw in het buitengebied	81
7.9 Duurzame en vitale landbouw	83
7.10 Winning bouwgrondstoffen op maatschappelijk aanvaardbare wijze	84
7.11 Ruimte voor militaire terreinen	85
7.12 Ruimte voor opwekking en distributie van elektriciteit en de opwekking van duurzame energie	86

Hoofdstuk 8. Regiokaarten integrale gebiedsontwikkeling	88
8.1 Inleiding	88
8.2 Regiokaart Noord	88
8.3 Regiokaart Oost	91
8.4 Regiokaart Noordwest	95
8.5 Regiokaart Zuidwest	97
8.6 Regiokaart Zuid	101
BIJLAGEN	
1 - Overzicht acties uitvoeringsagenda	106
2 - Overzicht acties ARC	108
3 - Overige regionale projecten	110
4 - Verwijzingen en bronnen	112
5 - Afkortingen	114

INLEIDING

Het kabinet laat in deze uitvoeringsagenda Ruimte 2006 zien wat het rijk onderneemt om het nationale ruimtelijke beleid te verwezenlijken. Deze geactualiseerde agenda vervangt de uitvoeringsagenda die in april 2004 bij deel 3a van de Nota Ruimte is uitgebracht. Die agenda richtte zich vooral op acties op korte termijn; het overgrote deel daarvan is uitgevoerd. In 2008, en daarna elke twee jaar, wordt de agenda opnieuw geactualiseerd.

Met de Nota Ruimte heeft het kabinet de doelen gesteld en het beleidskader gemaakt voor de ruimtelijke ontwikkeling. De uitvoeringsagenda is een selectief overzicht van de belangrijkste acties van het rijk om dit beleid uit te voeren. Het is niet de agenda van acties van derden, zoals decentrale overheden of marktpartijen. De agenda beschrijft alleen acties waarvoor het rijk verantwoordelijk is.

De uitvoeringsagenda is voor het kabinet geen blauwdruk voor de uitvoering. De omgeving is dynamisch en veranderingen gaan soms snel. Het kabinet gebruikt deze uitvoeringsagenda om:

- uitvoeringsactiviteiten van departementen af te stemmen;
- prioriteiten te stellen;
- vervolgstappen te zetten;
- de voortgang en doelbereiking te bewaken.

Dit versterkt de samenwerking, waardoor het rijk eenduidig kan optreden in de omgang met andere overheden en marktpartijen.

De uitvoeringsagenda geeft ook de voortgang weer van de implementatie van de Nota Ruimte. Belangrijke bouwstenen daarvoor zijn het rapport van het Ruimtelijk Planbureau en het Milieu- en Natuurplanbureau over de doelbereiking, de resultaten van evaluaties en de geboekte voortgang van uitvoeringsacties die in de vorige uitvoeringsagenda al werden aangekondigd. Bevindingen over doorwerking en decentrale uitvoering zijn daar onlosmakelijk mee verbonden. Ook aanbevelingen uit het VROM-raadadvies 'Ruimte geven, ruimte nemen' ter verbetering van het ruimtelijk beleid zijn gebruikt bij de opstelling van deze agenda.

Deze uitvoeringsagenda beantwoordt politiek relevante vragen, namelijk:

- of het rijk heeft gedaan wat het heeft beloofd;
- of de nieuwe sturingsfilosofie het verwachte rendement oplevert;
- of de beoogde ruimtelijke ontwikkelingen worden bevorderd.

De uitvoeringsagenda is selectief en gaat niet uitvoerig in op de inhoud van acties. De toegepaste selectiviteit heeft als grondslag 'sectoraal wat kan, integraal wat moet'. De uitvoeringsagenda is een aanvulling op de concrete programmering van rijksmiddelen in de begroting en departementale meerjarenprogramma's. Het brengt dus alle ruimtelijk relevante beleidsuitvoering onder in een handzaam overzicht.

De voortgang van de uitvoering en nieuwe agendapunten worden besproken aan de hand van de operationele doelen die de Nota Ruimte stelt. De agenda biedt overzicht, maar kan geen alomvattend programma zijn. Daarom zijn aan het eind van elk tekstdeel waarin een doel wordt besproken, alleen de belangrijkste en nieuwe rijksacties in tabelvorm weergegeven. Uitvoeringsacties van het rijk die reeds lopen of die een overwegend sectoraal karakter hebben, zijn in het algemeen niet vermeld. Waar sprake is van uitvoeringsacties waarover afzonderlijk aan de Kamer wordt gerapporteerd, bijvoorbeeld de programma-aanpak of acties in het kader van de Nota Mobiliteit, wordt daar in de tekst waar nodig naar verwezen.

DEEL I. WERKEN AAN UITVOERING

Dit deel bespreekt de aanpak van de uitvoering. Het gaat in op de manier waarop het rijk de sturingsfilosofie van de Nota Ruimte zodanig handen en voeten geeft dat betrokkenen hun rollen en verantwoordelijkheden in het geheel kunnen waarmaken. Aan de orde komen de nieuwe verdeling van verantwoordelijkheden en wijze van samenwerken, evenals het financiële en instrumentele kader voor de uitvoering. Dit deel besluit met een hoofdstuk over internationale aspecten van de uitvoering.

Hoofdstuk 1 Sturing en strategie

→ 1.1 Inleiding

Met de Nota Ruimte heeft het kabinet gekozen voor een nieuwe sturingsfilosofie. Ruimte voor ontwikkeling staat centraal en verantwoordelijkheden worden op een zo laag mogelijk niveau neergelegd. Dit hoofdstuk bespreekt hoe het rijk en de decentrale overheden de sturingsfilosofie hebben opgepakt. Achtereenvolgens komen aan de orde:

- de sturingsfilosofie en het advies van de VROM-raad;
- het onderscheid tussen basiskwaliteit en nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur;
- de samenwerking met decentrale overheden.

→ 1.2 Sturingsfilosofie

De nieuwe sturingsfilosofie van de Nota Ruimte is ingegeven door veranderende maatschappelijke en bestuurlijke verhoudingen. Netwerken tussen overheden, markt en maatschappelijke organisaties ontwikkelen zich steeds verder. Hierbij past een op samenwerking gerichte stijl van besturen, waarin overheden samen met maatschappelijke groeperingen en marktpartijen werken aan het ontwikkelen en uitvoeren van plannen. De vier pijlers onder de nieuwe sturingsfilosofie van de Nota Ruimte zijn dan ook decentralisatie, deregulering, uitvoeringsgerichtheid en ontwikkelingsgerichtheid.

- Decentralisatie houdt in: 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. Verantwoordelijkheden worden zo dicht mogelijk bij de burgers en de betrokken partijen neergelegd en het is duidelijk wie waarop aanspreekbaar is. In de praktijk betekent dit meer ruimte voor medeoverheden voor het voeren van een eigen beleid, in samenwerking met marktpartijen en maatschappelijke organisaties. Dit betekent ook dat het rijk minder inhoudelijk stuurt en meer overlaat aan medeoverheden. Bij de onderdelen van het ruimtelijk beleid die van nationaal of internationaal belang zijn, speelt het rijk echter een actievere rol.
- De tweede pijler, die van deregulering, betekent dat er minder, en minder gedetailleerde, regels en voorschriften worden gehanteerd. De sturing vindt plaats op hoofdlijnen. Nationale wet- en regelgeving moet ten dienste staan van de uitvoering van de Nota Ruimte, zowel centraal als decentraal.
- Uitvoeringsgerichtheid houdt in dat rijksmiddelen zoveel mogelijk gecoördineerd en gebundeld worden ingezet. Er komt nieuw instrumentarium beschikbaar om de uitvoeringskracht van decentrale overheden te versterken. Bovendien ondersteunt het rijk decentrale overheden met kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering bij de uitvoering van hun taken.
- Ontwikkelingsgerichtheid ten slotte betekent dat het accent verschuift van het stellen van beperkingen naar het stimuleren van ontwikkelingen. In de praktijk wordt daarbij gewerkt vanuit een gebiedsgerichte aanpak, binnen de spelregels van gemeenten, provincies, het rijk en de Europese Unie.

Het advies van de VROM-raad: Ruimte geven, ruimte nemen

De VROM-raad heeft de praktische knelpunten in de uitvoering van het ruimtelijk beleid geïnventariseerd. Vervolgens is nagegaan in hoeverre het nieuwe beleid en de nieuwe sturing in de Nota Ruimte oplossingen kunnen bieden voor die knelpunten. Het belangrijkste knelpunt dat daarbij naar voren kwam, is een verlies aan tempo en kwaliteit.

De raad constateert in het algemeen dat de sturingsfilosofie goed aansluit op de huidige maatschappelijke context. Bovendien vindt de raad dat er hard is gewerkt aan nieuw instrumentarium en de nieuwe verdeling van verantwoordelijkheid. Dit geeft de uitvoering een impuls. Het sturingsprincipe 'decentraal wat kan, centraal wat moet' roept echter ook vragen op. De betrokken partijen weten nog onvoldoende wat ze tijdens de uitvoering van elkaar mogen

verwachten. De raad adviseert het rijk duidelijker te zijn over de ruimte die de verschillende partijen krijgen en over de ruimte die het rijk zelf inneemt.

De aanbevelingen van de VROM-raad

'Centraal wat moet'

- Neem de regie.
- Geef duidelijkheid over de rijksagenda.
- Ontwikkel nieuwe checks en balances.
- Bewaak de continuïteit op de lange termijn.
- Onderbouw de nieuwe sturingsfilosofie.

'Decentraal wat kan'

- Voorzie de decentrale overheden van instrumenten en middelen.
- Ontwikkel expertise die past bij de nieuwe rollen en samenwerking.
- Investeer in nieuwe verhoudingen.

De aanbevelingen van de VROM-raad zijn, zoals aangekondigd aan de Tweede Kamer, verwerkt in deze Uitvoeringsagenda. In zijn reactie stelt het Kabinet dat de provincies goed op weg zijn om de nieuwe taken op te pakken. Het Kabinet heeft er vertrouwen in dat deze positieve ontwikkeling zich doorzet, maar beseft tegelijkertijd dat andere overheden hiervoor meer tijd nodig hebben. Door monitoring en bestuurlijk overleg gedurende de looptijd van deze uitvoeringsagenda kan het rijk de vinger aan de pols houden en eventuele problemen op de agenda zetten.

De aanbevelingen van de VROM-raad komen in deze agenda als volgt terug:

- In het kader van regie op sectorale regelgeving wordt gewerkt aan het stroomlijnen van toetsing en regelgeving (zie hoofdstuk 2).
- In het kader van Europa wordt gestart met het monitoren van de Europese regelgeving en besluitvorming met ruimtelijke impact (zie hoofdstuk 4).
- De nieuwe instrumenten Uitvoeringsagenda, programma-aanpak (paragraaf 2.4) en het gemeenschappelijke ontwikkelingsbedrijf (paragraaf 2.6) geven duidelijkheid over de aard van de rijksbetrokkenheid bij gebiedsontwikkeling en projectrealisering. De regierol in het ruimtelijk beleid wordt nader ingevuld en versterkt door in 2008 te komen met één rijksbrede ruimtelijke uitvoeringsagenda en één ruimtelijke investeringsagenda (zie hoofdstukken 2 en 3).
- De regierol van het rijk wordt verder versterkt door de rijksinzet in de programma-aanpak; de ontwikkeling van een strategische visie op de Randstad; de integrale lange-termijnvisies en de afspraken over de ontwikkelingsagenda's voor de Nationale Stedelijke Netwerken (zie hoofdstuk 5).
- Met de Strategische Agenda Randstad 2040 en het Adaptatieprogramma Klimaat en Ruimte zet het rijk in op lange termijnvraagstukken (hoofdstuk 5).
- Nieuwe 'checks and balances' krijgen vorm door de ontwikkeling van een nieuw samenhangend systeem van monitoring, evaluatie en toezicht (hoofdstuk 2).
- Het ontwikkelingsgerichte karakter van de Nota Ruimte zal bijdragen aan de kwaliteit van de ruimte. In verschillende ruimtelijke projecten is ervaring opgedaan met nieuwe samenwerkingsmodellen. De Agenda Gebiedsontwikkeling geeft aan dat de ervaringen hiermee ruim zullen worden verspreid (hoofdstuk 2).
- Bij decentrale overheden en andere partijen bestaat onduidelijkheid over wat kan wat moet. Het rijk inventariseert en bespreekt met IPO en VNG de knelpunten, waaronder het omgaan met basiskwaliteit. Ook de ontwikkeling van kennis en kunde wordt samen met IPO en VNG opgepakt. De ondersteuning van decentrale overheden wordt aangepakt met wettelijke instrumenten, vermindering en harmonisering van regels (hoofdstuk 2), decentralisatie van financiële middelen en de rijksinzet voor integrale gebiedsontwikkeling (hoofdstuk 3).
- De ontwikkeling van expertise behorend bij de nieuwe rollen wordt in overleg met IPO en VNG opgepakt. Er komt een gezamenlijk platform dat de grote hoeveelheid activiteiten op dit vlak gaat afstemmen. Het rijk draagt verder intensief bij aan versterking van de

kennisinfrastructuur voor gebiedsontwikkeling. Daarmee wordt ook bijgedragen aan de vormgeving van nieuwe verhoudingen tussen overheid, markt en samenleving (hoofdstuk 2).

→ 1.3 Basiskwaliteit en Ruimtelijke Hoofdstructuur

In de Nota Ruimte zijn de begrippen 'basiskwaliteit' en 'nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur' (RHS) geïntroduceerd. Alle beleidsuitspraken in de Nota Ruimte zijn verbonden met één van deze twee begrippen. Het rijk stelt kaders voor de basiskwaliteit en de RHS. Op nationaal niveau zorgt het kabinet hiermee voor een goede ruimtelijke kwaliteit. Decentrale overheden dragen hieraan bij op hun eigen niveau.

Basiskwaliteit

Elk deel van Nederland moet voldoen aan - of in elk geval toewerken naar - een bepaalde ruimtelijke basiskwaliteit. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij decentrale overheden. Het rijk heeft hier voornamelijk een faciliterende rol, bijvoorbeeld door het verdelen van het geld uit het ISV, het ILG en de GDU. Het rijk heeft het begrip basiskwaliteit per onderwerp verschillend uitgewerkt. Voor sommige onderwerpen is het tot in detail omschreven en bij wet vastgelegd, voor andere juist niet. Er is een wettelijke en een niet-wettelijke basiskwaliteit.

De wettelijke basiskwaliteit is niet meer en niet minder dan het geheel van alle nationale en internationale regelgeving met een ruimtelijke component. De basiskwaliteit is de generieke ondergrens van ruimtelijke plannen, die variëren van stankcirkels en geluidscontouren tot het Vuurwerkbesluit. De wettelijke basiskwaliteit is overal in Nederland gelijk.

De niet-wettelijke basiskwaliteit daarentegen verschilt per gebied. Het kan hierbij gaan om de bestaande, maar ook om de gewenste kwaliteit. Het enige wat het rijk aan niet-wettelijke basiskwaliteit voorschrijft aan decentrale overheden, is een beperkt aantal procesmatige eisen. Deze moeten ervoor zorgen dat aspecten als water, locatiebeleid en veiligheid deel uitmaken van de lokale basiskwaliteit. Deze kwaliteit kan alleen vanuit het gebied zelf gedefinieerd worden, langs de eigen democratische lijnen van gemeenteraden en provinciale staten. De ambities kunnen en zullen per plek verschillen. Op de ene plaats gaat het om het conserveren van de bestaande kwaliteiten, terwijl het ergens anders juist gaat om de ontwikkeling of versterking van de ruimtelijke kwaliteit. Niet-wettelijke basiskwaliteit is in zijn aard divers en kan betrekking hebben op woonmilieus, bedrijventerreinen, infrastructuur, recreatie en natuur, kortom op alles wat de betrokken overheden relevant vinden.

In evaluatieonderzoeken is geconcludeerd dat het begrip 'basiskwaliteit' een verzameling van opgaven inhoudt die soms op gespannen voet met elkaar staan; prioritering is in sommige gevallen noodzakelijk. Daarnaast ervaren de andere overheden de criteria voor basiskwaliteit als onduidelijk. Dit geldt soms ook voor de rol- en taakverdeling tussen rijk, provincies en gemeenten. Regionale partners geven bijvoorbeeld aan dat het rijk op een aantal vlakken, zoals bij het bundelingsbeleid, vasthoudt aan gedetailleerde sturing. Met als gevolg een beperkte manoeuvreerruimte voor de partners.

Het niet tot in detail voorschrijven van de gewenste ruimtelijke kwaliteit per regio past in de sturingsfilosofie van de Nota Ruimte. Decentrale overheden hebben tijd en ruimte nodig om het begrip voor de eigen omgeving uit te werken en in te vullen. Dat zich in de praktijk knelpunten voordoen bij de invulling van basiskwaliteit, betekent daarom niet dat het rijk deze taak nu naar zich toetrekt.

Het vaststellen van de basiskwaliteit is een democratisch afwegingsproces. Per gebied zal er een andere afweging worden gemaakt. Het rijk aanvaardt de keuzes die de decentrale overheden maken binnen de kaders van de Nota Ruimte. Uit de nieuwe en aangepaste provinciale plannen en uit de reacties van het rijk hierop blijkt dat een aantal provincies al is geslaagd in het vertalen van de Nota Ruimte naar de eigen situatie. Deze provinciale plannen sluiten inhoudelijk goed aan op de nota en de sturingsfilosofie.

Het rijk geeft decentrale overheden ruimte en tijd, maar blijft tegelijkertijd betrokken bij de uitwerking van knelpunten die zich in de praktijk voordoen. Vanuit dit perspectief gaan VROM, IPO en VNG een gezamenlijk programma opzetten voor kennisontwikkeling en –overdracht (zie paragraaf 2.7). Het programma zal onder andere aandacht besteden aan basiskwaliteit. Dit houdt bijvoorbeeld in het gezamenlijk ontwikkelen van methoden die het begrip kwaliteit hanteerbaarder maken. De democratische organen van gemeenten, provincies en rijk krijgen in dit programma een duidelijke rol. Alleen zij kunnen uiteindelijk vaststellen wat de kwaliteit van Nederland is en wordt. Het rijk zal eens in de twee jaar een evenement organiseren waarbij provincies, gemeenten en departementen hun ervaringen, ideeën en oplossingen kunnen presenteren en uitwisselen.

Ruimtelijke Hoofdstructuur

De Ruimtelijke Hoofdstructuur (RHS) bestaat uit de infrastructuurnetwerken en stedelijke netwerken en economische kerngebieden die het Kabinet van nationaal belang acht. Het rijk streeft hier in het algemeen naar méér dan basiskwaliteit. De realisatie van deze kwaliteit is echter niet altijd een rijksverantwoordelijkheid. Het rijk is voor alle onderwerpen in de Nota Ruimte systeemverantwoordelijk, maar alleen voor specifieke elementen van de RHS ook resultaatverantwoordelijk.

Provinciale en lokale overheden kennen de specifieke kenmerken van de RHS in hun gebied en de kansen voor de ruimtelijke versterking daarvan veelal beter dan het rijk. Ook zijn zij beter in staat om de lokale en regionale partijen te mobiliseren. Van deze kennis, ervaring en positie maakt het rijk graag gebruik bij het verwezenlijken van de doelstellingen van de Nota Ruimte voor de RHS.

Voor een beperkt gedeelte van de RHS heeft het rijk, aanvullend op de basiskwaliteit, eigen ambities. Hierbij gaat het vaak om speciale kwaliteiten met een (inter)nationale betekenis, die nodig zijn voor het bereiken van nationale doelstellingen. Het rijk bepaalt deze extra kwaliteiten per gebied en plek en investeert hier ook in. Hierbij kan het bijvoorbeeld gaan om een internationale verbindingroute, maar ook om een gebied met ecologische waarde van nationale betekenis, of om speciale woonmilieus die Nederland als geheel aantrekkelijker maken. De concrete invulling is een gemeenschappelijke taak van rijk én decentrale overheden, juist om de basiskwaliteit en de sturingsfilosofie vast te kunnen houden. In de Uitvoeringsagenda maakt het rijk duidelijk om welke kwaliteiten, functies en gebieden het gaat.

De minister van VROM kiest in het algemeen voor een actieve coördinerende rol bij het bewaken van de (interdepartementale) samenhang en de inzet van rijksmiddelen binnen de RHS. Deze uitvoeringsagenda is hiervoor een instrument. Hij geeft elke twee jaar inzicht in de voortgang van het ruimtelijk beleid.

De Nota Ruimte richt zich op de periode tot 2020 met een doorkijk naar 2030. Er moet wel worden geanticipeerd op de lange termijnontwikkelingen, -trends en –opgaven. Daarom werkt het rijk onder regie van VROM onder meer aan het Adaptatieprogramma Ruimte en Klimaat en een integrale langetermijnvisie en –strategie voor de Randstad. Dit is aanvulling op de Nota Ruimte. De ‘Strategische Agenda Randstad 2040’ geeft invulling aan de unaniem aangenomen Eerste Kamermotie(s) Lemstra. De Eerste en Tweede Kamer ontvangen in het najaar van 2006 - waarschijnlijk nog voor de verkiezingen in november - een tussenstand. Deze geeft inzicht in aantal onderwerpen dat voor de lange termijnontwikkeling van de Randstad op de agenda moet worden gezet. Deze eerste uitkomsten en agendapunten zullen een aanzet vormen voor de op te stellen integrale visie waar de motie om vraagt (zie voor beide onderwerpen ook hoofdstuk 5).

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Basiskwaliteit	Oplossingen zoeken voor knelpunten op het gebied van basiskwaliteit	2006/2007	VROM, IPO, VNG	LNV, VenW, EZ
	Eens per twee jaar een evenement organiseren om ervaringen met basiskwaliteit uit te wisselen.	2006/2007	Rijk (VROM)	Provincies, gemeenten, departementen

→ 1.4 Samenwerking tussen rijk en decentrale overheden

De sturingsfilosofie betekent een andere manier van denken en werken. Dat geldt voor alle partijen die bij de uitvoering van de Nota Ruimte betrokken zijn. De sturingsfilosofie kan daarom alleen succesvol zijn bij een goede samenwerking tussen deze partijen. Vanuit dit perspectief hebben het rijk en de decentrale overheden de afgelopen periode overleg gevoerd, afspraken gemaakt over de uitvoering en gezamenlijk gewerkt aan de oplossing van knelpunten in de praktijk.

Eén van de belangrijkste resultaten hiervan is de bestuurlijke afsprakenlijst met IPO en VNG 'De Nota Ruimte, ieder zijn rol'. Met deze afspraken bevestigen de provincies en gemeenten hun bereidheid om de doorwerking van de Nota Ruimte in hun ruimtelijke plannen voortvarend op te pakken en gezamenlijk met het rijk een evaluatieprogramma uit te voeren. De partijen zijn overeengekomen afspraken te maken over de planning van de doorwerking van het beleid naar regionale structuurvisies of streekplannen. Bovendien is afgesproken alle beleidsthema's tussen provincies, regio's en gemeenten af te stemmen en daarbij onderscheid te maken in rollen en taken.

De bestuurlijke afspraken vormen ook de basis voor de afspraken die in de Uitvoeringsagenda van 2004 zijn aangekondigd. Deze uitvoeringsafspraken komen niet in de plaats van de formele investeringsafspraken. Het gaat hier om werkafspraken voor het afstemmen van (plan)studies, besluitvormingstrajecten en de planning van projecten. Dergelijke afspraken zullen bijvoorbeeld met de stedelijke netwerken worden gemaakt. De nationale stedelijke netwerken hebben ontwikkelingsagenda's opgesteld waarin projecten zijn benoemd. Over de uitvoering van deze projecten maken ze nadere afspraken met het rijk.

In de bestuurlijke afspraken is een overzicht opgenomen van gebiedsgerichte opgaven uit de Nota Ruimte en de Ruimtelijke Strategische Agenda (zie voor gebiedsgerichte uitvoeringsacties en projecten hoofdstuk 8). Over deze gebiedsgerichte opgaven vindt nader overleg plaats in het hierna genoemde Platform Uitvoering Nota Ruimte.

Om de samenwerking tussen het rijk en de andere overheden in de uitvoering te verbeteren zal het kabinet met IPO en VNG een Platform uitvoering Nota Ruimte oprichten. Het platform dient om de voortgang en knelpunten bij de uitvoering te bespreken en afspraken te maken over oplossingen. Onder deze noemer zullen rijk en decentrale overheden hun bestaande samenwerking bij het opzetten, uitvoeren en toepassen van evaluatieonderzoek verbreden. Het opstellen van een gezamenlijk programma voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden en voor het stimuleren en faciliteren van de uitvoeringspraktijk is een van de opgaven voor dit platform.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Uitvoeringsafspraken	Maken van werkafspraken tussen het rijk en afzonderlijke decentrale overheden op basis van het bestuurlijk afsprakenkader 'De Nota Ruimte, ieder zijn rol'.	2006/2007	VROM	Decentrale overheden, departementen
Voortgang uitvoering Nota Ruimte	Periodiek bespreken van voortgang in bestuurlijk overleg	2006/2007/2008	VROM, IPO, VNG	Departementen
	Oprichten platform uitvoering	2006	VROM, IPO, VNG, waterschappen	Departementen

Hoofdstuk 2 Instrumenteel kader

→ 2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de instrumenten besproken die zijn ontwikkeld voor het bereiken van de doelstellingen van de Nota Ruimte. Achtereenvolgens komen aan de orde:

- Uitvoeringsagenda
- gebiedsontwikkeling
- programma-aanpak
- wet- en regelgeving
- Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf
- kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering
- doorwerking, handhaving, monitoring en evaluatie
- Actieprogramma Ruimte en Cultuur

→ 2.2 De uitvoeringsagenda als instrument

Het Kabinet heeft ervoor gekozen de Nota Ruimte integraal vorm en inhoud te geven via de Uitvoeringsagenda. Deze agenda beschrijft de voornaamste activiteiten en besluiten en verbindt de doelen van de Nota Ruimte met lopende en voorgenomen uitvoeringstrajecten. Hij wordt gebruikt om ruimtelijk rijksbeleid onderling af te stemmen, prioriteiten te stellen en vervolgstappen te zetten.

De VROM-raad adviseert in 'ruimte geven, ruimte nemen' de minister van VROM de ruimtelijke regierol ook tot uitdrukking te laten komen in de regie op de rijksagenda voor het fysieke leefmilieu. In de ogen van de VROM-raad zijn er nogal wat ruimtelijke vraagstukken die om een sterke rijksbetrokkenheid vragen. Hierbij gaat het om vraagstukken voor de lange termijn die grens- en sectoroverschrijdend zijn, zoals klimaatverandering, zeespiegelstijging en waterberging; congestie in de Randstad; grootschalige stedelijke ontwikkeling en bescherming en ontwikkeling van landschappen, zoals het Groene Hart. Ook meent de raad dat het rijk nadrukkelijker moet sturen op de lange termijn, bijvoorbeeld als het gaat om vraagstukken als 'planning for decline'. Dus: hoe zal Nederland zich ruimtelijk ontwikkelen bij een afnemende bevolking?

Samengevat constateert de raad dat de minister duidelijkheid moet geven over de rijksagenda, aandacht moet schenken aan de lange termijn en daarvoor interdepartementaal overeenstemming moet zien te bereiken. Ook uit ander onderzoek blijkt dat een integrale aanpak bij de inrichting van de omgeving noodzakelijk is. Alleen op deze manier kunnen complexe ruimtelijke vraagstukken opgelost worden. Daarvoor is volgens de VROM-raad ook een betere afstemming nodig tussen de verschillende ministeries over de inrichting van de maatschappelijke leefomgeving.

Het kabinet neemt de aanbevelingen van de VROM-raad ter harte; de Uitvoeringsagenda Nota Ruimte besteedt aandacht aan de genoemde vraagstukken. De agenda verduidelijkt bovendien de verdeling van verantwoordelijkheden tussen de diverse departementen en tussen het rijk en de decentrale overheden en koppelt die aan acties. Zo kunnen partijen elkaar onderling aanspreken op hun verantwoordelijkheden.

De minister van VROM coördineert met de vakministers de inzet van rijksmiddelen voor de Ruimtelijke Hoofdstructuur en de basiskwaliteit. De coördinatie is gericht op integrale gebiedsgerichte uitvoering. Om complexe ruimtelijke vraagstukken te kunnen oplossen, is verdere afstemming nodig tussen de verschillende ministeries. In 2008 verschijnt er daarom een rijksbrede ruimtelijke uitvoeringsagenda met een rijksbrede ruimtelijke investeringsagenda. Daarin worden integraal de ruimtelijke elementen van de uitvoering van het rijksbeleid op de

terreinen mobiliteit, economie, landbouw, natuur, recreatie, water, cultuur, milieu en wonen gepresenteerd.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Uitvoeringsagenda Nota Ruimte	Opstellen rijksbrede ruimtelijke uitvoeringsagenda	2008	VROM	V&W, EZ, LNV, OCW

→ 2.3 Integrale gebiedsontwikkeling

Met de Nota Ruimte is het accent verschoven van toelatingsplanologie naar ontwikkelingsplanologie. Medeoverheden, marktpartijen en maatschappelijke organisaties hebben grotere vrijheid én verantwoordelijkheid gekregen bij de inrichting van het land. Gebiedsontwikkeling biedt nieuwe mogelijkheden voor het oppakken van complexe opgaven. Het uiteindelijke doel is het beter benutten van de mogelijkheden van een gebied en het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het gebied als geheel.

Het rijk werkt langs drie lijnen aan betere condities voor gebiedsontwikkeling:

- het versterken van de rijksbetrokkenheid bij gebiedsprojecten van nationaal belang;
- het tijdig beschikbaar stellen en implementeren van het vereiste instrumentarium;
- het uitbreiden en intensiveren van de benodigde kennisinfrastructuur.

Om het toepassen van gebiedsontwikkeling in de praktijk te stimuleren, heeft het rijk in 2004 de provincies uitgenodigd om elk een voorbeeldproject voor ontwikkelingsplanologie in te dienen. Aan de hand van de veertien voorbeeldprojecten konden alle betrokkenen ervaring opdoen met ontwikkelingsgericht werken op regionaal niveau. De projecten zijn op verschillende manieren ondersteund. Op bestuurlijk-strategisch niveau heeft de Adviescommissie Gebiedsontwikkeling onder leiding van prof. Ir. Riek Bakker in november 2005 haar eindrapport gepresenteerd. Daarmee is de intensieve begeleiding van de projecten afgerond.

1 Zuidlanden / Haak om Leeuwarden

Het project Zuidlanden / Haak om Leeuwarden omvat een integraal plan voor grootschalige woningbouw en de aanleg van de zogenaamde Haak (A31) om Leeuwarden, ten zuidwesten van de stad. Beide deelprojecten bevinden zich in de planvormingsfase. De bouw van De Zuidlanden gaat nog in 2006 van start, terwijl de realisatie van De Haak voor 2007 op het programma staat. Rijk, provincie en gemeente werken hierin samen. Maar de regio neemt het voortouw, door het opstellen van de Tracénota, afgestemd op het gemeentelijke uitbreidingsplan.

2 Meerstad

Bij het project Meerstad gaat het om de ontwikkeling van een gebied aan de oostzijde van de stad Groningen, met een deel in de gemeente Slochteren. Onder het motto 'Buiten wonen in de stad' ontwikkelen provincie en gemeenten een zeer complexe wijk met meer dan tienduizend woningen, een groot meer annex waterberging, recreatievoorzieningen en EHS. De uitvoering is gepland in de periode tot 2025.

3 Blauwe Stad

De Blauwe Stad ligt in Oost-Groningen; een gebied met sociaal-economische problemen. Dit project moet de regio een nieuwe impuls geven. Het omvat de aanleg van een meer van achthonderd hectare, de bouw van vijftienhonderd woningen en de realisatie van 350 hectare EHS. Het project zal in 2015 afgerond zijn. De Blauwe Stad is een provinciaal initiatief, dat in samenwerking met gemeenten en rijkspartners is ontwikkeld.

4 Hunzeproject

Het Hunzeproject richt zich op vier zaken: een grootschalige omzetting van landbouwgrond naar natuurgebied; het verbeteren van waterafvoer en waterwinning; verbetering van agrarische bedrijfsvoering en het bouwen van woningen. Dat laatste betekent een afleiding van de woningdruk op de Hondsrug. Het is een lopend programma, waar planvorming en uitvoering hand in hand gaan. Provincie, gemeenten, waterschap en maatschappelijke groeperingen werken hierin samen. Het programma wordt gevoed door initiatieven uit het gebied zelf.

5 As Lelystad-Dronten-Zwolle

De provincie ontwikkelt voor dit gebied een integrale ruimtelijke visie. De kern hiervan is versterking van de agrarische - en bioscience sector, alsmede natuur- en landschapsontwikkeling, gekoppeld aan infrastructurele ingrepen (Hanzelijn, N23). Het project bevindt zich in de verkenningsfase; de provincie werkt aan het formuleren van de visie en het bijeenbrengen van overheids- en marktpartijen.

6 IJsseldelta Zwolle-Kampen-Zwartewaterland

Dit project valt uiteen in twee delen. In het gebied aan de noordzijde van de IJssel - een Nationaal Landschap met stedelijke claims - ligt het accent op het beperken van verstedelijking en het versterken van het agrarisch en recreatief landschap. Dit gebeurt in nauwe samenspraak met gemeenten en gebruikers van het gebied. De uitvoering is in feite al gestart en zal in het kader van het Nationaal Landschap nog lang doorgaan. In het gebied ten zuiden van de IJssel, rond Kampen, spelen onderling samenhangende en dus ingewikkelde keuzen over stedelijke uitbreiding, waterproblematiek (ruimte voor de rivier in de vorm van een bypass), het verbeteren van de bereikbaarheid via de weg (N50) en het spoor (Hanzelijn) en het verbeteren en het ontwikkelen van een integrale aanpak voor natuur, landschap en landbouw. Het doel van de regio in de huidige planvormingsfase is het bereiken van een groot bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak. Duidelijk is dat een bypass een meer duurzame en robuuste oplossing is dan zomerbedverdieping. Duidelijk is ook dat een bypass op termijn (na 2015) altijd nodig is en dat er geen reëel alternatief voor bestaat. De resultaten van het project IJsseldelta zullen worden opgenomen bij de uitvoeringsfase van de PKB. De Hanzelijn moet in 2012 gereed zijn. De aanpassing van de Hanzelijn (spoorlijn omhoog brengen en combineren met de verknoping met N50) is voorwaardelijk voor de aanleg van de bypass en deze op zijn beurt is de drager van de beoogde ruimtelijke kwaliteit van dit gebiedsontwikkelingsproject. Deze potentie is door VROM, VenW en de provincie erkend en de aanpassing van de Hanzelijn is mede mogelijk gemaakt, door een gezamenlijke bijdrage van ieder € 10 miljoen.

7 Groei en krimp van recreatiebedrijven Veluwe

Het project Groei en Krimp behelst een betere ruimtelijke afstemming van recreatie en natuur in het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN). Bedrijven die vanuit natuuroogpunt gezien op ongunstige locaties liggen - in het midden van het CVN - zullen eerder kleiner worden dan groter. De groei vindt plaats in clusters van bestaande bedrijven, die zich bevinden aan de randen van het gebied. In twee gevallen is dit al uitgevoerd; nieuwe deelprojecten worden gestart. De provincie heeft deze problematiek gebundeld om samen met gemeenten en marktpartijen tot een breder uitvoeringsscenario te komen. Op dit moment wordt ook gewerkt aan drie gebiedspilots, waarbij ook andere passende ruimtelijke ontwikkelingen worden meegenomen. Dat vergroot de uitvoeringskansen o.a. door verbeterde vereveningsmogelijkheden.

8 Hart van de Heuvelrug

In de gemeenten Zeist, Soest, Amersfoort en Leusden ligt een versnipperd gebied met defensieruimten, zorginstellingen en infrastructuur. Dit betekent een belasting voor de aanwezige natuur. Om het behoud van de natuur te waarborgen, worden in de eerste plaats twee groene corridors in het gebied aangebracht. Een eerste ecodeuct is al voltooid. Gestreefd wordt naar een rood-groenbalans in het gehele gebied en naar onderlinge verevening. Naast de provincie en gemeenten spelen diverse departementen een belangrijke rol bij dit project.

9 Bloemendalerpolder / KNSF-terrein

Dit betreft een project van stedelijke uitbreiding (circa 4.500 woningen), in combinatie met ruimte voor groen, recreatie, waterberging en infrastructuur. De woningen worden gebouwd op het te saneren KNSF-terrein en in de Bloemendalerpolder, die grotendeels een groen/blauw karakter zal houden. De provincie Noord-Holland trekt het project en wil samen met onder meer de betrokken gemeenten, het rijk en private partijen een integrale meerwaarde te realiseren. In 2007 gaat de uitvoering van onderdelen van het project van start. In 2020 moet het gehele project gerealiseerd zijn.

10 Wieringerrandmeer

Dit project is gericht op de realisatie van een randmeer ten zuiden van het voormalige eiland Wieringen, tussen het IJsselmeer en het Amstelmeer. Het doel is versterking van de sociaal-economische structuur van de regio. Hiermee krijgt het voormalige eiland Wieringen het eilandkarakter terug. Door een gefaseerde, integrale gebiedsontwikkeling zal een nieuw landschap ontstaan: diverse watergebonden elementen en natuurontwikkeling, wonen en recreëren. De betrokken

overheden - provincie, gemeenten en in aanvang het waterschap - hebben gekozen voor een ontwikkelcompetitie. Verschillende marktpartijen hebben hun visie gepresenteerd, waarna één consortium is gekozen als participant in het project. Daardoor ligt er nu een door alle partijen gedragen plan. De planvorming moet in 2006 worden afgerond. De uitvoering strekt zich uit tot na 2020.

11 Oude Rijnzone

Dit project betreft de 'Transformatiezone' zoals die is opgenomen in het ontwerp streekplan Zuid-Holland Oost. In dit gebied, gelegen tussen Leiden en Bodegraven, worden nieuwe woon- en werklocaties gebouwd en bedrijventerreinen geherstructureerd. Dit gebeurt onder andere om de Rijn-Gouwelijn van een rendabele basis te voorzien. De provincie wil de uitvoering van de plannen in deze zone onder één noemer brengen en stelt daarom, samen met de gemeenten, de Transformatievisie op. Deze beoogt een evenwichtige ontwikkeling en een kwaliteitsverbetering van het gebied in de komende vijftien jaar.

12 Kust West-Zeeuws-Vlaanderen

Voor deze regio - een Nationaal Landschap - is een integraal gebiedsplan opgesteld, met de nadruk op de ontwikkeling van de kustzone (eerste deelplan Waterdunen). Het gaat hier om een verandering van bijna drieduizend hectare landbouwgrond in onder meer natuur, recreatiegebied en grond voor woningbouw. Andere doelen zijn de verbetering van het watersysteem, de kwaliteitsverbetering van de verblijfsrecreatie en uitbreiding van regionale en lokale bedrijventerreinen. Daarnaast speelt de opgave om de kust te versterken (Zwakke Schakel tussen Breskens en het Zwin) een cruciale rol. Dat betekent dat ook het rijk hier een belangrijke taak heeft.

13 Ontwikkelingsprogramma West-Brabant

Dit programma is een samenvoeging van een aantal plannen in West-Brabantse gemeenten. De plannen bevinden zich deels al in een vergevorderd stadium, maar ze krijgen in een regionaal kader meer kans op uitvoering. Het gaat hier om bedrijventerrein Moerdijkse Hoek, emplacement Roosendaal, glastuinbouwlocatie West-Brabant, stedelijke herstructurering Bergen op Zoom, aanleg A4-Zuid en stedelijke transformatiezone Breda. Begonnen op punt nul in oktober 2004, maakten elf gemeenten eind 2005 met de provincie afspraken over regionale samenwerking en participatie in een regionaal ontwikkelingsfonds. Bovendien ontwikkelden ze een gemeenschappelijke visie op de samenhang tussen de ruimtelijke projecten in de regio.

14 Klavertje Vier

In dit project wordt de status van Venlo als Greenport verder uitgewerkt. Venlo kreeg die status als onderdeel van de nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur in de Nota Ruimte. Het betreft de realisatie van de twee tuinbouwvestigingen Californië en Siberië, het bedrijventerrein Trade Port Noord, inclusief railterminal en spoorwegemplacement en de uitbreiding van Veiling ZON. De provincie gaat met gemeenten en marktpartijen de uitdaging aan een meerwaarde te vinden voor vier projecten die elk al in ontwikkeling en/of uitvoering zijn.

In 2006 en 2007 wordt met de Agenda Gebiedsontwikkeling 2006 de kennisinfrastructuur voor gebiedsontwikkeling opgezet. De nieuwe acties daarin vloeien rechtstreeks voort uit de acties in de uitvoeringsagenda 2004-2006. Daarmee worden ook de aanbevelingen van de Commissie Bakker gevolgd.

Die aanbevelingen zijn:

- Benut het succes van gebiedsontwikkeling. VROM gaat nu, na de periode van de voorbeeldprojecten, verder met het actief promoten van gebiedsontwikkeling (zie de agenda, met name versterken kennisinfrastructuur).
- Hou het tempo erin, vooral bij de provincies. VROM draagt daaraan bij door activiteiten te steunen die provincies voorbereiden op gebiedsontwikkeling. Een voorbeeld is het IPO-project Professionalisering gebiedsontwikkeling. Daarnaast faciliteert VROM de provincies met instrumentarium, bijvoorbeeld grond, Wro en ILG.
- Rijk, doe mee met specifieke verantwoordelijkheden. Via programma-aanpak en de instelling van het Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf (GOB, zie paragraaf 2.6) wil het rijk duidelijker aangeven welke gebiedsprojecten welke mate van rijksbetrokkenheid vragen.
- Breng de zaken financieel op orde. Dat moet in de eerste plaats op provinciaal niveau gebeuren (fondsvorming, verdienvermogen, rood-voor-groenconstructies).

Belangrijk voor gebiedsontwikkeling zijn de instelling van een GOB en enkele nieuwe of vernieuwde instrumenten (nieuwe Wro, grondexploitatiewet, omgevingsvergunning). Daarnaast is het specifiek voor gebiedsontwikkeling belangrijk om de kennisinfrastructuur te versterken.

De agenda gebiedsontwikkeling

'Winnaars hebben plannen, verliezers hebben excuses' is het statement van de Groningse gedeputeerde Marc Calon.

De agenda gebiedsontwikkeling is flexibel. Er is ruimte voor nieuwe initiatieven en nieuwe partners.

IPO, VNG, VROM, Financiën, LNV, EZ, V&W, DLG, NEPROM en Nirov gaan aan de slag:

- De provincies en gemeenten voeren de uitvoeringsafspraken van de Nota Ruimte uit. IPO en VNG bieden hierbij ondersteuning aan.
- De provincies zetten in 2006 in op het professionaliseren van hun aanpak in gebiedsontwikkeling.

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 15 van 115

IPO ondersteunt de provincies met kennisuitwisseling en -ontwikkeling, leren met en van elkaar en het communiceren over successen. In 2006 start het IPO met enkele communities of practice met deelnemers van publieke en private partijen en organiseert het IPO een aantal masterclasses voor de ambtelijke organisaties. Werkbezoeken van provinciale bestuurders aan lopende projecten zal de uitwisseling bevorderen. Ook de mogelijkheden van het internet worden benut.

- IPO werkt voor de volgende collegeperiode een langere termijnprogramma uit voor 2007- 2011.
- VNG Congres- en Studiecentrum organiseert, in samenwerking met Nirov, na de gemeenteraadsverkiezingen een scholingsprogramma Ruimtelijke Ordening voor nieuwe raadsleden en gemeentebestuurders. Er komt een publicatie RO voor nieuwe raadsleden (Raadgever RO) en organiseert de VNG werkbezoeken voor en door gemeentebestuurders.
- Het rijk reserveert middelen voor de uitvoering van de Nota Ruimte, met name voor nationaal profilerende projecten (FES) (medio 2006 besluitvorming). VROM zet zich in het verlengde hiervan in voor structurele middelen voor gebiedsprojecten.
- De rijksbetrokkenheid en – coördinatie in gebieden waar het rijk grond in bezit heeft wordt versterkt door de oprichting van het Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf.
- VROM begeleidt in 2006 de invoering van nieuwe instrumenten, zoals de Wro en het grondbeleidinstrumentarium, PPS en burgerparticipatie.
- VROM heeft aan Riek Bakker gevraagd zich in 2006 opnieuw in te zetten voor gebiedsontwikkeling en het adviseren van gebiedsprojecten.
- Het Kenniscentrum PPS van Financiën gaat aan de slag met beleid voor risicodragende participatie en het doelmatiger beheren en ontwikkelen van grond/gebouwen.
- LNV kijkt op welke manier de ontwikkeling van nieuwe (rode) functies kan bijdragen aan de aanleg, duurzame ontwikkeling en het beheer van nieuw groen, grootschalige landgoederen, en zorginstellingen in het landelijk gebied.
- DLG ondersteunt G30-gemeenten bij het doen van anticiperende aankopen.
- Het PPS-bureau landelijk gebied van LNV onderneemt activiteiten voor kennismanagement, projectondersteuning en –advisering, om met goede PPS-projecten te laten zien dat PPS in het landelijk gebied meerwaarde oplevert.
- NEPROM ondersteunt in 2006 haar leden bij gebiedsontwikkeling.
- NEPROM organiseert na de gemeenteraadsverkiezingen ontmoetingen tussen marktpartijen en raadsleden.
- NEPROM werkt als partner in het Groene Hart Pact aan een investeringsstrategie voor het Groene Hart, waarbij een gebiedsgerichte aanpak en rood-voor-groen leidende elementen zijn.
- Nirov ontwikkelt in samenwerking met andere partijen een praktijkacademie Gebiedsontwikkeling.
- Nirov versterkt de professionalisering en competentieontwikkeling van publieke en private partijen met de uitvoering van het Nirov-programma (trainingen, conferenties, publicaties).

IPO, VNG, VROM, Financiën, LNV, DLG, NEPROM en Nirov versterken gezamenlijk en afzonderlijk de kennisinfrastructuur voor gebiedsontwikkeling.

Activiteiten in 2006

Reiswijzer gebiedsontwikkeling (PPS)

De Reiswijzer geeft een praktische handreiking voor de manier waarop publieke en private partijen bij gebiedsontwikkeling kunnen samenwerken en marktpartijen kunnen worden geselecteerd.

Forum gebiedsontwikkeling

In het Forum voor gebiedsontwikkeling worden kennis en ervaringen uitgewisseld en werkwijzen, visies, ideeën en knelpunten besproken. Het forum heeft een informeel karakter, functioneert los van instituties en nodigt deelnemers uit. Het Forum komt in 2006 eerst een aantal keren bijeen.

Burgerparticipatie

Een publicatie over de wijze waarop burgers betrokken kunnen worden bij gemeentegrensoverschrijdende projecten geeft een illustratie van interessante praktijkvoorbeelden en de do's en don't's voor burgerparticipatie bij gebiedsontwikkeling.

Praktijkleerstoel TU Delft

Om wetenschappelijk verdieping te brengen in de kennisinfrastructuur voor gebiedsontwikkeling is in 2006 de praktijkleerstoel gebiedsontwikkeling aan de TU Delft beklommen.

Conferentie gebiedsontwikkeling 2006

Aan het eind van het jaar organiseren de deelnemers aan deze agenda een conferentie waarbij alle activiteiten van de agenda 2006 bijeen komen.

Publiek-private samenwerking

Ook in de eerste Uitvoeringsagenda, die van 2004, was publiek-private samenwerking (PPS) al in beeld als uitvoeringsinstrument. Het werd incidenteel ingezet en de eerste PPS-projecten waren zojuist succesvol afgerond. De uitdaging voor de komende jaren was toen om te komen tot een structurele toepassing van PPS. Deze doelstelling is in 2005 grotendeels bereikt, zoals de voortgangsrapportage PPS 2005 (van 6 juli 2006) aan de Tweede Kamer meldt.

Voor wat betreft de toekomst: bij gebiedsontwikkeling zal de coördinerende rol nog duidelijker bij VROM komen te liggen. Het ministerie van Financiën zal intensief betrokken worden bij de complexe gebiedsontwikkelingsprojecten waarbij het rijk risicodragend participeert.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Integrale Gebiedsontwikkeling	Uitvoering agenda gebiedsontwikkeling 2006	2006 / 2007	VROM	LNV, Financiën, EZ, V&W, DLG, IPO, VNG, NEPROM, Nirov

→ 2.4 Programma-aanpak

Voor gebieden waar sprake is van een complexe stapeling van strategische opgaven en projecten, kiest het rijk voor de programma-aanpak. Dit is een bijzondere aanpak die de gecoördineerde rijksinzet vormgeeft. Het rijk streeft in deze gebieden naar samenhang en synergie binnen en tussen de afzonderlijke opgaven en projecten. De nadruk ligt op samenhangende besluitvorming, onder meer door het stroomlijnen van de afstemming tussen rijksdepartementen. Het rijk houdt in deze belangrijke en complexe gebieden rekening met de specifieke omstandigheden, opgaven en (bestuurlijke) dynamiek en levert dus maatwerk. De programma-aanpak verandert niet de bestaande betrokkenheid en verantwoordelijkheden van de departementen bij afzonderlijke projecten. Maar door het aanwijzen van een programma-minister is er één bewindspersoon verantwoordelijk voor en aanspreekbaar op samenhang en voortgang van een programma.

Met de huidige vier programma's van Nota Ruimte, te weten de Noordvleugel, de Zuidvleugel, het Groene Hart van de Randstad en Zuid-Oost-Brabant / Noord-Limburg, brengt het kabinet meer samenhang aan in de besluitvorming over een aantal projecten. Het gaat hierbij om projecten die direct of indirect bijdragen aan de ontwikkeling van de nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur, aan versterking van de internationale concurrentiekracht en aan het behoud van (inter-)nationaal waardevolle gebieden.

De VROM-raad adviseert VROM in 'Ruimte geven, ruimte nemen' ten aanzien van de programma-aanpak duidelijk te zijn over de eigen agenda én de ruimtelijk agenda van het rijk. Daarnaast geeft de raad aan dat de afstemming tussen de minister van VROM, de programmaminister en de vakminister helderder moet worden.

De tussenevaluatie van de programma-aanpak laat zien dat de betrokken departementen en regiobestuurders er positief over zijn. De programmaministers stimuleren de besturen van de programma's om hun verantwoordelijkheid te nemen, keuzes te maken en selectief en krachtig te opereren.

De Tweede Kamer wordt nog in 2006 geïnformeerd over de voortgang van de vier programma's. In 2007 vindt een verkenning naar de potentie van de programma-aanpak en de daarmee behaalde resultaten. Mede aan de hand daarvan komt dan de verdere ontwikkeling van de programma's en het instrument programma-aanpak aan de orde. Een volgend kabinet besluit over de toekomst van deze aanpak en het eventueel breder toepassen daarvan in andere gebieden of voor andersoortige opgaven.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Programma-aanpak	Verkenning potentie programma-aanpak	2006/2007	VROM,	V&W, EZ, LNV
	Kabinetbesluit over programma-aanpak als instrument	2007	VROM	V&W, EZ, LNV
	Standpunt over uitbreiden van programma-aanpak	2007	VROM	V&W, EZ, LNV

→ 2.5 Wet en regelgeving

De nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) biedt in de toekomst voor een belangrijk deel het juridische instrumentarium voor de uitvoering van de Nota Ruimte. De nieuwe Wro verplicht overheden om alle ruimtelijke plannen digitaal ter beschikking te stellen. Via het project Digitale Uitwisseling in Ruimtelijke Processen (DURP) worden ruimtelijke plannen digitaal en uitwisselbaar opgezet. Daarbij moet dus worden uitgegaan van vergelijkbare termen en begrippen. Hierbij zal worden aangesloten bij de in het project DURP ontwikkelde systematiek en de opgestelde standaarden.

Wetgevingstraject Wro, Bro, Invoeringswet en Grondexploitatiewet

De Tweede Kamer heeft het wetsvoorstel nieuwe Wro in februari 2006 met een ruime meerderheid aangenomen. De Eerste Kamer heeft op 16 mei 2006 een voorlopig verslag uitgebracht. Het wetsvoorstel voor de Invoeringswet Wro is begin juli 2006 ter advisering aan de Raad van State gezonden. Het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) is in voorbereiding. Vanaf de inwerkingtreding van de hiervoor genoemde regelingen kunnen rijk, provincie en gemeenten het Wro-instrumentarium inzetten. Gestreefd wordt naar inwerkingtreding in het vierde kwartaal van 2007.

Het wetsvoorstel Wijziging van de Wet ruimtelijke ordening inzake de grondexploitatie (Grondexploitatiewet) is op 7 juli 2006 door de Tweede Kamer aanvaard, waarna het aan de Eerste Kamer is gezonden. Gestreefd wordt naar gelijktijdige inwerkingtreding met de Wro.

Wgr+, Wvg en DURP

De bevoegdheden voor de Wgr-plus regio's worden via de Invoeringswet in hoofdstuk 5 van de nieuwe Wro opgenomen. Via de Invoeringswet wordt de Wet Voorkeursrecht Gemeenten (Wvg) aangepast aan de nieuwe Wro. Bovendien worden, vooruitlopend op de verdere herziening van de Wvg, de vestigingsgrondslagen vereenvoudigd. Daarnaast regelt de nieuwe Wro het al in de Nota Ruimte aangekondigde provinciaal- en rijksvoorkeursrecht. DURP wordt wettelijk verankerd met enige wijzigingen in de Wro zelf, door het opnemen van standaarden in het Bro en via een ministeriële regeling.

In het kader van PAO (Programma Andere Overheid) heeft VROM voor de periode tot en met 2010 € 5 miljoen gereserveerd voor de ontwikkeling van een DURP-portaal. Dit is een nieuwe voorziening die digitale ruimtelijke plannen van alle overheden voor burgers eenvoudig toegankelijk moet maken. VROM is de trekker van dit programma.

Vorbereiding op en inzet van nieuwe Wro

Provincies en gemeenten worden vertrouwd gemaakt met de nieuwe Wro. Voor dit doel is er een Invoeringsbegeleidingsproject gestart. In dat project inventariseert VROM de vragen vanuit het veld. Verder treft VROM voorbereidingen voor landelijke en provinciale bijeenkomsten, cursussen, studie- en voorlichtingsmateriaal en dergelijke. Het project loopt door tot in 2007. De vraag in hoeverre het rijk deze instrumenten ook daadwerkelijk gaat inzetten voor de uitvoering van de Nota Ruimte, wordt per onderwerp bepaald.

De Wro bevat een evaluatiebepaling. Deze houdt in dat de doeltreffendheid en de effecten van de wet in de praktijk elke vijf jaar zullen worden geëvalueerd.

Modernisering regelgeving

Naar aanleiding van het Strategisch Akkoord uit juli 2002 en in het kader van de nieuwe sturingsfilosofie is het project Modernisering VROM-regelgeving (voorheen Herijking) gestart. Het project licht de VROM-regelgeving door, samen met betrokken bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties. Het doel hiervan is deregulering en stroomlijning van regels en toetsen, zodat de afwegingen opnieuw transparant en kortdaat worden. Een belangrijke aanpassing, die zorgt voor efficiënte en effectieve procedures.

Een voorbeeld hiervan is het wetsvoorstel Algemene Bepalingen Omgevingsrecht, dat de vergunningverlening op grond van VROM-regelgeving stroomlijnt. Een ander voorbeeld is het wetsvoorstel Luchtkwaliteitseisen, dat een programma-aanpak introduceert voor de gebieden waar de normen op het gebied van luchtkwaliteit worden overschreden.

Grondbeleid

Grondbeleid is een belangrijk hulpmiddel bij de uitvoering van het ruimtelijk beleid. De grondbeleidsinstrumenten worden ingezet om nieuwe bestemmingen te realiseren en de daarbij horende financiële aspecten te regelen. Veel beslissingen om het grondbeleidsinstrumentarium te verbeteren en transparanter te maken zijn al genomen in de Nota Grondbeleid (2001). Het kabinet heeft in 2004 aanvullende voorstellen gedaan om met name grondbeleid op regionaal niveau beter voor elkaar te krijgen. De in de Uitvoeringsagenda 2004 aangekondigde acties zijn voltooid. Een aantal van die acties vraagt om een vervolg. Deze zijn in de actielijst aan het slot van deze paragraaf opgenomen.

In 2006 heeft VROM in samenwerking met IPO en VNG een evaluatieonderzoek uitgevoerd naar de bijdrage van het grondbeleid aan het bereiken van de doelen van de Nota Ruimte. Conclusie was dat de huidige grondbeleidsinstrumenten hiervoor redelijk goed ingezet kunnen worden. Een vergelijking met een onderzoek uit 2000 laat zien dat gemeenten de grondexploitatie steeds vaker samen met marktpartijen voeren. Het grootste deel van de gemeenten bepaalt per project wat de meest geschikte vorm van grondbeleid is, waardoor ze maatwerk kunnen leveren. De meest gebruikte instrumenten zijn het voorkeursrecht en de exploitatieovereenkomst met marktpartijen. De instrumenten onteigening en baatbelasting worden aanzienlijk minder ingezet. Een deel van de ondervraagden vindt de Wet voorkeursrecht gemeenten en de Onteigeningswet ingewikkeld. Dit ondersteunt de wenselijkheid van de aangekondigde vereenvoudiging van beide wetten.

Het onderzoek brengt ook een aantal aandachtspunten in kaart.

- Ten eerste stellen gemeenten dat ze projecten op een gemeenteverstijgend schaalniveau complex vinden. De VROM-raad adviseert voor dit schaalniveau instrumentarium te ontwikkelen. Het Kabinet vult dit in door het opnemen van nieuwe mogelijkheden en bevoegdheden in de nieuwe Wro, de Invoeringswet nieuwe Wro en de Grondexploitatiewet. De suggestie van de VROM-raad om daarbij de criteria profijt, proportionaliteit en causaliteit los te laten, zal niet worden gevolgd. De reden hiervoor is dat deze criteria het hart vormen van de afdwingbare kostenverhaalregeling van de Grondexploitatiewet en de wet juist tot een afgewogen geheel maken. Bovendien zal voor projecten op bovengemeentelijke schaal ook een versterkte rol van de provincie een oplossing bieden.
- Een tweede punt van aandacht - dat ook door de VROM-raad wordt aangehaald - heeft betrekking op de interbestuurlijke verhoudingen. Met de nieuwe Wro krijgen provincies en gemeenten dezelfde uitvoeringsbevoegdheden. De vraag rijst hoe de samenwerking en de afstemming tussen gemeenten en provincies zullen gaan verlopen. Uit het evaluatieonderzoek blijkt dat provincies bewust met deze kwestie bezig zijn. Zij geven aan dat zij zich nog ontwikkelen in hun nieuwe rol bij gebiedsontwikkeling, maar dat zij het vooral zoeken in de aanvullende rol. Het merendeel geeft aan niet van plan te zijn dingen te doen die gemeenten ook kunnen. Niettemin is een goede coördinatie tussen provincies, regio's en gemeenten van belang, zodat de bestuurlijke samenwerking optimaal vorm kan krijgen. De coördinatie tussen de verschillende bestuurslagen wordt op verschillende manieren opgepakt. Ten eerste besteedt VROM in verschillende kennisontwikkelingstrajecten, zoals de zogenoemde drieluikbijeenvakomen, aandacht aan dit punt. Daarnaast zal twee jaar na de

inwerkingtreding van de nieuwe Wro en Grondexploitatiewet het evaluatieprogramma Nota Ruimte aandacht besteden aan deze kwestie.

- Een derde punt van aandacht dat uit de evaluatie naar voren kwam is de uitwisseling van specifieke kennis die nodig is voor integrale gebiedsontwikkeling met provincies. Ook dit wordt in het kennisontwikkelingstraject meegenomen.

Paragraaf 2.9 gaat verder in op het onderwerp kennisontwikkeling in het algemeen.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Wro en Grondexploitatiewet	Inwerkingtreding	Eind 2007	VROM	
	Invoeringsbegeleiding	2006/2007	VROM	
Grondbeleidsinstrumentarium	Stimuleringsprogramma expertiseontwikkeling regionaal grondbeleidsinstrumentarium	2006	VROM	Diverse
	Evaluatie bevoegdheidsverdeling met nieuwe grondbeleidsinstrumentarium	Na 2007	VROM	IPO, VNG
Wet Voorkeursrecht Gemeenten	Inwerkingtreding voorkeursrecht voor rijk en provincies en onteigeningsbevoegdheid voor provincie	Eind 2007	VROM	
	In procedure brengen vereenvoudiging Wet Voorkeursrecht Gemeenten	2007	VROM	
Modernisering onteigeningswet	Opstellen wetsvoorstel	2007	Justitie	

→ 2.6 Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf

Het Kabinet heeft in de Nota Ruimte aangekondigd te bezien of - en zo ja op welke wijze - het rijk met een grondbedrijf een bijdrage zou kunnen leveren aan de uitvoering van gebiedsgerichte ruimtelijke ontwikkelingen en ontwikkelingsgericht ruimtelijk beleid. Dit leidde in september 2005 tot de oprichting van het Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf (GOB). Het GOB valt vooralsnog onder de minister van VROM en opereert in samenwerking met de ministeries van Financiën, LNV, VenW, Defensie, EZ en OCW.

Het GOB werkt op bedrijfseconomische grondslag aan een beter maatschappelijk resultaat. De inzet van het GOB leidt tot meer product voor hetzelfde geld, hetzelfde product voor minder geld of een product waar eerst géén product zou zijn geweest. Via het GOB opereert het rijk professioneler en slagvaardiger bij complexe gebiedsprojecten waarbij meerdere ministeries betrokken zijn.

De groei van Almere, de herontwikkeling van het vliegveld Valkenburg en de Bloemendalerpolder/KNSF-terrein zijn de eerste drie gebieden waar het Kabinet het GOB inzet. Namens het rijk werkt het GOB samen met betrokken overheden en marktpartijen aan de ontwikkeling van de genoemde gebieden. De minister van VROM is voorlopig aangesteld als coördinerend bewindspersoon voor deze drie projecten.

In de tweede helft van 2006 worden nadere besluiten verwacht over de inzet van het GOB. De mogelijkheden voor de projecten Ede-Oost, Greenport Venlo/Klavertje Vier, de integrale gebiedsontwikkeling Moerdijk en de Nieuwe Hollandse Waterlinie worden momenteel onderzocht. VROM streeft ernaar om, afhankelijk van de bestuurlijke processen, in 2007 voor minimaal vijf projecten te besluiten of het GOB wordt ingezet. Verder is het de bedoeling om voor één tot drie projecten tot een projectbesluit te komen over de definitieve inzet van het rijk in een gebiedsontwikkelingsproject en de rijksbetrokkenheid bij de uitvoering.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf	Besluiten over inzet GOB voor gebiedsontwikkelingsprojecten	2006/2007	VROM	Financiën, V&W, LNV, Defensie., EZ, OCW

→ 2.7 Kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering

De nieuwe sturingsfilosofie biedt de verschillende overheden nieuwe verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Hierbij past de mogelijkheid om de benodigde kennis over de nieuwe instrumenten en bevoegdheden op te doen en ervaringen uit te wisselen. Kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering zijn van groot belang voor de uitvoering. De afgelopen twee jaar zijn er daarom onder meer verschillende cursussen en bijeenkomsten georganiseerd. Ook de komende periode investeert het rijk in de kennisinfrastructuur.

VROM, IPO en VNG gaan alle initiatieven en acties voor kennisontwikkeling bundelen in één programma. Het veld geeft namelijk het signaal dat het aanbod voldoende lijkt, maar dat het overzicht ontbreekt. Door de initiatieven met elkaar af te stemmen en samen te kijken waaraan behoefte is, ontstaat er meer helderheid. Bovendien voorkomt dit een overdaad aan initiatieven. De drie partijen gaan het gezamenlijke programma voor kennisontwikkeling opstellen via het Platform Uitvoering Nota Ruimte.

Het rijk biedt een scala aan onder meer cursussen en opleidingen die de kwaliteit van het lokaal en regionaal bestuur en ambtelijk apparaat bevorderen. Een aantal van deze cursussen richt zich op de nieuwe beleidsinstrumenten. Zo is voor de nieuwe Wro een intensief traject voor invoeringsbegeleiding uitgestippeld. Dit traject speelt via landelijke en provinciale bijeenkomsten, cursussen en studie- en voorlichtingsmateriaal in op de vragen van decentrale overheden. Daarnaast heeft VROM rond grondbeleid een stimuleringsprogramma opgezet, dat de decentrale overheden wijst op de beschikbare instrumenten en hun mogelijkheden. Verder draagt de Agenda Gebiedsontwikkeling 2006 actief bij aan verdere versterking van de kennisinfrastructuur van decentrale overheden. Ten slotte geeft het rijk met het stimuleringsprogramma 'Ruimtelijke ordening van de ondergrond' een impuls aan de noodzakelijke ordening van de ondergrond. Het stimuleringsprogramma omvat onder meer een handreiking en het begeleiden van gebiedspilots.

Er worden ook trajecten georganiseerd die betrekking hebben op het ruimtelijk facet van een bepaald beleidsveld. Een voorbeeld hiervan is het Programma Ruimte & Mobiliteit. Dit programma is in het leven geroepen om decentrale overheden te ondersteunen bij het effectief vormgeven en uitvoeren van een samenhangend ruimte- en mobiliteitsbeleid. Het programma, dat deel uitmaakt van het Kennis Platform Verkeer en Vervoer, wil de regionale samenwerking een krachtige impuls geven.

Daarnaast onderzoekt het rijk onder leiding van LNV de mogelijkheden voor de oprichting van een Taskforce Multifunctionele Landbouw. Dit om de verbrede landbouw te stimuleren. Ook onderzoekt LNV hoe via inspiratiebijeenkomsten de kennis en vaardigheden van gemeenten op het gebied van landbouw in het RO-veld kunnen worden vergroot. Verder ondersteunt het rijk de provincies bij het opstellen van integrale uitvoeringsprogramma's op het gebied van water en groene ruimte.

De ontwikkeling van expertise over kwaliteitsbeleid en -instrumentarium wordt gestimuleerd met de Kwaliteitsagenda Landschap en het Actieprogramma Ruimte en Cultuur (ARC). Het ARC richt zich op de versterking van de culturele factor bij ruimtelijke ontwikkelingen. De Kwaliteitsagenda Landschap richt zich op de vraag hoe ingrijpende ontwikkelingen zodanig kunnen worden begeleid dat ze een bijdrage leveren aan een aantrekkelijk landschap.

De Kwaliteitsagenda Landschap bestaat uit een handreiking en een agenda. De handreiking is op 29 juni 2006 aan de provincies aangeboden. Het idee is om een aantal gesprekken over de kwaliteit en toekomst van het Nederlandse landschap te organiseren met provincies en gemeenten, met andere departementen, met ondertekenaars van het Landschapsmanifest en met het Consumentenplatform.

Overigens spelen ook uitwisseling van ervaringen en kennis door partijen uit het veld zelf een belangrijke rol. De website van het Ruimteforum (www.ruimteforum.vrom.nl) biedt hiervoor de mogelijkheid. Het forum is bedoeld om kennis en ervaring uit de planningspraktijk, het ruimtelijk beleidsveld en het daarbijbehorende proces met elkaar te delen.

Ook andere partijen dan het rijk nemen het initiatief kennis en kunde op het gebied van ruimtelijke ontwikkelingen te bevorderen. Zo heeft de VNG in het kader van het samenwerkingsprogramma DURP een telefonische helpdesk ingericht voor onder meer vragen over ruimtelijke plannen. Andere thema's waaraan de VNG aandacht besteedt, zijn de ruimtelijke ontwikkelingsstrategie, de omgevingsvergunning en luchtkwaliteit. Daarnaast neemt het IPO bijvoorbeeld het voortouw bij het langere-termijnprogramma voor colleges over integrale gebiedsontwikkeling (zie de agenda gebiedsontwikkeling in paragraaf 2.3).

De activiteiten voor kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering richten zich met name op decentrale overheden. Met de nieuwe sturingsfilosofie zal het rijk de eigen rol en taken ten opzichte van de decentrale overheden anders invullen. Dat vergt een ontwikkelingsproces binnen de eigen organisatie. Het rijk streeft naar een herkenbare, gemeenschappelijke aanpak.

Overzicht van middelen ter bevordering van kennis en kunde op het gebied van ruimte

- **Actieprogramma Ruimte en Cultuur**
Trekker: OCW, VROM
Betrokken: BuZa, Defensie, EZ, LNV, VenW
Gericht op: provincies, gemeenten en andere bij de uitvoering betrokken partijen
- **Agenda gebiedsontwikkeling 2006**
Trekker: VROM, IPO, VNG
Betrokken: NEPROM, Nirov, LNV, DLG, Financiën
Gericht op: provincies, gemeenten en andere bij de uitvoering betrokken partijen
- **Digitale Uitwisseling in Ruimtelijke Processen**
Trekker: VROM
Betrokken: VNG, IPO, Unie van Waterschappen
Gericht op: provincies, gemeenten en andere bij de uitvoering betrokken partijen
- **Invoeringsbegeleiding Wet ruimtelijke ordening**
Trekker: VROM
Betrokken: IPO, VNG
Gericht op: provincies en gemeenten
- **Kwaliteitsagenda Landschap**
Trekker: LNV, VROM
Gericht op: provincies en gemeenten
- **Programma Ruimte en Mobiliteit**
Trekker: VenW
Betrokken: Nirov, CROW, Vereniging stadswerk
Gericht op: provincies, gemeenten, projectontwikkelaars, beleggers, woningbouwcorporaties en onderwijsinstellingen op het gebied van ruimtelijke ordening of verkeer en vervoer.
- **Ruimteforum**
Trekker: VROM
Gericht op: alle bij de uitvoering van ruimtelijke plannen betrokken partijen
- **Ruimtelijke ontwikkelingsstrategie voor gemeenten**
Trekker: VNG
Betrokken: VROM
Gericht op: gemeenten
- **Stimuleringsprogramma grondbeleid**
Trekker: VROM
Betrokken: IPO, VNG
Gericht op: provincies, gemeenten
- **Stimuleringsprogramma Ruimtelijke ordening van de ondergrond**
Trekker: VROM
Gericht op: provincies, gemeenten
- **Taskforce multifunctionele landbouw**
Trekker: LNV
Betrokken: SZW, VenW, VROM, IPO, landbouw- en plattelandsorganisaties
Gericht op: alle bij de multifunctionele landbouw betrokken partijen (zowel overheid als privaat)
- **Thematische bijeenkomsten omgevingsvergunning, luchtkwaliteit**
Trekker: VNG
Gericht op: gemeenten

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Bevordering kennis en kunde bij decentrale overheden	Ontwikkeling gezamenlijk programma Kennisontwikkeling via het op te richten Platform Uitvoering Nota Ruimte	2007/2008	VROM, IPO, VNG, waterschappen	Departementen

→ 2.8 Doorwerking, handhaving, monitoring en evaluatie

VROM werkt aan een nieuw en samenhangend systeem van monitoring, evaluatie en toezicht, waarmee de uitvoering van het ruimtelijk beleid kan worden gevolgd. In dit systeem van 'checks & balances' wordt zichtbaar hoe de kwaliteitsborging is geregeld. Hierbij gaat het in het bijzonder om wat het rijk kan doen wanneer anderen onvoldoende invulling geven aan bijvoorbeeld basiskwaliteit. In het kader van de Uitvoeringsagenda zal hierover tweejaarlijks worden gerapporteerd.

Het systeem biedt allereerst zicht op de voortgang van rijksacties. Daarnaast houdt het in een gezamenlijk evaluatieprogramma met provincies en gemeenten de doorwerking van het beleid naar decentrale overheden tegen het licht. Ook brengt het de knelpunten in de uitvoering in beeld.

Het is de bedoeling om binnen twee jaar te komen met een rijksbreed ruimtelijk evaluatieprogramma. De relevante evaluatietrajecten binnen de betrokken departementen worden daarbinnen afgestemd. Daarnaast stelt het rijk in samenwerking met IPO en VNG een nieuw evaluatieprogramma op voor de komende twee jaar. Op verzoek van de minister van VROM houden het RPB en het MNP in de gaten of het evaluatieprogramma zijn doel bereikt.

Doorwerking

In de nieuwe Wro is het rijk niet meer expliciet betrokken bij de voorbereiding van het decentrale ruimtelijke beleid en de provinciale verordeningen. Wil het rijk de doorwerking in de gaten houden, dan moet dit gebeuren in het voorbereidingsproces, onder meer door bestuurlijke afstemming. De minister van VROM bespreekt dan ook regelmatig met vertegenwoordigers van andere overheden de wederzijdse prestaties.

Eind 2005 hebben het rijk, de provincies en de gemeenten bestuurlijke afspraken gemaakt. Hierbij ging het onder andere over de wijze waarop – en de periode waarin – de beleidsafspraken van de Nota Ruimte in decentrale ruimtelijke plannen worden opgenomen ('De Nota Ruimte ieder zijn rol', december 2005, bestuurlijke afspraken tussen VROM, LNV, VenW, BZK, VNG en IPO). Het algemene beeld is dat deze 'doorwerking' van het nationale ruimtelijke beleid in het beleid van de andere overheden goed verloopt. Andere overheden onderschrijven en ondersteunen het beleid uit de Nota Ruimte en zijn bezig het nieuwe, nationale ruimtelijke beleid uit te werken. Het gaat daarbij om maatwerk op regionaal niveau. In deze fase gaat het met name om de doorwerking van het nationale ruimtelijke beleid in de provinciale streek- en omgevingsplannen. Sinds de vaststelling van de Nota Ruimte door de Tweede Kamer zijn er zes nieuwe (ontwerp-) provinciale plannen gepresenteerd. Het gaat om de provincies Gelderland, Zeeland, Groningen, Friesland, Limburg en Flevoland. Twee andere provincies bereiden een nieuw plan of een herziening van het oude plan voor (Noord-Holland en Overijssel). De resterende provincies beschikken over een tamelijk recent plan, dat in hoofdlijnen in overeenstemming is met de Nota Ruimte.

De nieuwe provinciale ruimtelijke plannen sluiten inhoudelijk aan op de Nota Ruimte. De sturingsfilosofie 'decentraal wat kan, centraal wat moet' klinkt erin door. De gebiedsuitwerkingen worden opgepakt en de plannen bevatten elementen die ze uitvoeringsgericht maken. Op een aantal punten vragen de provinciale plannen om nadere aandacht. Het gaat hierbij met name om beleid dat nog nader moet worden uitgewerkt, bijvoorbeeld ten aanzien van de Nationale Landschappen, het waterbeleid, het natuurbeleid en de ruimere bouwmogelijkheden in het buitengebied.

Preventief toezicht

Het rijk streeft bij doorwerking van het rijksbeleid in de ruimtelijke plannen van provincies en gemeenten naar selectiviteit en samenwerking. Selectiviteit vooraf vertaalt zich in het feit dat het rijk zal zich alleen zal richten op de onderdelen waarvoor vooraf is aangegeven dat ze rijksbetrokkenheid vragen. Preventief (interbestuurlijk) toezicht houdt in dat het rijk er vooraf op toeziet dat rijksbeleid en rijksregelgeving doorwerken in het ruimtelijk beleid, de ruimtelijke regelgeving en projecten van provincies en (samenwerkende) gemeenten. Deze methode moet nadrukkelijk worden gezien in het geheel van de middelen die het rijk heeft om beleid te realiseren. Andere methodes zijn het maken van afspraken, monitoring, het toekennen van subsidies en het toezicht achteraf. Welke methode het rijk kiest, verschilt van geval tot geval; het gaat uiteindelijk om de meest effectieve en efficiënte inzet van rijksmiddelen.

Het rijk heeft op 1 januari 2006 een nieuwe werkwijze voor preventief toezicht in gebruik genomen. Het gaat hierbij om een 'ingroeimodel'. Het rijk beoordeelt provinciale en gemeentelijke ruimtelijke plannen aan de hand van twee selectieve, rijksbrede toetslijsten. Er wordt stapsgewijs toegewerkt naar een situatie waarin nog selectiever wordt gewerkt. Het plan is om tot één rijksreactie te komen op gemeentelijke en provinciale plannen, onder meer door een versterking van de rijkscoördinatie door het ministerie van VROM. Hierin past ook de vaststelling in de Rijksplanologische Commissie van de rijksinzet voor nieuwe provinciale plannen. Na twee jaar zal de werkwijze worden geëvalueerd en definitief worden beslist hoe het preventief rijksbezoek wordt ingevuld. Dan zal ook de mogelijkheid worden bekeken om het preventief toezicht op ruimtelijke plannen van gemeenten geheel over te laten aan de provincies.

Monitor doelbereiking

De Minister van VROM heeft het Ruimtelijk Planbureau (RPB) en het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) in januari 2005 verzocht de feitelijke ruimtelijke ontwikkelingen in een monitor in beeld te brengen. Hierbij heeft zij specifiek gevraagd naar een monitor die de doelen van de Nota Ruimte als uitgangspunt neemt. Daarnaast moest de monitor de feitelijke ruimtelijke ontwikkelingen beschrijven en aangeven in hoeverre die aansluiten bij de beoogde effecten. Naast een kwantitatieve monitor vroeg de minister van VROM ook naar een meer kwalitatieve monitor van beleving en waardering. Inmiddels is een eerste monitoringsrapportage verschenen, die opgevat kan worden als de nulmeting van de Nota Ruimte. De gegevens in de monitor hebben alle een peildatum waarop de Nota Ruimte nog niet officieel van kracht was. Ze geven dus een beeld van de situatie voor het ingaan van het nieuwe beleid.

De Monitor Nota Ruimte zal tweejaarlijks worden uitgebracht. Naast een rapport bestaat de monitor uit een beschrijving van alle achterliggende indicatoren. Zowel het hoofdrapport als de bijbehorende indicatoren zijn te downloaden vanaf www.monitornotaruumte.nl. Op korte termijn zal worden gezien in hoeverre het mogelijk is de monitor uit te breiden naar één rijksmonitor voor het ruimtelijke beleid.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Preventief toezicht	Evaluatie werkwijze preventief toezicht	2008	VROM	
Evaluatie ruimtelijk beleid	Evaluatieprogramma rijk en decentrale overheden via platform uitvoering	2006/2008	VROM	IPO, VNG
	Rijksbreed evaluatieprogramma	2006/2008	VROM	LNV, V&W, EZ, OCW
Monitor Nota Ruimte	Bezien in hoeverre uitbreiding naar één ruimtelijke rijksmonitor mogelijk is	2007	VROM	LNV, V&W, EZ,

→ 2.9 Voortgang Actieprogramma Ruimte en Cultuur

Het kabinet heeft er voor gekozen voor de periode 2005-2008 het architectuurbeleid en het Belvédèrebeleid te bundelen en meer op de uitvoering te richten. Dit is gebeurd in een actieprogramma dat nauw verbonden is met de uitvoering van het ruimtelijk beleid. Het

Actieprogramma Ruimte en Cultuur (ARC, april 2005) bevindt zich in het verlengde van de Nota Ruimte en de in samenhang daarmee uitgebrachte beleidsnota's. De acties hebben betrekking op de daar geformuleerde ruimtelijke opgaven en sluiten aan bij de uitvoeringsprogramma's van de zeven betrokken ministeries.

In de Nota Ruimte is het ARC gepresenteerd als een instrument om hogere ambities voor ruimtelijke kwaliteit te stimuleren bij het rijk zelf en bij derden. Het actieprogramma biedt gereedschap dat provincies, gemeenten, waterschappen en andere partijen direct en indirect kunnen gebruiken bij het tot stand brengen van ruimtelijke kwaliteit. Zo dragen ze bij aan een betekenisvol en aantrekkelijk Nederland.

De rapportage over de voortgang van het ARC is geïntegreerd in deze uitvoeringsagenda, ook in 2008 zal dat het geval zijn. Dit vanwege de samenhang en de wens het aantal rapportages te beperken.

In bijlage 2 is een beknopt overzicht opgenomen van de voortgang per actie.

Bij de behandeling van het ARC in het Algemeen Overleg (AO) op 1 september 2005 heeft de Tweede Kamer de nadruk gelegd op:

- De sturingsrisico's bij de brede interdepartementale samenwerking. De brede samenwerking is de kracht van het ARC, maar brengt ook risico's met zich mee. Bij verschillende projecten zijn meerdere departementen betrokken. Ook staan de thema's en beleidsdoelen breder op de agenda. Om overhead op programmaniveau te vermijden, is gekozen voor een lichte interdepartementale coördinatie. Daardoor kan de meeste energie worden gestoken in de afzonderlijke acties.
- De positie van enkele architectuurinstellingen en –evenementen. Hierover wordt de Tweede Kamer afzonderlijk geïnformeerd. Het gaat hier om het Architectuur Lokaal, de Biënnale. De Kamer is geïnformeerd over de herijking van de Cultuurnotasystematiek (TK 2005-2006, 28989 nr. 35).
- Het ontbreken van een onderliggende visie op het architectuurbeleid. Het kabinet heeft onderkend dat verdere visieontwikkeling voor de middellange termijn inderdaad nuttig is en heeft het College van Rijksadviseurs gevraagd hierover een advies op te stellen. Het college heeft op 20 juni advies uitgebracht. De Tweede Kamer ontvangt een afzonderlijke reactie op dit advies.
- Het stimuleren van de betrokkenheid van decentrale overheden en maatschappelijke organisaties. OCW en VROM maken als coördinerende departementen een jaarlijkse ronde langs decentrale overheden en instellingen. Deze worden uitgenodigd het eigen programma te verbinden met acties en thema's van het ARC. Bij de uitvoering van de meeste acties en evenementen zijn andere overheden, instellingen, marktpartijen en/of maatschappelijke organisaties betrokken.

Voortgang acties

Het ARC bevat 29 acties, verdeeld over vier categorieën: voorbeeldprojecten, wettelijk kader, investeringsbudgetten en stimuleren/faciliteren/kennis.

- De voorbeeldprojecten die bij vaststelling van het ARC zijn gekozen, verschillen sterk in aard, aanpak en schaalgrootte. De kracht van deze verzameling ligt in het feit dat er een staalkaart kan worden gepresenteerd van ontwerpvragestukken. De nadruk ligt op de concrete uitvoering: veel projecten hebben een duidelijk uitvoeringsperspectief, zij het niet altijd binnen de looptijd van het ARC. De concrete uitvoering is één van de redenen voor de koppeling van het ARC aan deze uitvoeringsagenda.
- De meeste acties die zijn gericht op het wettelijk kader verkeren nog in de beginfase. De producten worden in de verdere looptijd van het ARC opgeleverd. Er is veel aandacht voor de afstemming met aanpalende (sectorale) beleids- en wetgevingstrajecten.
- De cultuurimpulsen in de investeringsbudgetten voor stedelijk (ISV2, 2005-2009) en landelijk gebied (ILG, 2007-2013) overschrijden de looptijd van het ARC. De cultuurimpuls ISV is met variërend ambitieniveau neergeslagen in de gemeentelijke meerjaren

ontwikkelingsprogramma's. In 2007 wordt de cultuurimpuls ISV in het kader van of gelijktijdig met de midterm review GSB tussentijds geëvalueerd.

- In september 2006 besluit het kabinet over een Belvédère-impuls van € 6,8 miljoen in het ILG, op basis van de resultaten uit de proefperiode ILG 2005-2006. Er is op dit moment niet genoeg geld voor een cultuurbrede impuls - niet alleen erfgoed, maar bijvoorbeeld ook kunst en architectuur - in het ILG.
- De acties die zich richten op faciliteren, stimuleren en kennis lopen goed, zowel voor wat betreft het aanbod als het gebruik van de voorzieningen en regelingen. Er is op dit moment nog geen zicht op de kwaliteit van plannen en producten die worden gestimuleerd. In de volgende voortgangsrapportage (in de uitvoeringsagenda Ruimte 2008) kan naast de output ook een beeld worden gegeven van de resultaten van dit stimuleringsbeleid. Hiertoe worden in overleg met de betrokken diensten en instellingen de benodigde evaluaties, expertoordelen en plananalyses uitgevoerd.

Thematische doelen

Het ARC is een programma van concrete, zichtbare acties. De doelstellingen van het programma gaan echter verder dan het behalen van resultaten op deze acties. Juist door hun concreetheid moeten de acties impulsen vormen voor een veel bredere inzet op culturele kwaliteit in het rijksbeleid. Hiertoe zijn in het ARC naast de 29 acties vier thema's belicht.

- Goed opdrachtgeverschap (bij het rijk en bij derden). Dit thema krijgt in de acties van het ARC bijzondere aandacht, bijvoorbeeld in de vorm van de Gouden Piramide (rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap), de voorbeeldprojecten en het Belvédèreprogramma. Het kabinet heeft ook buiten het ARC veel aandacht voor de kwaliteit van het opdrachtgeverschap. Te noemen zijn de programma-aanpak van de Nota Ruimte en het Gemeenschappelijke Ontwikkelingsbedrijf (GOB) met interdepartementaal opdrachtgeversberaad.
- Ontwerpend onderzoek. Bij de voorbeeldprojecten uit het ARC, maar ook bij vele andere projecten, wordt vroeg in het planproces met succes ontwerpcapaciteit ingezet, als onderdeel van het verkennende onderzoek. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij de voorbeeldprojecten Nieuwe Hollandse Waterlinie, routeontwerp snelwegen, bedrijventerreinen en de naoorlogse stad, maar ook bij de Rijksgebouwendienst, Rijkswaterstaat en de Dienst Landelijk Gebied.
- Doordacht omgaan met oud & nieuw. Dit is een centraal thema binnen het ARC. Niet alleen door het Belvédèreprogramma, de subsidieregeling en het onderwijsnetwerk, maar ook door de selectie van voorbeeldprojecten (Rijksmuseum, Groene Hart, Nieuwe Hollandse Waterlinie, Limes, werelderfgoed) en andere acties (kennisinfrastructuur cultuurhistorie, beschermde stads- en dorpsgezichten, cultuurimpuls ISV, ILG). Ook buiten het ARC maakt het kabinet werk van een betere koppeling van ruimtelijke ontwikkelingsopgaven aan het behoud van cultureel erfgoed. Voorbeelden zijn de implementatie van het Verdrag van Valetta en de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht.
- Versterking van de internationale oriëntatie. Dit is aan de orde bij de acties Limes, ambassadegebouwen, Groene Hart, werelderfgoed en Wet op de architectentitel. Daarnaast zijn de ondersteunde architectuurinstellingen zoals het Nederlands Architectuur Instituut en het Berlage Instituut internationaal zeer actief. De Stichting Internationale Culturele Activiteiten fungeert ook voor de sector architectuur en stedenbouw als "wegwijzer" op internationaal gebied. Nederland neemt in 2006 deel aan de architectuurbiënnale van Venetië en participeert in internationale netwerken, zoals het Europees architectuurforum. De Rijksbouwmeester en het College van Rijksadviseurs voeren een actieve internationale agenda.

Hoofdstuk 3 Financieel kader

→ 3.1 Inleiding

De concurrentiekracht van de Nederlandse economie stelt hoge eisen aan de inrichting van ons land: goed gesitueerde en geoutilleerde bedrijventerreinen en een goede bereikbaarheid, ingebed in een hoogwaardig woon- en leefklimaat. Een specifieke bijdrage van het ruimtelijk beleid hieraan bestaat uit een integrale aanpak van gebieden.

Met 'integraal werken' daagt de rijksoverheid andere partijen uit om voorstellen te ontwikkelen voor plekken in de nationale ruimtelijke hoofdstructuur die vanuit nationaal perspectief verbeterd kunnen worden. Deze partijen zijn bijvoorbeeld bewoners, bedrijven, marktpartijen uit de bouwwereld en maatschappelijke organisaties. De uitvoering vindt plaats door andere overheden en marktpartijen. Het rijk heeft binnen deze context steeds vaker de rol van een professionele partner die de vastgoedbelangen verbindt met de beleidsdoelen. Dit is ook het doel van het Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf in oprichting (GOB).

Ruimtelijke investeringen kunnen bijdragen aan de internationale concurrentiekracht. De stijgende economische conjunctuur stimuleert dit alleen maar. Gemeentelijke, provinciale en private middelen vormen de basis van financiering van ruimtelijke projecten. In de praktijk lukt het niet altijd om ruimtelijke ambities geheel uit de decentrale kassen te financieren. Daarom wordt het rijk regelmatig om steun gevraagd. De overheid kan samen met andere partijen de uitvoering ter hand nemen. In de eerste plaats door de juiste bestuurlijke en juridische kaders te scheppen, daarnaast door financiële steun aan de uitvoering van het ruimtelijk beleid. Dit gebeurt door eigen investeringsactiviteiten (zoals bij rijksinfrastructuur), door subsidies en door overheveling van rijksmiddelen aan lagere overheden (gebundelde doeluitkeringen, gemeentefonds et cetera.).

→ 3.2 Overzichtsconstructie ruimtelijk relevante rijksbudgetten 2006-2011

Ruimtelijke ontwikkelingen worden voor het overgrote deel bekostigd door maatschappelijke partijen, zowel privaat als publiek. Het rijk stuurt deze ontwikkelingen via wet- en regelgeving, maar draagt ook financieel bij. Deze paragraaf presenteert het investeringsprogramma van het rijk op verschillende manieren. Als eerste in een overzicht van de ruimtelijk relevante rijksbudgetten voor de periode 2006-2011 (Figuur 3.2.1, Stand ontwerpbegroting 2007). Zie ook de verschillende departementale begrotingen (www.minfin.nl).

De overzichtsconstructie geeft aan welke investeringsmiddelen het rijk inzet voor het ruimtelijk beleid. Het gaat hier om een indicatie, want onderdelen van bedragen hebben betrekking op niet-ruimtelijke zaken. Het is niet overal mogelijk exact aan te geven hoeveel geld er gaat naar de ruimtelijke component.

De rijksinstrumenten voor investeringen in de uitvoering van het ruimtelijk beleid beslaan tot en met 2011 bij elkaar € 37 miljard. De investeringsmiddelen zijn ook te relateren aan de doelen uit de Nota Ruimte. Verreweg de meeste uitgaven komen voor rekening van het ministerie van Verkeer en Waterstaat en hebben betrekking op rijksinfrastructuur. Door de investeringen slim in te zetten in projecten worden vaak meerdere doelstellingen tegelijkertijd bediend. Dit houdt in dat wanneer de rijksinvesteringen worden bezien naar hun bijdrage per doel apart, de som van deze investeringen uitstijgt boven de feitelijke investeringsuitgaven van het rijk. Zo wordt de uitvoering van de doelstellingen uit de nota ruimte bediend met bijna € 55 miljard aan overheidsmiddelen. Dit betekent een multipliereffect van bijna 1,5. Deze paragraaf biedt drie investeringsoverzichten op basis van de beleidsthema's blauw, rood en groen. De figuren verwijzen per operationeel doel naar de paragrafen uit de Nota Ruimte.

Figuur 3.2.1 Overzichtsconstructie ruimtelijk relevante rijksbudgetten 2006-2011 * € 1.000.000

departement	art	Omschrijving	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Totaal
V&W/IF	11.03	Hoofdwatersystemen en realisatie	368	231	234	194	215	192	1.434
	12.03	Hoofdwegenrealisatie	683	1.244	1.258	1.281	970	342	5.778
	13.03	Spoorwegen realisatie	527	915	852	1.001	878	834	5.008
	14.01.03	Regionale/lokale infra realisatie	228	297	247	228	285	123	1.409
	14.02	Regionale mobiliteitsfondsen	68	28	0	0	0	0	96
	15.03	Hoofdvaarwegennet realisatie	124	89	79	86	80	90	548
	16	Megaprojecten niet verkeer en vervoer (waaronder PMR, ruimte voor de rivier, maaswerken)	129	138	167	269	289	745	1.737
	17.02	Betuweroute	377	185	5	2	0	0	569
	17.03	HSL	315	129	6	0	0	0	451
	17.05	Zuiderzeelijn	12	25	31	66	304	309	747
XII	39.02	Bijdrage aan de BDU	1.496	1.886	1.773	1.789	1.905	1.814	10.664
VROM	2	ISV	300	261	336	406	291	149	1.743
	2	IPSV	4	11	22	15	12	1	65
	2	BLS	122	130	125	122	87	116	702
	5	BIRK (FES)	103	3	58	9	9	21	203
	5	Interreg	3	3	2	2	2	2	15
	5	Investeringsbijdrage Nieuwe Sleutelprojecten (FES)	94	180	26	14	11	x	325
	5	Belvedere	3	2	2	2	2	2	13
	5	Bufferzones	11	8	6	5	6	6	43
	7	Gebiedspecifieke milieumaatregelen in het landelijk gebied	3	17	21	24	27	27	118
	7	Bodemsanering	156	136	141	142	167	194	936
	8	Verminderen van geluidshinder	42	29	28	26	27	28	180
	8	Geïntegreerd milieubeleid voor andere overheden	47	61	5	5	5	5	129
	8	Verbeteren van de lokale luchtkwaliteit (FES)							
	11	Milieu en veiligheidsaspecten vroegtijdig, gebiedsgericht en geïntegreerd in de ruimtelijke planvorming betrekken	1	0	1	0	0	0	3
FES	Wadden	?	?	?	?	?	?	?	
EZ	3	Stadseconomie	19,9	32,8	42,4	36,5	x	x	132
	3	Gebiedsgerichte economische programma's	53,3	36,2	63,8	75,7	80,6	97,8	407
	3	Herstructurering oude bedrijventerreinen van nationaal belang	31,1	33,7	30,6	33,4	36,9	25,6	191
LNV	22.11	Ruimte voor grondgebonden landbouw *	43	16	21	28	16	24	149
	22.12	Ruimte voor niet-grondgebonden landbouw *	5	5	13	11	7	0	41
	22.11	Verwerven ecologische hoofdstructuur	66	90	105	87	84	71	503
	23.12	Inrichten ecologische hoofdstructuur *	66	90	105	87	84	71	503
	23.13	Beheren ecologische hoofdstructuur*	164	151	156	162	167	163	963
	23.14	Beheer van de natuur buiten EHS en beschermen van de intern. Biodiversiteit *	66	64	62	61	62	64	379
	24.11	Nationale landschappen*	19	26	23	26	27	25	145
	24.12	Landschap algemeen *	6	8	5	3	2	2	26
	24.13	Recreatie in en om de stad*	51	57	48	48	49	40	293
	24.14	Recreatie algemeen*	48	39	37	36	36	33	230
27.11	Uitvoeren reconstructie *	40	92	80	82	91	70	454	
OCW	14.3.4.	Verbreden van de inzet van cultuur als stimulerende kracht in wisselwerking met andere beleidsterreinen**	2	2	2	2	4	x	12

*zijn deels opgebouwd uit ILG budgetten
Belvedere LNV valt onder nationale landschappen

**OCW draagt van 2005 t/m 2009 4 mln per jaar bij aan ISV (cultuurimpuls)
Deze middelen zijn toegevoegd aan de begroting van VROM

Investeringsoverzicht thema rood: steden en netwerken

De rijksinvesteringen voor het realiseren van operationele doelstellingen binnen het 'rode' thema steden en netwerken voor de periode 2006-2011 hebben betrekking op:

- de ontwikkeling van nationale stedelijke netwerken en stedelijke centra;
- de versterking van de kracht en diversiteit van de belangrijkste economische kerngebieden;
- de verbetering van de leefbaarheid in en de sociaal-economische positie van de steden;
- het vergroten van milieukwaliteit en veiligheid;
- het verbeteren van de internationale concurrentiepositie van de Randstad;
- het voorkomen van knelpunten van de ondergrondse ordening.

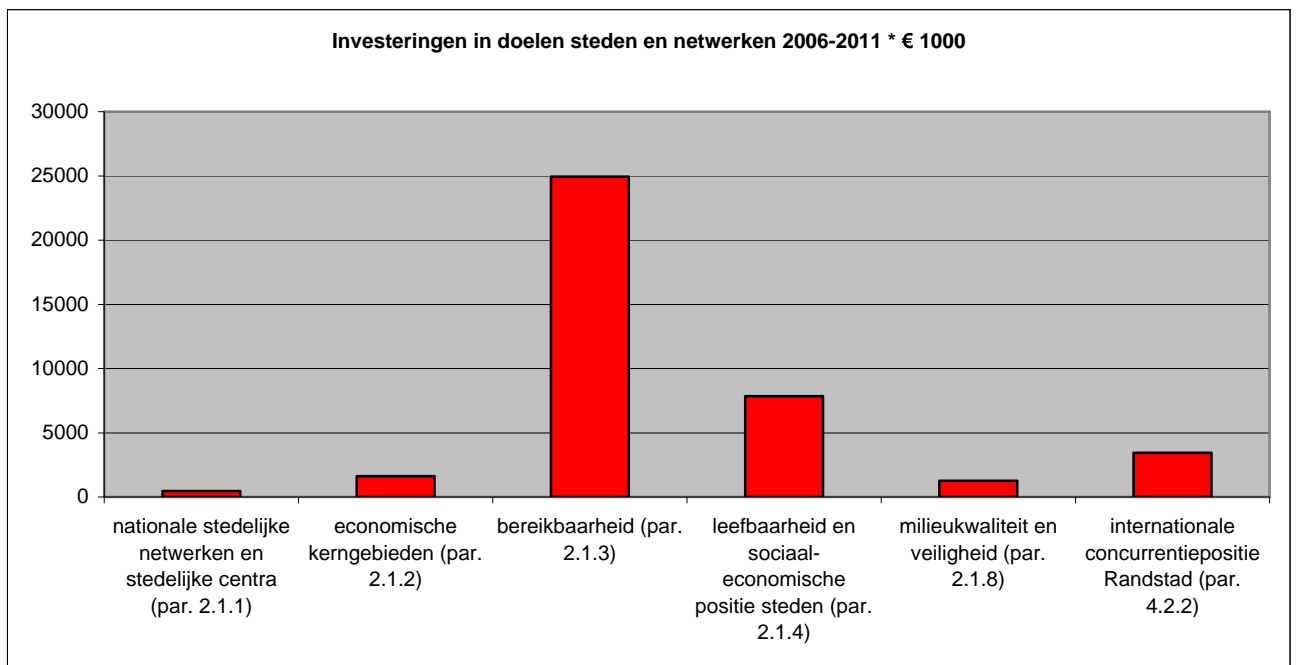
Voor dit laatste punt zijn in het overzicht geen investeringsbedragen opgenomen. Er is wel een in financiële termen bescheiden actieprogramma, waarmee de minister van VROM wil bevorderen dat medeoverheden de ondergrond integraal gaan betrekken in planprocessen.

In totaal draagt € 34 miljard van het investeringsbudget van de rijksoverheid bij aan de realisatie van de doelstellingen binnen dit thema. De hoofdmoot bestaat uit investeringen die zich richten op bereikbaarheid. Het gaat hier om investeringen in infrastructuur, waar al snel grote investeringssommen mee gemoeid zijn. Een groot deel, bijna de helft van deze middelen, bestaat uit de Brede Doeluitkering van V&W. Daarnaast investeert het rijk veel in het hoofdwegennet en het spoorwegennet.

Een vijfde deel van het 'rode' rijksinvesteringsbudget - € 7,8 miljard – draagt bij aan het verbeteren van de leefbaarheid en de sociaal-economische positie van de steden. De infrastructuurprojecten dragen deels ook bij aan dit doel. Een uitsplitsing van deze bijdrage is echter niet goed mogelijk.

Figuur 3.2.2

Rijksinvesteringsbudget 2006-2011, dat betrekking heeft op de operationele doelen binnen het thema 'rood': steden en netwerken

Investeringsoverzicht thema groen: natuur, landschap en recreatie

De operationele doelen binnen het thema groen waarvoor het rijk geld reserveert, zijn:

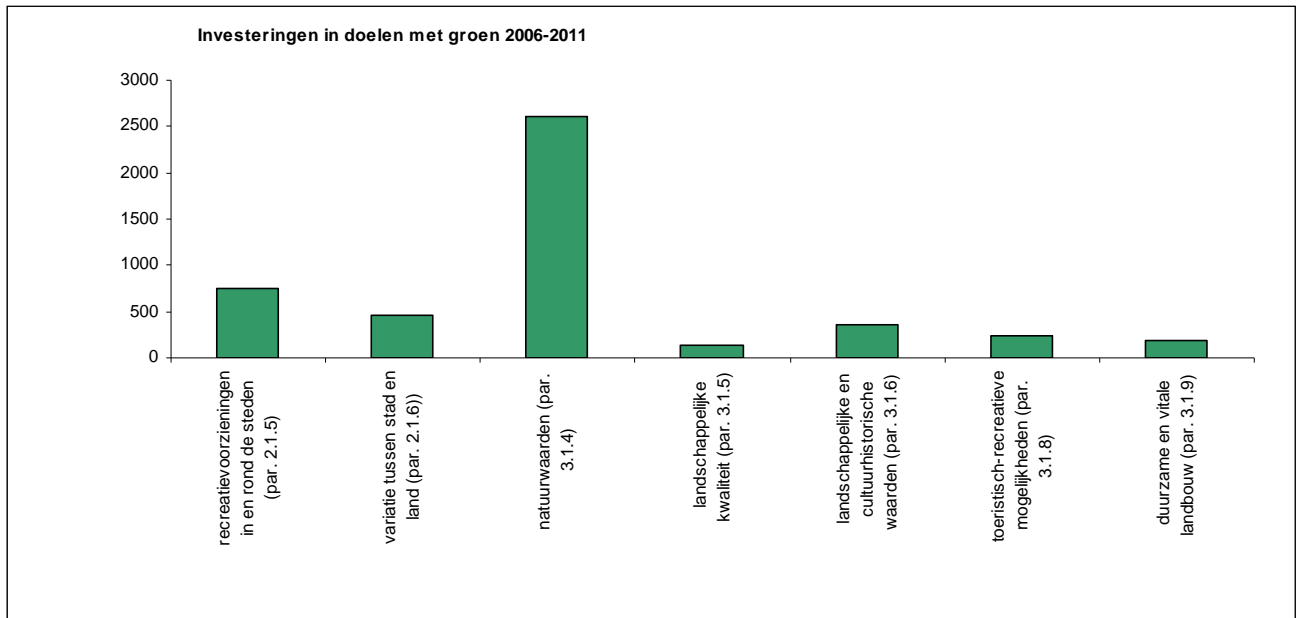
- het bevorderen en realiseren van de toegankelijkheid van recreatievoorzieningen in en rond de steden;
- het versterken van de variatie tussen stad en land;
- het borgen en ontwikkelen van bijzondere landschappelijke en cultuurhistorische waarden;
- het ontwikkelen van landschappelijke kwaliteit
- het vergroten en aanpassen van toeristisch-recreatieve mogelijkheden;
- het bevorderen van duurzame en vitale landbouw.

Bij elkaar levert € 4,3 miljard van het totale investeringsbudget van het rijk een bijdrage aan de realisatie van 'groene' doelstellingen voor de periode 2006-2011. De investeringen dragen voor meer dan de helft bij aan de borging en ontwikkeling van natuurwaarden. Het gaat hier om investeringen in het verwerven, beheren en inrichten van de ecologische hoofdstructuur. Daarnaast investeert het rijk veel in recreatievoorzieningen in en rond de steden.

Voor een aantal 'groene' doelstellingen zijn geen bedragen opgenomen; het gaat dan om doelen die het rijk alleen met andere dan financiële middelen ondersteunt.

Figuur 3.2.3

Rijksinvesteringsbudget 2006-2011, dat betrekking heeft op de operationele doelen binnen het thema 'groen': natuur, landschap en recreatie.

Investeringsoverzicht thema blauw: water

Het investeringsprogramma voor de periode 2006-2011 binnen het thema water heeft betrekking op veiligheid, waterhuishouding, bescherming en ontwikkeling van watergebieden. Het betreft de realisatie van de operationele doelstellingen die gericht zijn op:

- borging van de veiligheid voor overstromingen;
- voorkoming van wateroverlast en watertekorten;
- verbetering van de water- en bodemkwaliteit;
- borging van de veiligheid van de kust, specifiek de bescherming tegen overstromingen;
- toegankelijkheid voor scheepvaart;
- natuurkwaliteit in de Zuidwestelijke Delta;
- veiligheid van het IJsselmeergebied.

Het rijk besteedt in de periode 2006-2011 € 4 miljard aan de realisatie van de 'blauwe' doelstellingen. De investeringen van het rijk dragen evenredig bij aan de verschillende doelen. Voor 'blauwe' doelstellingen, waar het rijk financieel niet aan bijdraagt is geen bijdrage opgenomen.

Waddenfonds

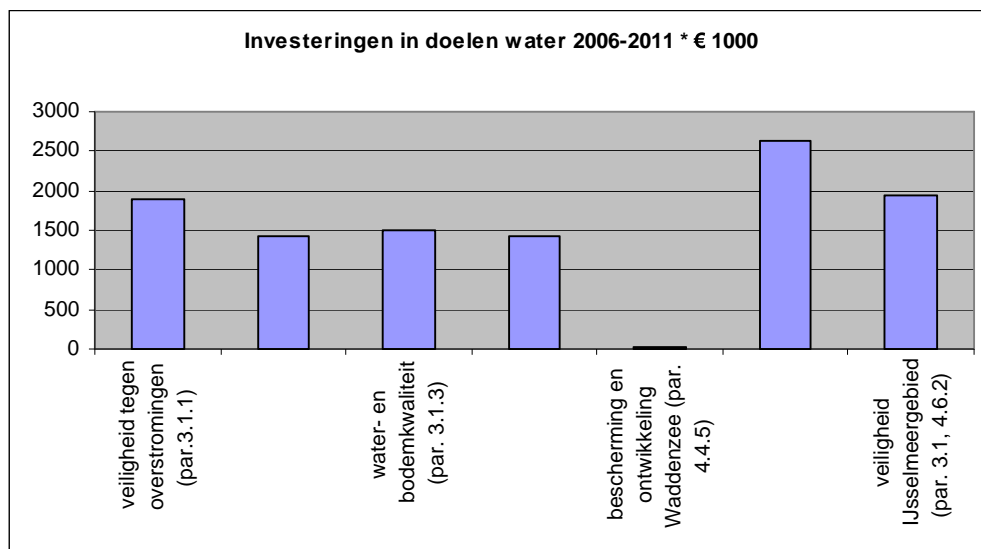
De hoofddoelstelling voor de Waddenzee zoals geformuleerd in de PKB Derde Nota Waddenzee is als volgt geformuleerd: "de duurzame bescherming en de ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap". Het Waddenfonds richt zich op de realisatie van de volgende uit de hoofddoelstelling afgeleide operationele doelstellingen:

- vergroten en versterken van de natuur- en landschapswaarden van het Waddengebied;
- verminderen of wegnemen van externe bedreigingen van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee;

- bevorderen van een duurzame economische ontwikkeling in het waddengebied en een substantiële transitie naar een duurzame energiehuishouding in het waddengebied en de direct aangrenzende gebieden;
- ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding ten aanzien van het waddengebied. Het Waddenfonds kent een investeringsperiode van 20 jaar en zal in 2007 van start gaan. Jaarlijks wordt het fonds met € 33,9 miljoen gevoed. Totaal is voor de periode 2007-2027 een bedrag van € 678 miljoen beschikbaar. Het totaal in het waddengebied geïnvesteerde bedrag zal aanzienlijk hoger uitkomen, omdat de projecten nooit voor 100% uit het Waddenfonds gefinancierd mogen worden (cofinanciering).

Figuur 3.2.4

Rijksinvesteringsbudget 2006-2011, dat betrekking heeft op de operationele doelen binnen het thema 'blauw': water.

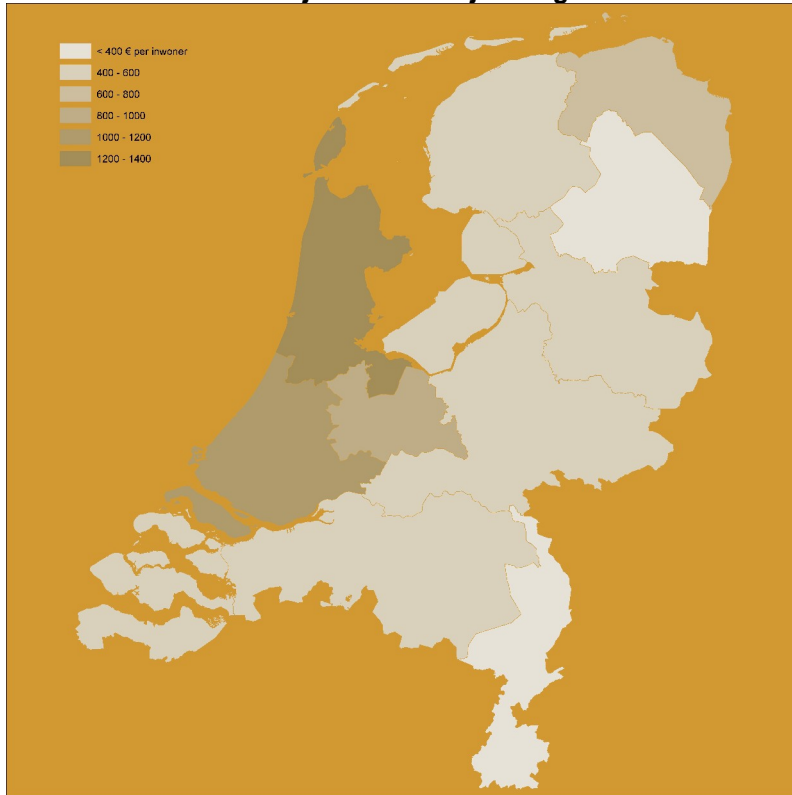

→ 3.3 Rijksinvesteringen in kaart gebracht

De rijksinvesteringskaarten geven een geografisch beeld van de belangrijkste vastgelegde rijksinvesteringen in regelingen van 2006 tot en met 2011. Met de kaarten is één oogopslag te zien wat de hoogte en bestemming van deze investeringen is. De omvang en verdeling van de investeringen zijn afgewogen aan de hand van maatschappelijk nut en noodzaak. Figuur 3.3.1 geeft de verdeling van 39 procent van de beschikbare rijksmiddelen (zie de overzichtconstructie) weer. De overige 61 procent van die middelen zijn nog niet geografisch verdeeld.

Figuur 3.3.1

Overzichtskaart ruimtelijk relevante rijksbudgetten 2006-2011

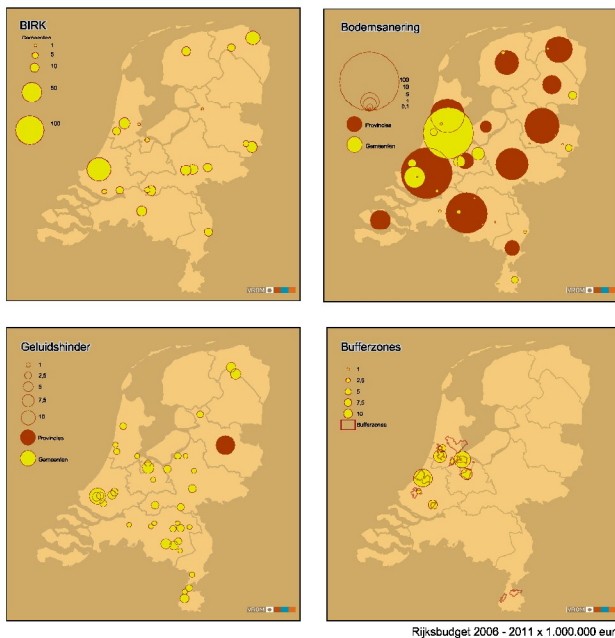
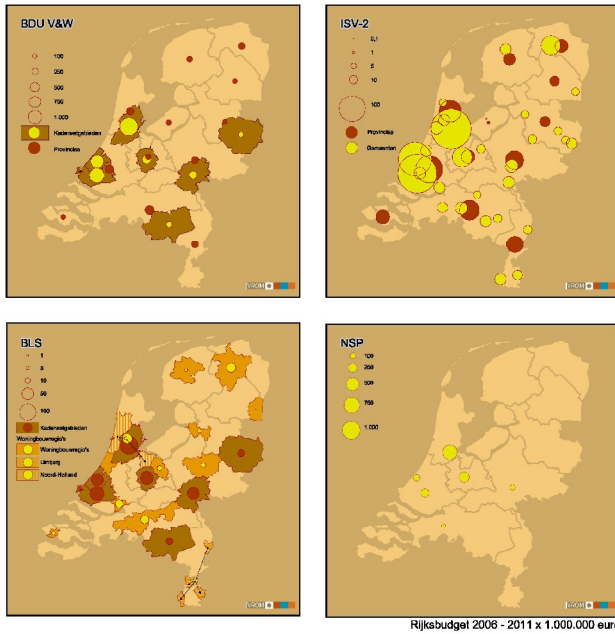

De overzichtskaarten laten de volgende investeringen zien per gemeente, kaderwetgebied, provincie of woningbouwregio:

- Bijdrage aan de BDU (V&W)
- Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV-2)
- Besluit Locatiegebonden Subsidie (BLS)
- Nieuwe Sleutelprojecten (NSP)
- Budget Investering Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK)
- Bufferzones
- Bodemsanering
- Geluidshinder (Sanering verkeerslawaaï)

In het kaartenoverzicht (figuur 3.3.2.) is de omvang en verdeling van de afzonderlijk regelingen zichtbaar. Voor het verminderen van de geluidshinder wordt het geld uitgekeerd aan gemeenten en is bij uitzondering geld uitgekeerd aan de provincie Overijssel in het kader van de Betuwelijn. Voor het Investeringsbudget Landelijk gebied (ILG) is het nog niet mogelijk om een verdeling te maken, omdat de onderhandelingen over de managementcontracten nog lopen en deze in december 2006 worden ondertekent.

Figuur 3.3.2
 Overzichtskaarten belangrijkste afzonderlijke regelingen

→ 3.4 Middelen voor integrale gebiedsontwikkeling

Steeds vaker is er sprake van integrale gebiedsontwikkeling op regionale schaal. De uitvoering van het nationale ruimtelijk beleid wordt dus ook steeds complexer. Veel van die complexe projecten worden zonder bijzondere rijksbetrokkenheid gerealiseerd door grootstedelijke, stadsregionale en provinciale overheden. Er zijn echter ook projecten die niet tot stand komen zonder een inspanning van het rijk, in de vorm van coördinatie, deskundigheid, regelingen of geld. De belangrijkste redenen voor eventuele rijksbijdragen zijn: internaliseren van regiogrensoverschrijdende externe effecten en het realiseren van schaalvoordelen. Het rijk werkt momenteel aan een ordelijk en transparant systeem op grond waarvan kan worden besloten al dan niet deel te nemen aan de oplossing van ruimtelijke vraagstukken. Het bestaat uit de volgende componenten:

- systematisch afleiden van integrale gebiedsontwikkelingsprojecten uit het nationale ruimtelijke beleid van de Nota Ruimte;
- selecteren van projecten waarvoor rijksparticipatie noodzakelijk en gerechtvaardigd is;
- afwegen van maatschappelijke kosten en baten van projecten, door middel van maatschappelijke kosten-batenanalyses en bedrijfsmatige kosten-opbrengstencalculaties;
- bepalen van de vorm waarin de rijksparticipatie wordt gegoten (stimulering, coördinatie, subsidiering, investering, et cetera) en van de wijze waarop met andere - publieke en private - partijen wordt samengewerkt.

Het kabinet heeft een lijst opgesteld van voorstellen voor integrale gebiedsontwikkelingsprojecten, die nu volgens de regels verder uitgewerkt gaan worden. De betrokken partijen kunnen tussen 2007 en 2010 al met de uitvoering beginnen. Daarnaast zijn voor start in de periode 2011-2014 voorbeeldprojecten gekozen die ook uitgewerkt worden. In de loop der jaren komen er nieuwe projecten op de lijst, doordat de genoemde systematiek wordt gevolgd.

Over de mogelijke financiële middelen zal dit en een eventueel volgend kabinet nog moeten besluiten.

→ 3.5 Financiering van de uitvoering (inzet rijksmiddelen)

Beschikbare gelden

Het kabinet heeft € 100 miljoen extra beschikbaar gesteld naast de al eerder gereserveerde € 900 miljoen voor de uitvoering van de Nota Ruimte in de periode 2011-2014. Hiermee is uit het FES-fonds voor de uitvoering van deze Nota in totaal € 1 miljard beschikbaar gesteld. Deze middelen zijn beschikbaar naast de reguliere sectorale departementale middelen en de middelen specifiek voor de problematiek van de Noordvleugel. In het Kabinet is afgesproken dat voor de periode 2007-2010 € 250 miljoen versneld bestemd wordt voor de uitvoering van integrale gebiedsontwikkelingsprojecten, onder andere Greenports en projecten voor de uitvoering van de programma-aanpak. In de periode 2011-2014 is de resterende € 750 miljoen beschikbaar voor deze integrale gebiedsontwikkeling. Daar bovenop wordt in 2008 € 9 miljoen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van het project Groningen Centrale Zone (voor het onderdeel pijpleidingen).

Voor vaststelling van de projecten die in aanmerking kunnen komen voor besteding uit deze in totaal € 1 miljard zal de procedure worden gevolgd, zoals hieronder wordt beschreven. Enkele projecten bevinden zich reeds in de uitwerkingsfase (Klavertje 4, Eindhoven A2 zone, Noordelijke IJoevers en Hoekse Waard), ook zijn reeds enkele projecten voorgedragen voor de verkenningsfase.

Procedure verdeling middelen Nota Ruimte

Voor de toekenning en besteding van gelden voor de uitvoering van de Nota Ruimte heeft het kabinet een procedure ontwikkeld die bij de interdepartementaal tot stand gekomen Nota Ruimte past. In deze procedure voert het rijk de regie en zal de minister van VROM voor de toepassing van de procedure aanspreekpunt zijn voor provincies en gemeenten. Belangrijkste criterium om een financiële bijdrage te krijgen, is dat een project bijdraagt aan de ruimtelijke hoofdstructuur of daaraan volgens de Nota Ruimte (financieel) gelijk gestelde gebieden. Daarnaast dienen de projecten een positief MKBA te hebben. Omdat de financiering plaatsvindt vanuit het FES dienen de projecten FES-waardig te zijn.

De projecten in de besluitvormingsprocedure doorlopen drie stappen. Onder eindverantwoordelijkheid van de minister van VROM kunnen door VROM, EZ, LNV, OCW en V&W projecten worden voordragen ter behandeling in de verkenningsfase (eerste fase). Van belang is dat dit integrale gebiedsontwikkelingsprojecten betreft met een bovenlokale betekenis. Het motto hierbij is "centraal wat moet". Het rijk bepaalt nut en noodzaak van de projecten. In de uitwerkingsfase (tweede fase) wordt het project samen met betrokken partijen verder uitgewerkt en geoptimaliseerd. In de besluitvormingsfase (derde fase) beslist de Ministerraad over de toekenning van middelen aan projecten. De gelden worden vervolgens toegevoegd aan departementale begrotingen. Jaarlijks wordt de Kamer geïnformeerd over de stand van zaken van de uitvoering door middel van een voortgangsrapportage.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Financieel kader	Eén rijksbrede ruimtelijke investeringsagenda opnemen in Uitvoeringsagenda ruimte	2008	V&W, VROM, EZ LNV, OCW FIN	

Hoofdstuk 4 Nederland in Europa

→ 4.1 Inleiding

De Nota Ruimte stelt een aantal doelen voor het ruimtelijk beleid in internationaal perspectief.

- Een meer actieve inbreng in de Brusselse beleidsvorming is noodzakelijk, zowel ten aanzien van het beleid als van regelgeving (EU-richtlijnen). Die inbreng moet gericht zijn op het benutten van kansen en op het voorkomen van nadelige effecten.
- Een ander doel is het versterken van de Europese samenwerking op basis van het Europees Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief (EROP) en de samenwerkingsprogramma's van de Structuurfondsen (INTERREG, URBAN, LEADER).
- Voor het uitvoeren van het nationaal beleid is het, volgens de Nota Ruimte, belangrijk aan te sluiten bij Europese ruimtelijke structuren. Voorbeelden hiervan zijn de Trans-Europese netwerken (TEN's) en de Europese Ecologische Hoofdstructuur.
- Het kabinet wil de strategische ligging van Nederland in het stedelijk netwerk van Noordwest-Europa benutten en grensoverschrijdende netwerken ontwikkelen.
- Tot slot streeft het kabinet naar het bevorderen van economische en ecologische maritieme samenwerking met betrekking tot de Noordzee en de Waddenzee.

→ 4.2 Voortgang uitvoering

Tijdens het Nederlands voorzitterschap van de Europese Raad (2004) namen de ministers van de EU-lidstaten, verantwoordelijk voor ruimtelijke ordening en regionaal beleid, twee belangrijke besluiten. Ze spraken af om in 2007 te komen tot een analyse respectievelijk inschatting van de 'Territorial State and Perspectives of the Union'. Verder spraken ze af een nieuwe EU territoriale agenda 2007-2010 op te stellen. Hoewel ruimtelijke ordening geen competentie is van de EU, wordt de samenwerking van de lidstaten op deze gebieden van grote betekenis geacht. Met name voor het welslagen van de Lissabonstrategie (Europa als meest welvarende en concurrerende economie in de wereld) en de Gothenburgstrategie (duurzame ontwikkeling).

De ministers die verantwoordelijk zijn voor de ruimtelijke ordening van Duitsland, Luxemburg en Nederland, kwamen op 28 juni 2006 bijeen na afloop van de stakeholdersconferentie 'Territorial Cohesion and the Lisbon Strategy'. Deze conferentie was georganiseerd door de minister van VROM en vond plaats in Amsterdam. De ministers kwamen overeen om in de territoriale agenda de noodzaak te benadrukken van het vervlechten van een geïntegreerd ruimtelijk en stedelijk beleid met de ruimtelijk relevante EU-sectorbelevelden. De eerstvolgende ministersconferentie vindt plaats op 24 en 25 mei 2007 in Leipzig, onder Duits voorzitterschap.

De actuele stand van de belangrijkste internationale activiteiten:

- Nederland werkt met de buurlanden aan actieprogramma's. In augustus 2005 is de bestuursovereenkomst ondertekend voor een grensoverschrijdend proefproject voor de regio Zuid-Limburg. Samenwerkingsprogramma's met Noordrijnland-Westfalen en met Vlaanderen zijn in uitvoering. Samenwerking met Nedersaksen staat op de rol.
- Het wetsvoorstel voor de richtlijn Luchtkwaliteit is in maart 2006 aan de Tweede Kamer gezonden; de aanbiedingsbrief gaat in op de stand van zaken van de wijziging van de EU-richtlijn. Op dit moment vigeert het besluit Luchtkwaliteit. Als het wetsvoorstel wordt aangenomen, wordt het mogelijk om ruimtelijke ontwikkeling te combineren met het tijdig halen van de luchtkwaliteitsnormen.
- Het onderzoek naar de aanpak van bereikbaarheidsknelpunten in de Trans-Europese netwerken (TEN) is medio 2005 afgerond; het standpunt over de inzet van Nederland in EU-verband moet nog worden bepaald.
- De Nederlandse deelname aan programma's in het kader van de Europese structuurfondsen verloopt voorspoedig. De cofinanciering van nationale landschappen is

voor 2005-2006 geregeld; de financiering voor de periode vanaf 2007 wordt nog onderzocht.

- In het kader van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2 (POP2, periode 2007-2013) bestaan er ook mogelijkheden voor cofinanciering van de Nationale Landschappen (NLS). Hierbij gaat het om thema's als landschap, natuur, cultuurhistorie en recreatie en mogelijk ook veenweidegebieden. Onduidelijk is nog welke bedragen dit betreft. Het voortouw hiervoor ligt bij de provincies; het NLS-geld loopt immers via het ILG (Investeringsbudget Landelijk Gebied).

→ 4.3 Uitvoering ruimtelijk beleid in Europees perspectief

Bij de behandeling van de Nota Ruimte in de Eerste en Tweede Kamer was er kritiek op de geringe aandacht voor Europa. In de motie Meindertsma werd de minister van VROM gevraagd om de gevolgen van EU-beleid en -regelgeving voor de Nederlandse ruimtelijke ordening in beeld te brengen.

Ook de VROM-raad benadrukt dit thema. De raad adviseert het kabinet om de minister van VROM een actieve regierol te geven bij de ontwikkeling van Europese en nationale sectorregelgeving die de ruimtelijke ordening beïnvloedt. Het rijk wordt ook door andere overheden en marktpartijen aangesproken op te strikte of onbegrijpelijke EU-richtlijnen, zoals de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR).

Het EU-beleid heeft een toenemende impact op ruimtelijke ontwikkelingen en het ruimtelijke stelsel in Nederland. Die invloed komt zowel van het structuur- of cohesiebeleid als van het sectorbeleid. Voorbeelden van dit laatste zijn het gemeenschappelijk landbouwbeleid, het milieubeleid en het transportbeleid. Ook hebben ruimtelijke ontwikkelingen in Europa steeds meer een internationale dimensie. Daarbij gaat het om ruimtelijke structuren en processen op het gebied van water, natuur en transport, en om sociaal-economische netwerken van steden. Tegen die achtergrond hebben de EU-ministers die verantwoordelijk zijn voor ruimtelijke ontwikkeling in 2004 - onder het Nederlandse EU-voorzitterschap - een informele Europese samenwerkingsagenda opgesteld. In dat kader wordt onder meer gewerkt aan een assessment van de 'Territorial State and Perspectives of the Union'. Mede op basis van analyses van het ruimtelijk EU-onderzoeksprogramma ESPON zal dit assessment Europese stakeholders meer inzicht en informatie moeten bieden in Europese ruimtelijke structuren, processen en trends en in de ruimtelijke impact van het EU-beleid. Op 24 en 25 mei 2007 zullen de ministers zich in Leipzig, op basis van de dan verkregen inzichten, uitspreken over een nieuwe samenwerkingsagenda.

De motie Meindertsma

Het parlement hecht veel waarde aan een actievere inbreng van Nederlandse standpunten in het Europese ruimtelijk relevante beleid. Ook wil het parlement dat Nederland alert is op de impact van Europees beleid en Europese regelgeving op de Nederlandse ruimtelijke ordening. De motie Meindertsma (EK, 15 maart 2005) verzoekt de regering om de kennis over EU-beleid te vergaren, te bundelen en te vertalen in beleidsconsequenties voor onze ruimtelijke ordening en deze kennis beschikbaar te stellen aan het gehele werkveld. Deze Uitvoeringsagenda geeft een aanzet tot bundeling van de ruimtelijke beleidsthema's met een internationale component. In het najaar van 2006 zal het parlement in een brief nader worden geïnformeerd over de voortgang van de in de motie Meindertsma gevraagde acties.

In het plenair debat van de Eerste Kamer over de Nota Ruimte op 17 januari 2006 deelde de minister mee dat VROM de ontwikkelingen binnen Europa strikt zal volgen. Dit zal gebeuren op integrale en facetmatige wijze, waar voorheen vooral sectorgericht werd gehandeld. Dit is een noodzakelijke voorwaarde om op langere termijn verantwoord nationaal ruimtelijk beleid te kunnen voeren in een internationaal kader. Ook heeft de minister de beleidsinspanningen beschreven die zij onderneemt op het gebied van internationaal ruimtelijk beleid. Deze beleidsinspanningen leiden tot een tweeledige aanpak: acties die direct voortvloeien uit Europees

beleid en acties die voortvloeien uit nationaal geformuleerde ruimtelijke doelen.

(A) Acties die direct voortvloeien uit Europees beleid

Het gaat hier om de impact van Europese regelgeving, zoals EU-richtlijnen, op het Nederlandse ruimtelijke ordeningsbeleid. Hieronder vallen ook acties om het Nederlands beleid en het ruimtelijk beleid van onze buurlanden via overleg en planconsultatie op elkaar af te stemmen. Naast doorwerking van Europees beleid, zijn de acties gericht op het pro-actief omgaan met Europees beleid in wording, dus beleidsontwikkeling in de zogenoemde expertfase. Verder richten deze acties zich op het inbrengen van Nederlandse standpunten over ruimtelijke ordeningsaspecten in de sectorraden van de Europese Raad. Dit laatste is essentieel, omdat de Europese (kader-)richtlijnen vaak sectoraal van aard zijn. Een vroegtijdige betrokkenheid bij de beleidsontwikkeling maakt een meer integrale benadering mogelijk. Zo kan er dus rekening worden gehouden met de ruimtelijke gevolgen van de voorgenomen regelgeving. Door deelname aan interdepartementale dossierteams draagt het ministerie van VROM bij aan de formulering van Nederlandse standpunten, bijvoorbeeld in de strategische milieugenda van de EU. De minister van VROM zal in het najaar van 2006 de Eerste en Tweede Kamer een overzicht aanbieden van Europese beleidsdossiers met (mogelijke) ruimtelijke impact. Daarbij zal ze ook aangeven of - en zo ja welk - standpunt het kabinet over die beleidsdossiers heeft ingenomen. Het is de bedoeling dit overzicht jaarlijks te actualiseren en informatie te delen met de mede-overheden en andere stakeholders.

(B) Acties die voortvloeien uit nationaal geformuleerde ruimtelijke doelen

Hierbij gaat het om acties waarbij winst te boeken valt door over de grenzen te kijken. Bijvoorbeeld het behouden van grensoverschrijdende, waardevolle open ruimten en wateren, het ontwikkelen van stedelijke netwerken of uitbreidingen aan weerszijden van de grens en het afstemmen van de grensoverschrijdende infrastructuur voor vervoer en waterbeheersing. Uitgaande van het nationaal ruimtelijk beleid, wordt de ruimtelijke planvorming afgestemd met de betreffende buurregio's/landen. De bestaande grensoverschrijdende samenwerking zal, conform de sturingsfilosofie van het kabinet ('decentraal wat kan, centraal wat moet') vooral de opgave van de decentrale overheden zijn. Het rijk heeft een faciliterende rol en helpt om knelpunten op te lossen.

Grensoverschrijdende samenwerkingsacties	
Overleg met Duitsland (NRW en NS) en België (de gewesten) Samenwerking en planconsultatie over waterhuishouding, milieu, verkeer & vervoer en ruimtelijke ordening.	NDCRO en Benelux
Met buurlanden (Länder, gewesten) afstemmen van integrale en grensoverschrijdende aanpak van stroomgebieden.	Provincies, VROM, V&W, LNV
Ontwikkeling van een visie op internationale samenwerking op gebied van kenniseconomie binnen noordelijke ontwikkelingsas (van Amsterdam via Noord-Nederland naar Hamburg) en de verbetering van de onderlinge bereikbaarheid binnen deze as.	Provincies, EZ, VROM, V&W
Opname van A1 en spoorlijn Amsterdam-Berlijn op TEN-lijst (2006-2007).	VROM, V&W, netwerkstad Twente
Ontwikkeling van een visie (2006) op gewenste ontwikkelingsrichting van gebied Arnhem-Nijmegen in relatie tot de grensregio ANKE (= Arnhem, Nijmegen, Kleve, Emmerich).	Stadsregio, VROM, NDCRO
Ontwikkeling van een samenhangend groen netwerk tussen Nederland, België en Duitsland.	NL en Vlaamse provincies, LNV, VROM, RO-dep. Vlaanderen
Ontwikkeling van een visie op gewenste ontwikkeling van corridor Antwerpen-Rotterdam, inclusief Masterplan Logistiek voor beide havens en IJzeren Rijn.	Ministerie voor ruimtelijke ordening in Vlaanderen; VROM, EZ, V&W

Grensoverschrijdende samenwerkingsacties

Versterking van de operationele samenwerking tussen Nationaal Stedelijke Netwerken (NSN) in het grensgebied van Nederland met Vlaanderen, Wallonië, NRW en Niedersachsen (Brabantstad-Venlo-NRW, MAHHL, ANKE, EHOM = Enschede-Hengelo-Osnabrück-Münster; Groningen-Assen-Oldenburg-Bremen).	Grensprovincies, VROM, EZ, V&W
Verbetering ontsluiting tussen NSN Zuid-Limburg (MAHHL), Brabantstad, de Vlaamse Ruit en bevordering internationale kennissamenwerking in 'kennisdriehoek Eindhoven-Leuven-Aken' (ELAt).	Provincies Limburg, Noord-Brabant, VROM, V&W
Studie naar nut en noodzaak van 4-laagscontainervaart tussen Luik en Born en functie van het Cabergkanaal daarin (ruimtelijke reservering).	Vlaanderen, V&W, VROM

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Europees beleid	Territoriale cohesie / Voortgang Rotterdam agenda.	2007	VROM, EZ	Voorzitterschap Europese Raad, Departementen
	Overzicht EU dossiers met ruimtelijke impact naar TK en EK	2006	VROM	V&W, LNV, EZ, BZK
Uitvoering nationaal beleid	Faciliteren bij grensoverschrijdende samenwerking	doorlopend	Rijk	Provincies, regio's, buurlanden

→ 4.4 Ruimtelijke investeringen in Europees perspectief

Het Europese cohesiebeleid is gericht op het vergroten van de economische, sociale en territoriale cohesie (samenhang) in de Europese Unie. Het wordt gefinancierd uit het Europees Fonds voor de Regionale Ontwikkeling (EFRO) en het Europees Sociaal Fonds (ESF).

Het cohesiebeleid kent vanaf 2007 drie doelstellingen:

- 1 Convergentie: gericht op de minst welvarende landen en regio's in de EU.
- 2 Regionale concurrentiekracht en werkgelegenheid: gericht op alle overige regio's in de EU.
- 3 Europese Territoriale Samenwerking: gericht op alle regio's in de EU ter verbetering van de onderlinge samenwerking over landsgrenzen heen.

De lidstaten moeten de verordeningen en richtsnoeren voor cohesiebeleid vertalen in een Nationaal Strategisch Referentiekader (NSR), waarin ze inhoudelijke accenten leggen. Dit NSR is de basis voor de operationele programma's in de regio's (Doelstelling 2 - EFRO), het nationale ESF-programma en de nationale inzet voor de programmering van de Doelstelling 3 programma's.

Met het opstellen van een NSR voldoet Nederland aan de verplichting die is opgelegd door de EU. De Europese Unie wil de meest welvarende en concurrerende regio ter wereld worden. Hiervoor is de Lissabonagenda opgesteld, met drie prioriteiten:

- attractieve regio's en steden;
- innovatie, ondernemerschap en kenniseconomie;
- meer en betere banen.

Deze drie prioriteiten vormen de kern van het Nationaal Strategisch Referentiekader. In het NSR geeft het kabinet aan hoe de structuurfondsen effectief en efficiënt kunnen worden ingezet voor het versterken van de concurrentiekracht van ons land. Daarmee wordt gelijktijdig de Lissabonagenda uitgevoerd. Het biedt op deze manier een referentiekader voor de besteding van de middelen uit het structuurfonds in Nederland.

Doelstelling 2

Voor doelstelling 2 (EFRO) wordt bijna € 740 miljoen vrijgemaakt. Dit geld komt vooral ten goede aan het vergroten van de attractiviteit van steden en regio's. Voor de uitvoering van doelstelling twee heeft Nederland vier programma's opgezet op landsdeelniveau. Deze worden in het najaar

voorgelegd aan de EC. Zodra de EC ermee instemt, is de financiële onderverdeling bekend en definitief. Het is in elk geval al duidelijk dat er € 91 miljoen wordt besteed aan het stedelijke G4 deelprogramma.

Doelstelling 3

Onder doelstelling 3 vallen de opvolgers van het huidige programma INTERREG III en het onderzoeksnetwerk ESPON.

In 2007 gaan de nieuwe Europese territoriale samenwerkingsprogramma's van de structuurfondsen van start. Ze worden momenteel uitgewerkt. De programma's gaan in op de thema's innovatie, milieu, versterking van de kenniseconomie, toegankelijkheid en duurzame stadsontwikkeling. Nederland zet bij de nu lopende onderhandelingen over de nieuwe programma's in op thema's die aansluiten bij onder meer de Nota Ruimte.

INTERREG, INTERACT, Europese Territoriale Samenwerking

INTERREG is een communautair initiatief, waarbinnen partijen uit meerdere landen samenwerken in projecten op het terrein van ruimtelijke ontwikkeling. Als ze aan alle voorwaarden voldoen worden maximaal de helft van de kosten van projecten vergoed door de EU.

INTERACT is een programma over technische bijstand, bestemd voor INTERREG deelnemers (beheersautoriteiten, projectcoördinatoren et cetera).

INTERREG is onderverdeeld in drie categorieën:

- grensoverschrijdende samenwerking in grensregio's (EZ);
- transnationale samenwerking in grotere internationale gebieden (VROM);
- interregionale samenwerking op pan-Europees niveau (VROM).

Voorbeelden van INTERREG-projecten

Town.net

Het INTERREG-project Town.net stimuleert de samenwerking binnen een netwerk van steden in het Noordzeegebied. Voor Nederland zijn dat Groningen-Assen en Emmen en de A7-zone in Friesland. Het project bestempelt concurrentie tussen steden en stedelijke regio's op zich als goed, met als doel deelnemende partners te stimuleren om zich te specialiseren in juist die zaken waarin men zich positief onderscheidt. Steden en stedelijke regio's leren zo van elkaars problemen op terugkerende thema's als verkeersvraagstukken, groen rond de stad en ruimtelijke kwaliteit. Omdat het project bijdraagt aan de ontwikkeling van Nationale Stedelijke Netwerken - een prioriteit binnen de Nota Ruimte - ondersteunt VROM het project met € 125.000 (totaal budget is € 4.800.000).

ELAt

In de Nota Ruimte wordt de kennisdriehoek Eindhoven-Leuven-Aachen als top-technologie regio aangemerkt. Ook benoemt de Nota Ruimte de regio Eindhoven als brainport. Het INTERREG-project ELAt (Triangle) haakt hierop in door een gezamenlijke innovatiestrategie te ontwikkelen en uit te voeren. Zo draagt het project direct bij aan één van de hoofddoelstellingen van de Nota Ruimte, namelijk het versterken van de internationale concurrentiepositie van Nederland. ELAt levert een belangrijke bijdrage aan het versterken van de kracht en diversiteit van dit belangrijke economische kerngebied. Verder past het goed in de sturingsfilosofie van het rijk, 'dat een decentrale strategieontwikkeling en implementatie beoogt binnen de kaders van het nationale beleid. VROM cofinanciert dit project van het INTERREG IIIB Noordwest Europa programma met € 298.112 (totaal budget is € 5.621.895). De trekker is SRE (samenwerkingsverband regio Eindhoven). Het project wordt in 2008 afgerond.

In de komende periode, van 2007 tot 2013, gaat INTERREG verder onder een andere naam: Europese Territoriale Samenwerking. Het is dan niet langer een communautair initiatief dat is bedoeld voor experimentele programma's, maar het valt onder het 'mainstream'-beleid van doelstelling 3 (Europese Territoriale Samenwerking) van het cohesiebeleid.

INTERREG is in de huidige programmaperiode het belangrijkste instrument voor ruimtelijke samenwerking in Europa. Nederland neemt in dit kader deel aan grensoverschrijdende programma's, aan de transnationale programma's INTERREG IIIB Noordzeeregio en INTERREG IIIB Noordwest Europa en aan het interregionale programma INTERREG IIIC. Vooral de transnationale programma's hebben een sterke ruimtelijke component. Zo wordt bijvoorbeeld

samen met Duitse partners gewerkt aan de aanpak van de overstromingsproblematiek in het stroomgebied van de Rijn.

VROM ondersteunt in de huidige periode via cofinanciering INTERREG projecten die een directe bijdrage leveren aan de uitvoering van de Nota Ruimte.

Bij afronding van de lopende INTERREG-programma's in 2008, hebben honderden Nederlandse organisaties (provincies, gemeenten, waterschappen, verenigingen, universiteiten, bedrijven en departementen) samengewerkt met buitenlandse partners in circa 150 projecten. Meer dan 120 van deze projecten dragen direct bij aan de uitvoering van de Nota Ruimte.

In 2006 wordt het programma van de structuurfondsen voor de nieuwe programmaperiode (agenda 2007) vastgesteld. Tegelijkertijd wordt het nationaal referentiekader (NSR) opgesteld. De thematische invulling van de programma's in het kader van doelstelling 3 vindt in 2008 plaats in internationale verdragen.

Overzicht rijksacties met betrekking tot EU-structuurfondsen	Jaar	Door	Betrokken
INTERREG IIIB-programma's Noordwest Europa & Noordzeeregio	2008	VROM	EZ, V&W, BZK, LNV, OCW, provincies, grote steden
INTERREG-IIIC en INTERACT-programma's	2008	VROM	Provincies, departementen
Vaststellen financieel kader nieuwe programmaperiode (2007-2013)	2006	EZ	VROM, V&W, BZK, LNV, OCW, provincies, grote steden
Opstellen Nationaal Strategisch Referentiekader (NSR)	2006	EZ	VROM, SZW, V&W, BZK, LNV, OCW, provincies, grote steden
Thematische invulling van doelstelling 2 (EFRO) in nationale werkgroepen	2006	EZ	VROM, V&W, BZK, LNV, OCW, provincies, grote steden
Thematische invulling van doelstelling 3 in internationale werkgroepen	2006	VROM / EZ	V&W, BZK, LNV, OCW, provincies, grote steden

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
EU structuurfondsen	Invulling programma's en projecten	2006-2008	VROM, EZ	Departementen, provincies, grote steden

DEEL II. WERK IN UITVOERING

Deel twee bespreekt de uitvoeringsacties die direct invloed hebben op de ruimtelijke ontwikkelingen. De focus ligt hierbij op de RHS.

Het deel begint met drie thematische hoofdstukken. Deze behandelen de voortgang en verdere plannen voor de belangrijkste 'rode', 'blauwe' en 'groene' uitvoeringsonderwerpen. Aan het begin van ieder hoofdstuk is een thematische overzichtskaart van uitvoeringsacties opgenomen.

Vervolgens zijn in hoofdstuk 8 aan de hand van regionale kaarten belangrijke gebiedsontwikkelingsprojecten beschreven. Achtereenvolgens komen het noorden, het oosten, het noordwesten, het zuidwesten en het zuiden van Nederland aan bod.

HOOFDSTUK 5 NETWERKEN EN STEDEN

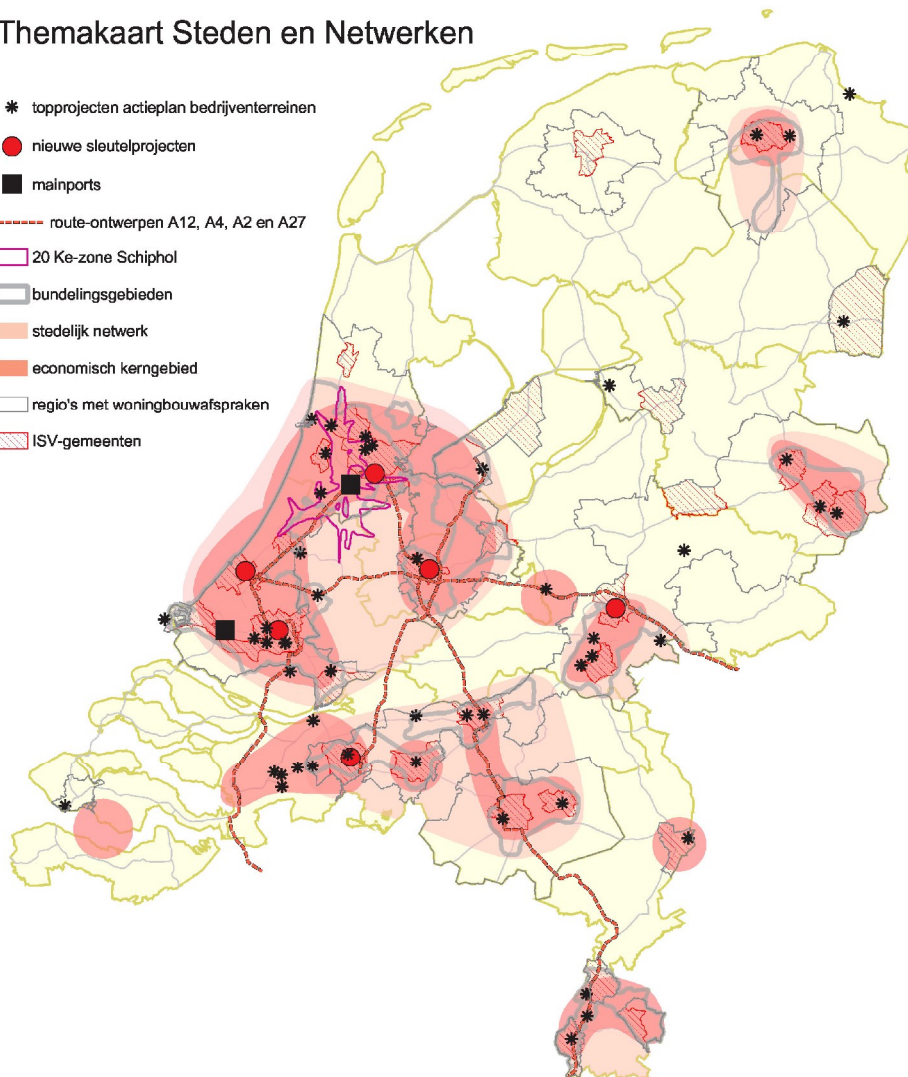
→ 5.1 Inleiding

De belangrijkste doelen voor steden en netwerken als onderdeel van de RHS hebben betrekking op de ontwikkeling van stedelijke netwerken. Deze zijn verweven met economische kerngebieden en onderling verbonden door infrastructuur voor verkeer en vervoer. Om de concurrentiepositie van de stedelijke netwerken te versterken, moet vooral de kwaliteit worden verbeterd. Dit gebeurt door te werken aan centrumvorming, bedrijventerreinen, woningaanbod, bereikbaarheid, leefbaarheid, milieukwaliteit en veiligheid.

De Nota Ruimte vraagt ook buiten de RHS aandacht voor 'krachtige steden'. Het kabinet wil dat bij het opstellen van ruimtelijke plannen de vraag van consumenten en bedrijven naar specifieke woon- en vestigingsmilieus als uitgangspunt wordt genomen. Binnen die voorkeuren kan een afweging gemaakt worden tussen verschillende locaties. Het benutten van de ontwikkelingsmogelijkheden in het bestaand bebouwd gebied is daarvoor één van de strategieën.

Themakaart Steden en Netwerken

- * topprojecten actieplan bedrijventerreinen
- nieuwe sleutelprojecten
- mainports
- route-ontwerpen A12, A4, A2 en A27
- 20 Ke-zone Schiphol
- ▭ bundelingsgebieden
- stedelijk netwerk
- economisch kerngebied
- regio's met woningbouwafspraken
- ▨ ISV-gemeenten

→ 5.2 Ruimtelijke ontwikkeling en concurrentiepositie Randstad

Zoals in de Nota Ruimte aangegeven, wil het rijk de internationale concurrentiepositie van de Randstad versterken. Verschillende uitvoeringsprojecten met rijksverantwoordelijkheid in de Noordvleugel, Zuidvleugel, het Groene Hart en de Utrechtse regio dragen daaraan bij. Het gaat dan bijvoorbeeld om de verdere ontwikkeling van de beide mainports, de greenports en de sleutelprojecten, zoals de Amsterdamse Zuidas. Andere voorbeelden zijn de versterking van Almere door substantiële groei en verbetering van de bereikbaarheid, de integrale gebiedsuitwerking van het gebied Haarlemmermeer-Bollenstreek, kwaliteitsverbetering en ontwikkeling van het Groene Hart, versterking van de recreatieve functie van rijksbufferzones (zie hoofdstuk 7) en optimale benutting van verstedelijkingsmogelijkheden binnen BG2000.

De Nota Ruimte besteedt veel aandacht aan de nieuwe sturingsfilosofie en aan (de uitvoering van) het beleid in de komende jaren. Voor de lange termijn bevat de nota relatief weinig beelden. Er moet echter wel geanticipeerd worden op de lange termijnontwikkelingen, -trends en –opgaven. Daarom werkt het rijk, onder regie van VROM, onder meer aan een integrale lange termijnvisie en –strategie voor de Randstad. Dit is aanvulling op de Nota Ruimte. Deze ‘Strategische Agenda Randstad 2040’ geeft invulling aan de unaniem aangenomen Eerste Kamermotie(s) Lemstra.

Programma-aanpak Nota Ruimte

Op korte termijn moet een aantal besluiten worden genomen over de rijksinzet voor de (concurrentiepositie van de) Randstad. Dit besluitvormingsproces krijgt gestalte in de programma-aanpak voor de Noordvleugel (incl. de Utrechtse regio), de Zuidvleugel en het Groene Hart. In april 2006 is een voortgangsrapportage over de rijksprogramma's aan de Tweede Kamer gezonden. Daarin is aangegeven dat er per programma en project duidelijke keuzes zullen worden gemaakt. Het gaat om antwoorden op de vragen welke projecten in 2006 een 'onomkeerbare stap' behoeven, wat die onomkeerbare stappen zijn en welke onderling samenhangende planning van acties daartoe moet leiden.

De acties die in de voortgangsrapportage zijn aangekondigd, zullen worden uitgevoerd. Daarnaast heeft het kabinet zich voorgenomen om voor het eind van deze kabinetsperiode de programma-aanpak als zodanig te evalueren (zie hoofdstuk 2). De Tweede Kamer zal na de zomer van 2006 worden geïnformeerd over de voortgang van de programma's.

In opdracht van de ministeries van EZ en VROM is onderzocht of de (rijks)inzet - via de programma-aanpak en gericht op de verschillende deelgebieden - voldoende bijdraagt aan de concurrentiepositie van de Randstad. Uit dit onderzoek ('Referentiekader Randstad Holland') komt naar voren dat de huidige rijksinzet in de programma-aanpak voor de Randstad Holland (Noordvleugel, Zuidvleugel, Groene Hart en Utrechtse regio) een stap vooruit is. Maar het maakt ook duidelijk dat het goed zou zijn te werken aan een gezamenlijke inhoudelijke agenda. Een aantal onderwerpen dat van belang is voor de Randstad, wordt volgens het rapport nu niet of onvoldoende opgepakt. Deze kunnen een plek krijgen in de lange termijnagenda (zie verderop in deze paragraaf).

Projecten die bijdragen aan de concurrentiepositie van de Randstad

Zoals aangegeven zijn verschillende projecten met rijksverantwoordelijkheid opgepakt in het kader van de programma-aanpak. Een aantal daarvan draagt nadrukkelijk bij aan versterking van de concurrentiepositie van de Randstad. In het begin van deze paragraaf zijn hiervan een aantal voorbeelden genoemd.

Twee projecten die nog niet elders in deze Uitvoeringsagenda zijn beschreven en die een relatie hebben met de versterking van de concurrentiepositie van de Randstad, komen hieronder aan de orde.

Versterking van Almere door substantiële groei, in combinatie met verbetering bereikbaarheid

De verstedelijking van Almere is van wezenlijk belang voor de economische groei van de Randstad, omdat het vestigingsklimaat in de Noordvleugel hierdoor verbetert. Er is behoefte aan nieuwe en gedifferentieerde woningen in stedelijke en groene milieus. Almere kan aan deze uitbreidingsbehoefte voldoen. Ook kan Almere bijdragen aan de werklocaties waaraan de Noordvleugel behoefte heeft. Het bedrijventerrein A6-A27 (enkele honderden hectaren) is in het Actieplan Bedrijventerreinen aangemerkt als Topproject.

De regio Noordvleugel en het rijk hebben voorgesteld dat Almere in de periode 2010-2030 met zestigduizend woningen groeit (inclusief additionele opgave van vijftienduizend woningen uit NV-Utrecht). De keuze voor een groei met zestigduizend woningen betekent dat voor Almere West én Almere Oost de planvorming in gang wordt gezet. Almere, de regio en het rijk willen nu een gezamenlijke visie ontwikkelen op de toekomst van de stad. Vervolgens willen ze de concrete besluiten nemen die nodig zijn om de visie te realiseren. Vervolgacties van het rijk met betrekking tot Almere maken deel uit van het programma Noordvleugel.

De ontwikkeling van de stad levert een dubbele uitdaging op. Aan de ene kant groeit Almere uit tot een integraal onderdeel van de Noordvleugel. De stad draagt bij aan de versterking van de economische structuur van het hele gebied. Amsterdam en Almere gaan een dubbelstad vormen. De steden worden complementair aan elkaar en op cultureel, sociaal en economisch gebied aan elkaar verbonden. Aan de andere kant zal de stad een eigen, herkenbare identiteit ontwikkelen, met volwaardige economische en maatschappelijke voorzieningen. Almere groeit niet alleen, maar ontwikkelt zich tot een complete, evenwichtige stad, met grootstedelijke voorzieningen. Het gaat niet om de aanleg van een Vinexwijk, maar om de geleidelijke (door)ontwikkeling tot een complete stad van ongeveer 350.000 inwoners.

Er is echter ook een punt van zorg. Almere is de snelstgroeiende gemeente van Nederland en het rijk verstrekt financiële middelen aan gemeenten op basis van gegevens uit het verleden. Het is dus de vraag of Almere in de toekomst zal beschikken over voldoende geld. Het rijk houdt in de gaten of er voor Almere negatieve effecten zullen optreden bij nieuwe, specifieke uitkeringen of verdeelsystematieken. In voorkomende gevallen zal een passende oplossing worden gezocht.

Integrale gebiedsuitwerking Haarlemmermeer-Bollenstreek

De gebiedsuitwerking voor het gebied Haarlemmermeer-Bollenstreek is door de beide provincies (Noord- en Zuid-Holland) vastgesteld. De twee betrokken gedeputeerden boden het eind juni 2006 aan de opdrachtgever (de minister van VROM) aan. De minister van VROM heeft hierop haar reactie gegeven, mede namens haar collega's van LNV, V&W en EZ. In het najaar van 2006 maken de ministers van VROM en LNV met de beide provincies nadere afspraken over herstructurering van de Bollenstreek en de ruimtelijke inrichting van de westflank van de Haarlemmermeer. Ook zullen er, in aansluiting op de netwerkanalyses, afspraken worden gemaakt over de verkeers- en vervoersinfrastructuur in dit tussen Noord- en Zuidvleugel gelegen gebied. Belangrijk is verder dat alle betrokken overheden hun randvoorwaarden aanpassen. Alleen dan kan de gevonden ruimte voor woningbouw ook daadwerkelijk voor dat doel worden benut. De minister van VROM heeft hiervoor het voorbeeld gegeven door helder naar buiten te brengen dat het kabinet de bouwbeperkingen in Hoofddorp-West opheft.

Optimale benutting van verstedelijkingsmogelijkheden binnen bestaand bebouwd gebied

In de periode 2000-2004 is in de Randstad de helft van het aantal nieuwe woningen en 40% van de nieuwe werkgelegenheid binnen BG2000 terechtgekomen. Over de periode 1995-2005 zijn er twintigduizend woningen meer binnenstedelijk gebouwd dan in het kader van Vinex was afgesproken. Recreatief groen in de stad komt in verdrinking. Het is de vraag of de Randstad het

streefcijfer van 40% binnenstedelijke productie ook in de komende jaren kan halen. De regio's zetten er in elk geval hun schouders onder.

Strategische Agenda Randstad 2040

In het kader van de motie(s) Lemstra werkt VROM momenteel aan de Strategische Agenda Randstad 2040. Deze zal uitspraken moeten gaan bevatten over een aantal cruciale, strategische, ruimtelijke vragen die op lange termijn in de Randstad spelen. Te denken valt aan keuzes die te maken hebben met de sociale, economische en ecologische opgaven van de komende decennia. Het gaat dan bijvoorbeeld om de ruimtelijke effecten van klimaatverandering, de ontwikkeling van verkeer en vervoer en de bevolkingsontwikkeling. Ook zullen de vijf thema's die in de Eerste Kamermotie worden aangedragen - vestigingslocaties, stad-land, kennisinfrastructuur, verkeers- en vervoersinfrastructuur en marketing - aan de orde komen. Aan de Eerste en Tweede Kamer wordt in het najaar van 2006, waarschijnlijk nog voor de verkiezingen in november, een tussenstand aangeboden. Die zal inzicht geven in de onderwerpen die voor de lange termijnontwikkeling van de Randstad op de agenda moeten worden gezet. Deze eerste uitkomsten en agendapunten zullen een aanzet vormen voor de integrale visie waar de motie om vraagt.

Territorial review OESO

Het rijk werkt mee aan een OESO-rapport voor de Randstad. In de 'territorial review' voor de Randstad analyseert de OESO de economische ontwikkeling van het metropolitane gebied Randstad Holland en geeft aanbevelingen op het terrein van de concurrentiekracht en bestuur. De resultaten van deze review worden in maart 2007 bekend gemaakt en kunnen worden betrokken bij de op te stellen integrale strategische agenda voor de Randstad.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Strategische Agenda Randstad 2040	Aanbieden tussenstand aan Eerste en Tweede Kamer	2006	VROM	V&W, EZ, LNV,
	Opstellen strategische agenda Randstad	2006/2007	VROM	BZK, Fin. V&W, EZ, LNV, BZK, Fin. EZ
Programma-aanpak Randstad	Uitvoering rijksprogramma's Noordvleugel (incl. Utrechtse regio), Zuidvleugel en Groene Hart van de Randstad, inclusief de bijbehorende projectbesluiten	2006/2007	V&W, VROM, LNV	
Vervolgacties gebiedsuitwerking Haarlemmermeer-Bollenstreek	Afspraken rijk-regio over herstructurering Bollenstreek, ruimtelijke inrichting westflank Haarlemmermeer en verkeers- en vervoersinfrastructuur	2006	VROM, LNV, V&W	EZ

→ 5.3 Programma Zuidoost-Brabant / Noord-Limburg

Het programma Zuidoost-Brabant/Noord-Limburg ligt goed op schema. Over de gehele linie is de samenwerking tussen rijk en regio goed op gang gekomen, hetgeen ook de samenhangende aanpak van rijks- en regioprojecten heeft bevorderd. Twee keer per jaar is er bestuurlijk overleg met de provincies Noord-Brabant en Limburg, het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven en de gemeenten Eindhoven en Venlo. In april 2006 is een voortgangsrapportage over de rijksprogramma's aan de Tweede Kamer gezonden. Daarin is aangegeven dat duidelijke keuzen zullen worden gemaakt per programma welke projecten in 2006 een 'onomkeerbare stap' behoeven, wat die onomkeerbare stappen zijn en welke onderling samenhangende planning van acties daartoe moet leiden. De acties die in de voortgangsrapportage zijn aangekondigd zullen worden uitgevoerd (zie ook paragraaf 5.2). In het najaar van 2006 zal een programmaboekje verschijnen met onder meer een doorkijk naar toekomstige ontwikkelingen rond de Brainport Eindhoven/Zuidoost-Brabant en de Greenport Venlo. Het kabinet heeft zich voorgenomen om voor het eind van deze kabinetsperiode de programma-aanpak als zodanig te evalueren (zie hoofdstuk 2).

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Programma-aanpak ZO Brabant / N Limburg	Uitvoering rijksprogramma ZO-Brabant / N-Limburg	2006/2007	EZ	VROM, LNV, V&W

→ 5.4 Ontwikkeling nationale stedelijke netwerken en centra

Taakverdeling en afspraken

De nationale stedelijke netwerken zijn volop in ontwikkeling. De bestuurlijke samenwerking die de Nota Ruimte vraagt, heeft geleid tot evenwichtige programma's van mobiliteit, ruimte voor wonen en werken, water, recreatie en groen. De bestuurlijke samenwerking binnen de netwerken echter heeft tijd nodig om te groeien. Het 'oudste' netwerk Groningen-Assen is daarin dan ook verder dan de andere.

De vijf nationale stedelijke netwerken buiten de Randstad - Brabantstad, Zuid-Limburg, Twente, Arnhem-Nijmegen en Groningen-Assen – hebben voor de korte termijn ontwikkelingsagenda's of ontwikkelingsprogramma's opgesteld. Daarin zijn projecten benoemd waarover met het kabinet afspraken zijn gemaakt, of zullen worden gemaakt (zie ook hoofdstuk 8).

Gerichte rijksondersteuning van nationale stedelijke netwerken

De taakverdeling binnen de stedelijke netwerken komt nog niet goed van de grond. VROM heeft het Nirov gevraagd om de complementariteit van de steden binnen die netwerken inzichtelijk te maken. VROM maakt zelf een Atlas Stedelijke Netwerken. Vervolgens ziet VROM een mogelijke rol in het uitdragen én eventueel verder ondersteunen van de uitwerking van die complementariteit.

VROM richt zich voor wat betreft de stedelijke netwerken op drie punten.

- Werken aan een afstemming van de prioriteiten in de verschillende rijksprogramma's en rijksagenda's. Dit om te komen tot een meer eenduidige, gebundelde rijksinzet in de stedelijke netwerken. Hierbij valt te denken aan afstemming tussen de prioriteiten uit Nota Mobiliteit, Agenda Vitaal Platteland, Pieken in de Delta et cetera.
- Het waar nodig ondersteunen van de regio's bij het geven van vorm en inhoud aan de internationale dimensie van de stedelijke netwerken en de daarbijbehorende internationale samenwerkingsverbanden.
- Verder invullen van de één-rijksloketgedachte voor de stedelijke netwerken. De stedelijke netwerken moeten op rijksniveau zoveel mogelijk één aanspreekpunt hebben.

Habiforum en het Nirov zijn van start gegaan met een onderzoeksprogramma dat zich richt op stedelijke netwerken. Het doel is leren van elkaar. Deze 'community of practice' richt zich op economische concurrentiekracht, vermenging van stedelijke en landelijke landschappen, de samenhang tussen stedelijkheid en infrastructuur en het vormen van zogenoemde '*bestuurlijke lichtheid*'. Voor het laatste thema wordt ook een onderzoek uitgezet bij de Erasmus Universiteit Rotterdam, onder leiding van prof. dr. ing. G.R. Teisman.

Ook voor de vijf stedelijke netwerken buiten de Randstad zal het rijk, in navolging van de motie Lemstra, de lange termijnontwikkelingen en de bijbehorende ontwikkelingsopgaven vaststellen. Hiermee wordt duidelijk waarop de verschillende stedelijke netwerken zich de komende decennia moeten richten.

Bundeling van verstedelijking in bundelingsgebieden

Over de periode 2000-2004 is de bundeling van de woningvoorraad ongeveer gelijk gebleven: circa 54% van de toename kwam binnen de bundelingsgebieden terecht. In Flevoland, Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Brabant is de netto toevoeging aan de woningvoorraad hoger dan het bundelingspercentage van 2000. In de overige provincies ligt dit lager, in Overijssel en Limburg zelfs flink lager. De bundeling van werkzame personen is ook ongeveer gelijk gebleven: 58%.

Het uitbreiden van bedrijventerreinen kost veel ruimte. Provincies en gemeenten lijken meer aandacht te geven aan de locatie van woningen dan aan bedrijventerreinen. Over de periode 1996-2002 was ongeveer de helft van al het nieuwe stedelijk gebied bestemd voor bedrijventerreinen.

Het rapport 'Structurele bevolkingsdaling, een urgente invalshoek voor beleidsmakers' vraagt aandacht voor de gevolgen van een krimpende bevolking voor ruimtelijke ordening en mobiliteit. Vanuit nationaal perspectief is krimp van de bevolking overigens een zwaar woord. Volgens het CBS stijgt het inwonertal van Nederland nog naar 17 miljoen in 2035. Daarna zet een zeer langzame daling in, tot 16,9 miljoen inwoners in 2040. De grootte van de beroepsbevolking gaat al veel eerder dalen: de potentiële beroepsbevolking (iedereen van 15-64 jaar) blijft tot 2011 constant op circa 11 miljoen, waarna zich een langzame daling inzet tot 10,6 miljoen in 2046. Er zijn regionaal grote verschillen; Limburg en Drenthe krimpen sterk, het westelijke en noordelijke deel van de Randstad blijven groeien.

De Nota Ruimte houdt al rekening met krimp op langere termijn. Waarschijnlijk vragen de regionale verschillen in het tijdstip waarop de krimp inzet meer regionale differentiatie in het rijksbeleid. Het gereedkomen van de WLO-scenario's biedt een goede basis voor conclusies over eventuele aanpassing van het toekomstig ruimtelijk beleid. Conclusies uit de nieuwe bevolkingsprognoses en de beleidsreactie van het kabinet daarop kunnen in 2007 worden verwacht.

Ontwikkeling van centra

Over de periode 1996-2002 zijn de dichtheden in vijf centra van de zes Nieuwe Sleutelprojecten (NSP) gestegen. De mate van functiemenging is echter afgenomen. Centrumvorming 'lukt', maar centra worden minder divers omdat de ene functie minder ruimte vraagt heeft dan de andere. Arbeidsplaatsen bijvoorbeeld vragen minder vierkante meters dan woningen.

De Tweede Kamer is in de voortgangsrapportage van maart 2006 geïnformeerd over de Nieuwe Sleutelprojecten. De voorbereidingen voor realisatie van zes projecten zijn in een vergevorderd stadium. Voor alle projecten worden uitvoeringsovereenkomsten gesloten tussen het rijk en de andere betrokken partijen. Voor vijf projecten is dit al gebeurd. Op vier locaties is de bouw feitelijk begonnen (Den Haag, Amsterdam, Rotterdam en Arnhem).

Voortgang van het NSP Amsterdam Zuidas

De bestuurlijke overeenkomst inzake Zuidas is getekend op 31 januari 2006 door de gemeente Amsterdam, VROM, V&W, provincie Noord-Holland en het Regionaal Orgaan Amsterdam. Amsterdam Zuidas groeit uit tot een internationale toplocatie voor werken, wonen en recreëren. Een belangrijke kwaliteitssprong is mogelijk als de A10, de spoorbundel en station Zuid-WTC ondergronds worden gebracht in het zogenoemde Zuidas-dok. Het is gelukt om voor deze kostbare ingreep een oplossing te vinden. Marktpartijen hebben hun interesse getoond voor risicodragende deelname in een Zuidas-dokonderneming. In opdracht van het rijk en de gemeente Amsterdam is een kwartiermaker aangesteld die een selectieprocedure voor private partijen leidt. Deze selectie van marktpartijen loopt nog. Het prospectus waarop marktpartijen zullen gaan bieden, wordt naar verwachting in oktober 2006 door het kabinet aan de Tweede Kamer voorgelegd. Vervolgens wordt het aandeelhoudersschap gevraagd. In het voorjaar van 2007 kan een gezamenlijke Zuidas-dokonderneming worden opgericht waarin marktpartijen, gemeente en rijk participeren.

Voortgang van het NSP Rotterdam Centraal

De uitvoeringsovereenkomst Rotterdam Centraal is getekend op 3 april 2006 door VROM, V&W en de gemeente Rotterdam. Een voorlopig ontwerp voor Rotterdam CS is in juli 2005 door het college van B&W vastgesteld. Het college van B&W heeft in februari 2006 een daaraan gekoppelde MER ter inzage gelegd, gelijktijdig met het voorontwerp bestemmingsplan Stationskwartier. In dit voorlopig ontwerp heeft de openbare ruimte een bepalende rol. Het stedelijke netwerk van straten, wanden en publieke plinten wordt doorgetrokken naar het spoor. Ook wordt er een verbinding gelegd tussen de zuid- en noordzijde van het station. In de omgeving van de OV-terminal is een omvangrijk vastgoedprogramma gepland met een compacte mix van kantoren, woningen en voorzieningen. Met de aanleg van RandstadRail en de sloop van de Weenatunnel is de bouw van het NSP feitelijk van start gegaan. In 2009 wordt het werk opgeleverd.

Voortgang van het NSP Den Haag Nieuw Centraal

De Bestuurlijke Overeenkomst Uitvoering Den Haag Centraal is getekend op 18 december 2003 door VROM, V&W en de gemeente Den Haag. Ook in Den Haag is de bouw van het nieuwe station vorig jaar feitelijk begonnen. Er is een nieuwe OV-terminal in aanbouw: ruim, licht en overzichtelijk. De meeste sporen worden teruggelegd en obstakels tussen hal en sporen worden opgeruimd. Over het gehele stationscomplex komt een transparante overkapping. De omgeving van het station krijgt een kwaliteitsimpuls met een nieuw Anna van Buerenplein, spraakmakende architectuur op het Koningin

Julianaplein en uitbreiding en vernieuwing van winkel- en kantorencentrum Babylon. De gemeente sluit per deelgebied aparte overeenkomsten met marktpartijen. In alle deelgebieden zal de bouw naar verwachting in 2006 starten.

Voortgang van het NSP Utrecht Centraal

De Uitvoeringsovereenkomst Utrecht Stationsgebied is getekend op 2 juli 2004 door VROM, V&W en de gemeente Utrecht. De vernieuwing van Utrecht Centraal is al jaren onderwerp van discussie. Een belangrijke stap is genomen met het referendum van 15 mei 2002, waarbij de inwoners van Utrecht in grote meerderheid kozen voor een plan met een centrumboulevard en de stadscorridor. Dat plan is uitgewerkt en er zijn ontwikkelovereenkomsten gesloten met de belangrijkste spelers: Jaarbeurs, Corio en NS Vastgoed. Daarmee zijn zowel de private als de publieke partijen gehouden aan uitvoering van de plannen. In 2006 zullen verschillende bouwvergunningen in behandeling worden genomen. De bouw van de nieuwe OV-terminal zal in 2007 beginnen. De realisatie van het NSP zal naar verwachting tien jaar duren.

De voortgang van het NSP Arnhem Centraal

De Uitvoeringsovereenkomst Arnhem Centraal is getekend op 12 januari 2005 door VROM, V&W en de gemeente Arnhem. In Arnhem is de realisatie van het NSP in volle gang. Er is een plan in uitvoering waarin op een handige manier gebruik wordt gemaakt van natuurlijke hoogteverschillen in het terrein. Hierdoor wordt een complexe vervoersknoop opgelost zonder dat verkeersstromen elkaar kruisen. In de directe omgeving wordt de verkeerssituatie aanzienlijk verbeterd en wordt een groot vastgoedprogramma gerealiseerd. Het NSP vormt de aanjager van Rijnboog; de herontwikkeling van grote delen van de centrale stad en de Rijnsoever.

De voortgang van het NSP Breda Stationskwartier

De Uitvoeringsovereenkomst Breda Stationskwartier is getekend op 31 mei 2006 door VROM, V&W en de gemeente Breda. Eind 2005 is het Voorlopig Ontwerp van het terminalcomplex gepresenteerd: een 'gebouw voor de stad'. Dat gebouw brengt de complete mix van commerciële programma's en de bus- en treintransfer onder één dak. Als integraal deel van het terminalcomplex, eveneens binnen de vorm van het gebouw, zijn woningen, kantoren en winkels in het programma opgenomen. Het terminalcomplex vormt de blikvanger van het Stationskwartier. In het Stationskwartier is ruimte voor kantoren, vergaderaccommodaties, een hotel en bijna zeshonderd woningen. Het Stationskwartier is één van acht deelgebieden van het 160 hectare grote herontwikkelingsgebied Via Breda.

Overige ontwikkeling en versterking stedelijke centra

In 2005 en 2006 is tot dusver aan zeventien van de negentien projecten die onder de BIRK-regeling zijn geselecteerd een bijdrage toegekend. Naar verwachting wordt over de laatste twee geselecteerde projecten nog in 2006 beslist, waarna het BIRK-budget uitgeput zal zijn. Alle BIRK-projecten lossen fysieke knelpunten op en realiseren ruimtelijke kwaliteit.

De totale investeringskosten voor alle 34 BIRK-projecten bedragen meer dan € 3 miljard, exclusief vastgoed. De rijksbijdrage van VROM draagt in belangrijke mate bij aan de uitvoering van deze projecten.

Het rijk werkt ook aan versterking van stedelijke centra door investeringen in de (ontwerp)kwaliteit van rijksgebouwen en door ondersteuning van culturele voorzieningen. Zo investeren de ministeries van VROM en OCW bijvoorbeeld tot 2009 in de verbouwing van het Rijksmuseum. Het project 'het nieuwe Rijksmuseum' is een van de voorbeeldprojecten uit het Actieprogramma Ruimte en Cultuur.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Nationale stedelijke netwerken	Identificeren langetermijnontwikkelingen en opgaven	2007	VROM	Kennisinstellingen
	Afspraken over ontwikkelingsagenda's	2007	VROM	Regio's, departementen
Bundeling	Conclusies en beleidsreactie nieuwe bevolkingsprognoses	2007	VROM	

→ 5.5 Versterking kracht en diversiteit economische kerngebieden

Ruimte voor Schiphol

Het rijk heeft de Schipholwet en Luchthavenbesluiten geëvalueerd. Het Schipholbeleid is succesvol geweest; Schiphol heeft kunnen groeien binnen de gestelde milieu- en hindergrenzen. De evaluatie is in februari 2006 aan de Tweede Kamer aangeboden. Uit de evaluatie komt naar voren dat de geluidsbelasting over het geheel genomen is afgenomen, maar lokaal sterk is toegenomen. De milieubelasting is binnen de aangegeven grenzen gebleven. Hoewel tussen 1993 en 2005 de kans op een vliegtuigongeluk als gevolg van extra vliegbewegingen is

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 49 van 115

toegenomen, is het plaatsgebonden risico voor omwonenden kleiner geworden. Vanwege de vele gerealiseerde bouwprojecten in de omgeving is gesteld dat het groepsrisico onmogelijk gelijk kan worden gehouden aan 1990. Er zullen alternatieven worden uitgewerkt.

Het rijk onderkent het grote economische belang van de logistieke cluster in de Noordvleugel van de Randstad (ca. 160.000 arbeidsplaatsen). De omzet van luchtvracht groeit en op dit moment is Schiphol met 1,4 miljoen ton vracht na Parijs en Frankfurt de derde vrachtluchthaven in Europa. Deze positie kan worden versterkt door de logistieke veelzijdigheid in de Noordvleugel beter te benutten. Sterke logistieke clusters zijn gevestigd in de regio rond Schiphol, zoals de greenport, Almere, de Hoge Snelheidslijn (HSL), de zeehaven en het multimodaal transport. Het versterken van de concurrentiepositie van Schiphol - en de Noordvleugel als geheel - in het intercontinentale netwerk staat centraal. Dit vindt plaats door aandacht te schenken aan de bereikbaarheid van Schiphol vanuit het land en aandacht voor de positie van de luchthaven en de home carrier. De Planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere heeft als doel een oplossing te bieden voor de huidige verkeersopstoppingen die zijn ontstaan door groei van bedrijvigheid en inwonertal. Voor het (internationale) vestigingsklimaat van de Randstad is het verbeteren van de bereikbaarheid een belangrijk punt.

Het kabinet bood in april 2006 het Kabinetsstandpunt Schiphol aan de Tweede kamer aan. Hierin stelt het kabinet dat Schiphol binnen randvoorwaarden in ieder geval tot 2030 moet kunnen doorgroeien op de huidige locatie. Zo kan de luchthaven bijdragen aan de groei van de Nederlandse economie.

Het kabinet wil Schiphol in drie fasen ontwikkelingsruimte bieden.

- In een eerste fase (2006-2010) moet de luchthaven stappen ondernemen om de geluidhinder terug te dringen. Het kabinet sluit daartoe een convenant met Schiphol, de luchtvaartmaatschappijen en de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL). Daarin worden harde en te handhaven maatregelen vastgelegd die de hinder in het buitengebied moeten verminderen. Er is een MER-procedure gestart voor 'saldering', waarbij een overschrijding in het ene handhavingspunt gecompenseerd kan worden door onderschrijding op een andere plek. Voorwaarde is dat het beschermingsniveau dat in de Luchthavenbesluiten is vastgelegd, niet wordt aangetast. De planning is de MER-procedure in december 2006 af te ronden. Het kabinet zal, in samenhang met het convenant van het rijk met de luchtvaartpartijen, naar verwachting medio 2007 besluiten over saldering.
- In een tweede fase (2010-2015/2025) worden maatregelen uit de eerste fase nader geïmplementeerd. Bovendien worden er dan op basis van onderbouwde voorstellen van Schiphol wijzigingen doorgevoerd in het gebruik van de luchthaven.
- In een derde fase (2015/2025-2030) kan er sprake zijn van capaciteitsuitbreiding. Hiervoor vraagt het kabinet Schiphol uiterlijk medio 2007 met nut en noodzaak onderbouwde uitbreidingsplannen. Het kabinet zal deze opties daarna bestuderen. Het kabinet kan ook met eigen ideeën komen over de toekomst van Schiphol.

Het kabinet verzoekt Schiphol bovendien medio 2007 nut en noodzaak aan te tonen van een uitbreiding van start- en landingsbanen of eventuele verplaatsing van vliegverkeer naar een andere luchthaven. De provincie Noord-Holland heeft al ruimte gereserveerd voor een zesde baan op Schiphol. Vóór april 2008 moet duidelijk worden of het wenselijk is deze reservering te continueren.

Ruimte voor Rotterdamse haven

Ruimte voor de Rotterdamse haven wordt gezocht in de realisering van de Tweede Maasvlakte, als onderdeel van het Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR). Een afsprakenpakket, inclusief investeringsovereenkomst voor de deelneming van het rijk in het Havenbedrijf Rotterdam, is in september 2005 aan de Tweede Kamer gestuurd. De Kamer stemde in november 2005 in met de deelneming per 1 januari 2006. De kamer gaf daarbij aan tevreden te zijn over de afspraken die zijn gemaakt over de uitvoering en de financiering. Deze zijn vastgelegd in het Bestuursakkoord en de Uitwerkingsovereenkomsten. Een definitief besluit over

het afsprakenpakket neemt de Kamer bij de behandeling van de herstelde Planologische Kernbeslissing (PKB).

Herstel van de PKB voor de Tweede Maasvlakte was nodig vanwege de vernietiging van de concrete beleidsbeslissingen in de PKB-plus PMR door de Raad van State (januari 2005). Op een aantal onderdelen schoot de PKB volgens de Raad tekort. Dit betrof onder andere het onderzoek naar de effecten van de Landaanwinning op de Waddenzee en de gevolgen voor de (agrarische) bedrijven in het 750 hectare grote natuur- en recreatiegebied. De aanvullende onderzoeken zijn in voorjaar 2006 afgerond. In mei 2006 is de Kamer geïnformeerd over de uitkomsten en de consequenties voor de PKB. Gekozen is voor herstel van een PKB, zonder concrete beleidsbeslissingen. Na instemming van de Tweede Kamer met de route (d.d. 15 juni 2006) is op 27 juni 2006 de herstelde PKB PMR deel 3, met bijbehorende Strategische Milieubeoordeling (SMB) en Passende Beoordeling Landaanwinning, aan de Tweede Kamer voorgelegd. De inspraakreacties worden na zomerreces 2006 aan de Tweede Kamer voorgelegd. Die kan vervolgens tot behandeling van de herstelde PKB overgaan. Na instemming van het parlement, treedt PKB deel 4 in werking en kunnen de deelprojecten 750 ha. en BRG van start gaan. De start van de aanleg van de Tweede Maasvlakte is voorzien in 2008; het aanmeren van de eerste schepen aan de kades in 2013.

Clustering van chemische industrie op tweede Maasvlakte

In de chemiesector is de ontwikkeling vooral gericht op fusies, schaalvergroting, consolidatie en vestiging van gelijksoortige en aanvullende bedrijfsactiviteiten in elkaars nabijheid (co-siting). Bij een verdere clustering van de chemische bedrijven en een versterking van bestaande chemische clusters zullen ontbrekende en/of nieuwe schakels aan de productieketen worden toegevoegd. Hiervoor is aanvullende ruimte nodig.

In de herstelde PKB PMR deel 3 is in een beslissing van wezenlijk belang vastgelegd: de toekomstige Tweede Maasvlakte zal ook ruimte bieden aan grootschalige 'deepsea-gebonden' chemie. Dit naast de andere activiteiten op dit vlak, zoals grootschalige container op- en overslag.

Hiermee wil het kabinet de mogelijkheid openhouden voor de chemiesector. De verwachting bestaat dat er tot 2020 maximaal vier etheenfabrieken worden gebouwd op nieuwe locaties in West-Europa. Rotterdam is één van de locaties waar de vestiging van een dergelijke fabriek mogelijk is (Tweede Maasvlakte). In het bestaande gebied is hiervoor geen ruimte.

De chemiebedrijven zullen, ook door hun sterk internationale oriëntatie, moeten innoveren om concurrerend te blijven. Kostenefficiëntie - dus de mogelijkheid kostenbesparende processen en technieken toe te passen - is voor deze bedrijven steeds vaker bepalend bij de mondiale keuze van een vestigingsplaats. Deze technieken worden vaak geleverd en toegepast door toeleveranciers van de grote chemische bedrijven.

Snelle technologische ontwikkelingen en sterke concurrentie stellen niet alleen eisen aan de opleiding van personeel. Ook het 'onderhoud' van de benodigde hoogwaardige kennis is een vereiste, vooral bij het up-to-date houden en de daadwerkelijke toepassing van technologie. Een belangrijke inzet van het programma Pieken in de Delta Zuidvleugel Randstad is dan ook een betere benutting van de bestaande kennis- en opleidingsinfrastructuur voor innovatie en kennisontwikkeling. Dit stimuleert de toepassing van de nieuwste en efficiëntste technologie door bedrijven en kennisinstellingen. Een goede kennisinfrastructuur vergroot dus de efficiëntie van chemische processen en de bedrijven.

Vergroting economisch rendement haven- en industriecomplex

De Mainport Rotterdam kenmerkt zich als internationale haven door een groot cluster petrochemische industrie en een enorme expertise op het gebied van transport en logistiek. Om die reden heeft Rotterdam dan ook gekozen voor een inzet op het Haven en Industrie Complex (naast het medische en creatieve cluster). De activiteiten in het HIC hebben ook een enorme uitstraling op de omgeving, vooral waar het de Rotterdamse regio betreft: het vestigingsklimaat voor multinationals wordt daardoor beter, gerelateerde zakelijke dienstverlening kan profiteren en het effect op werkgelegenheid en huisvesting is gunstig.

De doelstelling van het Pieken in de Deltaprogramma is vergroting van het economische rendement van het haven- en industriecomplex in de Zuidvleugel. Het programma wil dit bereiken door het aanleggen van betere verbindingen met zijn (inter)nationale omgeving en het stimuleren van kennisintensieve economische activiteiten. Daarbij wordt ingezet op (technologische) innovatie en waardetoevoeging. Wat dit laatste betreft: het is essentieel niet alleen te kijken naar havenlogistiek en chemie op zichzelf, maar ook naar kansrijke verbindingen met andere sterke clusters en afgeleide zaken. Dit voegt waarde toe aan de bestaande activiteiten. Een voorbeeld is de Zuidvleugel als Food Port: toplocatie voor handel, logistiek en kwaliteitszorg van veilig vers voedsel. Daarmee worden onder meer de tuinbouw en de haven bijeengebracht. Er worden ook projecten geïnitieerd die gericht zijn op het verbeteren van de procesefficiency in de (petro)chemie. Deze projecten ondersteunen de toeleverende bedrijven en kennisinstellingen in de Zuidvleugel bij het toepassen en in de praktijk testen van actuele, technologische kennis.

Ruimtereservering voor bedrijventerrein in Hoeksche Waard

In 2006 is door EZ de optimale omvang van een havengerelateerd bedrijventerrein in de Hoeksche Waard onderzocht. Ook is er een maatschappelijke en bestuurlijke consultatie gehouden. Uit het onderzoek blijkt dat de optimale oppervlakte voor opvang van havengerelateerde bedrijvigheid uit het Rotterdamse havengebied 120 hectare netto is. Daar komt dan nog 60 hectare netto bij voor de regionale behoefte. Deze 180 hectare is nodig om de positie van het havenindustriële complex Rotterdam te behouden en te versterken. Een nationaal economisch belang dus.

De Hoeksche Waard is door zijn ligging een geschikte locatie. Ontwikkeling hiervan is alleen haalbaar als alle partijen bereid zijn te investeren in landschappelijke inpassing en ontsluitende infrastructuur.

De processen om te komen tot draagvlak voor een gezamenlijk plan zijn in gang gezet.

EZ overweegt de pilot 'architectuur en bedrijventerreinen' uit het Actieplan Bedrijventerreinen te richten op het nationaal bedrijventerrein Hoeksche Waard. Hierbij gaat het om het samen met provincie en regio ontwikkelen van een goede inpassing van het bedrijventerrein in zijn omgeving. De definitieve beslissing over de pilot is afhankelijk van de uitkomst van overleg met de Tweede Kamer. Dit overleg betreft het eerdergenoemde onderzoek naar de optimale omvang van het terrein Hoeksche Waard. In dit onderzoek is conform de Nota Ruimte ook de ruimte op bestaande bedrijventerreinen in Rijnmond en de Drechtsteden in kaart gebracht.

Ruimtereservering voor bedrijventerreinen van nationaal belang

De provincie Noord-Brabant legde de planontwikkeling voor Moerdijkse Hoek stil tot 1 juni 2006, om onderzoek te doen naar een alternatief plan (Port of Brabant). Op basis van dit onderzoek wordt beslist over de ontwikkeling van Moerdijkse Hoek.

Rijk, provincie en gemeente hebben voorjaar 2006 laten onderzoeken wat de toekomstige ruimte vraag op Moerdijkse Hoek zal zijn. De verwachte ruimtebehoefte tot 2025 varieert van 234 tot 353 hectare, afhankelijk van de mate van economische groei. Als rekening wordt gehouden met de beleidsambities van provincie, rijk en bedrijfsleven, komt daar nog eens 64 tot 106 hectare bij. Door gebruik van leegstaande terreinen en reconstructie kan een belangrijk deel van deze behoefte ingevuld worden op het bestaande Haventerrein Moerdijk. Hierbij gaat het met name om bedrijven in de procesindustrie, chemie en energie.

Voor de logistiek zou een droog terrein ontwikkeld moeten worden van 150 hectare netto. Dit zou kunnen gebeuren ten zuiden van de A17. Van hieruit is er direct aansluiting op internationale transportassen over de weg, via het water en via buisleidingen.

In bredere zin leeft de ambitie om de multimodale knooppunten in het gebied Moerdijk-Terneuzen-Vlissingen optimaal te benutten. Dit in combinatie met het slim koppelen van logistieke stromen en modaliteiten van afzonderlijke bedrijven. Beoogd resultaat zijn efficiëntere en grotere volumestromen, waardoor de multimodale mogelijkheden van de regio beter worden benut (verduurzaming, tegengaan dichtslibben achterlandverbindingen). Aansluiting op de wensen van de producenten en verladers nu en in de toekomst is van belang voor de concurrentiekracht.

Bevordering ontwikkeling topprojecten bedrijventerreinen

Met het Actieplan Bedrijventerreinen (2004) is een omslag gemaakt in het bedrijventerreinenbeleid. Focus van dit actieplan ligt op gerichte ondersteuning van 49 Topprojecten bedrijventerreinen van nationaal economisch belang, die worden gerealiseerd door gemeenten en provincies. Van deze Topprojecten kennen er 28 een herstructureringsopgave. Doel van de herstructurering is een verbetering van het vestigingsklimaat op de terreinen. Zo hoeft er geen schaarse ruimte voor economische bedrijvigheid verloren te gaan. De TOPPER-regeling (opvolger van de TIPP) is per 1 januari 2005 in werking getreden. In totaal heeft EZ sinds 2004 17 aanvragen voor TOPPER-budget gehonoreerd. De Topprojecten kennen elk hun specifieke knelpunten. De toegevoegde waarde van EZ/het rijk kan bijvoorbeeld bestaan uit projectbemiddeling, inbreng van expertise en financiële ondersteuning van de herstructureringsprojecten. In 2007 wordt de lijst Topprojecten herzien.

Daarnaast stimuleert het rijk samen met decentrale partijen via thematische acties kwaliteitsverbetering op bedrijventerreinen. Twee acties hieruit die al zijn afgerond:

- Architectuurprijsvraag bestaande bedrijventerreinen. De Staatssecretaris van EZ heeft begin juni 2006 drie prijzen uitgereikt voor de beste ideeën voor de verbetering van architectuur op bedrijventerreinen. De prijsvraag is gericht op nieuwe oplossingen voor verbetering van het uiterlijk en voor ruimtelijke inpassing in de omgeving. De eerste prijs is toegekend aan een idee om in cycli van vijftien jaar bedrijventerreinen themagewijs te herontwikkelen. Hierbij wordt gezocht naar activiteiten die leiden tot een hogere grondopbrengst.
- Kennisplatform bedrijventerreinen. Senter Novem heeft in samenwerking met EZ diverse brochures uitgebracht en symposia georganiseerd. De onderwerpen hiervan waren over onder andere financiering van herstructureringsprojecten, parkmanagement en regionale samenwerking op bedrijventerreinen.

Binnenkort zal de staatssecretaris van EZ de Voortgangsrapportage Actieplan Bedrijventerreinen naar de Tweede Kamer sturen.

Bevordering van het kennis- en innovatievermogen van kennisclusters

De regering heeft in 2003 voor de huidige kabinetsperiode het Innovatieplatform ingesteld. Het heeft als opdracht voorstellen te ontwikkelen voor het versterken van de innovatiekracht van Nederland, zodat ons land in 2010 weer koploper is in de Europese kenniseconomie. Dat betekent dat Nederland een land moet worden waar volop ruimte is voor excellentie, ambitie en ondernemerschap van mensen en organisaties.

De achtergrond van dit streven is het feit dat Nederland op dit moment haar menselijk en economisch potentieel onderbenut. Het platform gaat voorstellen aandragen om dat potentieel maximaal tot ontwikkeling te brengen. Dat raakt een groot aantal onderwerpen en beleidsvelden. Het kan bijvoorbeeld gaan om:

- het stimuleren van samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijven;
- het doen van voorstellen voor vernieuwing van het onderwijs;
- het leveren van bijdragen aan een beter klimaat voor ondernemers en kenniswerkers;
- het vergroten van de innovatiekracht van de publieke sector;
- het vergroten van de internationale aantrekkingskracht van Nederland op talent.

Inmiddels heeft het Innovatieplatform ruim honderd ideeën naar voren gebracht. Een voorbeeld daarvan is de technopartner-regeling. Hiermee wordt technische kennis omgezet in praktische toepassingen en kennisvouchers. Met die laatste kan het bedrijfsleven kennis inkopen bij kennisinstellingen, zoals universiteiten en hogescholen.

Door ruimtelijke clustering van kennisproducenten en -gebruikers kan een vliegwieleffect ontstaan, dat bedrijvigheid genereert. Er is dan sprake van een 'hot spot'. Het rijksbeleid is gericht op versnelde uitgroei van hot spots van nationaal belang naar hot spots van internationaal belang. De nota Pieken in de Delta onderscheidt in dit kader 4 zogenoemde hot spot regio's (Zuidoost Nederland, Oost-Nederland, Zuid- en Noordvleugel).

Gebiedsgerichte innovatiestimulering is onderdeel van het Pieken in de Deltaprogramma (2006-2010). Het rijk is eveneens gestart met de ontwikkeling van innovatieprogramma's in kansrijke gebieden waarop Nederland nu en in de toekomst internationaal kan uitblinken. Deze kansrijke gebieden zijn High Tech Systemen & Materialen, Water, Food & Flowers en creatieve industrie. In 2006 worden ook nieuwe kansrijke gebieden onderzocht.

Bevorderen concurrentiekracht Nederlandse zeehavens

Doel van het zeehavenbeleid is het verbeteren van de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse zeehavens, binnen de randvoorwaarden van leefomgeving en veiligheid. Het rijk voert dit beleid uit langs drie hoofdlijnen:

- **Marktwerking:** verbeteren van de marktomstandigheden van havengerelateerde bedrijven.
- **Randvoorwaarden:** reguleren en bevorderen van de veiligheid en de kwaliteit van de leefomgeving.
- **Infrastructuur:** instandhouden en verbeteren van de bereikbaarheid van de zeehavens.

Sinds 2005 werkt het rijk aan de uitvoering van de beleidsacties die voortkomen uit deze hoofdlijnen. Verbetering van de marktomstandigheden wordt mede gerealiseerd door het optreden van overheidsinstanties in zeehavens te stroomlijnen. Het beter op elkaar afstemmen van inspecties vormt hiervan een belangrijk onderdeel, net als het realiseren van een elektronisch havenloket.

Daarnaast is sterk ingezet op het thema veiligheid in de zeehavens. De vereiste wet- en regelgeving is tot stand gekomen en wordt ingevoerd. Aan de randvoorwaarde 'leefomgeving' is onder meer invulling gegeven door de PKB Waddenzee. Daarnaast is recent het initiatief genomen innovatieve projecten te formuleren voor duurzame mobiliteit in zeehavens.

Een voorbeeld van investeringen in de infrastructuur voor de maritieme toegang van de havens in het Noordzeekanaalgebied is de verdieping van de IJgeul. Dit project is in mei 2006 afgerond. Het rijk investeert verder aanzienlijk in de achterlandverbindingen. Voorbeelden zijn de Betuweroute, de A15 en de inhaalslag in beheer en (achterstallig) onderhoud van de vaarwegen.

→ 5.6 Verbetering bereikbaarheid

Prioriteit voor aanpak van knelpunten op hoofdverbindingssassen

In de Nota Mobiliteit is de aanpak van knelpunten op hoofdverbindingssassen uitgewerkt. Het doel is de betrouwbaarheid te vergroten en de reistijd van deur tot deur te verminderen. Hiervoor zijn in de Nota Mobiliteit streefwaarden opgenomen. Het is de bedoeling de bereikbaarheidsknelpunten voor 2020 op te lossen, maar niet alles kan tegelijkertijd. Daarom ligt de prioriteit bij de hoofdverbindingssassen. Het rijk wil:

- de files op het hoofdwegennet, gerekend in voertuigverliesuren, in 2020 hebben teruggebracht tot het niveau van 1992;
- dat in 2020 op het hoofdwegennet in de spits 95% van de verplaatsingen op tijd is;
- dat op de snelwegen van het hoofdwegennet de gemiddelde reistijd tussen de steden in de spits maximaal anderhalf keer zo lang is als de reistijd buiten de spits;
- dat op snelwegen rond de steden en niet-autosnelwegen die onderdeel zijn van het hoofdwegennet de gemiddelde reistijd in de spits maximaal twee keer zo lang is als de reistijd buiten de spits.

In het MIT/Snip-projectenboek 2006 zijn de investeringen voor de infrastructuur opgenomen. Veel geld gaat naar grote projecten als Project Mainportontwikkeling Rotterdam, Ruimte voor de Rivier, Maaswerken en de Betuweroute. Van de rijksinvesteringen in weg en spoor is driekwart bestemd voor de hoofdverbindingssassen. Bij vaarwegen investeert het rijk alleen in de hoofdverbindingssassen.

In de Uitvoeringsagenda van de Nota Mobiliteit is een tweejaarlijkse knelpuntenanalyse aangekondigd; de eerstvolgende zal in 2007 plaatsvinden.

Basiskwaliteit voor gehele hoofdinfrastructuur

Het begrip basiskwaliteit voor gehele hoofdinfrastructuur is niet in de Nota Ruimte zelf verder uitgewerkt, maar in de Nota Mobiliteit. Het bestaat uit een geheel van maatregelen om de mobiliteitsgroei in goede banen te leiden, in balans met veiligheid en de kwaliteit van de leefomgeving.

Opheffing van Europese infrastructuurknelpunten die de bereikbaarheid van Nederland belemmeren

Nederland is via de Trans-Europese netwerken (TEN's) goed verbonden met het buitenland. Het rijk spant zich in om binnen de Europese Unie prioriteit te krijgen voor opheffing van knelpunten in de Europese hoofdinfrastructuur die de bereikbaarheid van Nederland belemmeren. Nederland draagt daar ook met eigen projecten aan bij.

De rijksoverheid zet zich daarnaast in om Nederlandse regio's in aanmerking te laten komen voor Europese structuurfondsen. Zo hebben de betrokken ministers van transport inmiddels een Letter of Intent ondertekend voor de implementatie van ERTMS op de Rotterdam-Genua spoorgoederencorridor. Daarnaast vraagt Nederland bij de Duitse en Belgische collega's steun voor de TEN subsidieaanvraag voor de A2 traverse Maastricht. Verder steunt Nederland actief de subsidieaanvragen voor het binnenvaartproject Seine-Escaut in Noord-Frankrijk. Ook zal zij bij de buurlanden aandacht vragen voor de verbindingen tussen Nederlandse en buitenlandse grensregio's.

Verbetering van de OV-bereikbaarheid van Noord-Nederland en de Noordvleugel

De Structuurvisie Zuiderzeelijn is tot stand gekomen in een breed proces met decentrale overheden, adviesorganen, maatschappelijke organisaties en inwoners van de betreffende regio's. Op grond van de Structuurvisie Zuiderzeelijn heeft het kabinet in april een beleidsvoornemen kenbaar gemaakt. Strekking van dit beleidsvoornemen is dat het kabinet wil blijven inzetten op de doelstellingen voor Noord-Nederland en de Noordvleugel van de Randstad. In beide gebieden gaat het om het verbeteren van de bereikbaarheid. Daarnaast wil het kabinet in Noord-Nederland de economische structuur verbeteren.

Nut en noodzaak van een snelle OV-verbinding tussen Schiphol en Groningen zijn volgens het kabinet echter onvoldoende aangetoond. Daarom wordt in Noord-Nederland ingezet op regiospecifieke investeringen (ruimtelijk-economisch en bereikbaarheid). In de Noordvleugel draait het om verbetering van bereikbaarheid via het openbaar vervoer. Voor beide regio's zijn in het beleidsvoornemen vervolgtrajecten benoemd.

Over de Structuurvisie Zuiderzeelijn heeft op 1 juni 2006 een hoofdlijnen debat met de Tweede Kamer plaatsgevonden. Uitkomst van dit debat is dat in overleg met Noord-Nederland, naast regiospecifieke investeringen, ook het plan voor een Zuiderzeelijn wordt uitgewerkt. Hierbij gaat het om een hogesnelheidstrein tussen Schiphol en Groningen. Een en ander is verwoord in de motie Van Hijum, die thans wordt uitgevoerd. In het debat en de motie is aangegeven dat in oktober een vergelijking tussen de regiospecifieke investeringen in Noord-Nederland en een HST moet kunnen worden gemaakt. De gereserveerde rijksbijdrage voor de Zuiderzeelijn blijft tot die tijd onaangetast.

Het vervolgtraject zal gericht zijn op kosteneffectieve oplossingen. Hierbij geldt als randvoorwaarde dat een eventuele hogesnelheidstrein, zoals bedoeld in de motie van Hijum voor de Zuiderzeelijn, niet onmogelijk wordt gemaakt. Over het vervolgtraject voor verbetering van de OV-bereikbaarheid van de Noordvleugel van de Randstad - de corridor Schiphol, Amsterdam, Almere, Lelystad - zal het kabinet besluiten als onderdeel van het Programma Noordvleugel.

Optimale benutting van bestaande infrastructuur en potenties vervoersknooppunten en anticipatie op mogelijkheden verstedelijking en centrumvorming bij ontwikkeling van infrastructuur

Voor een gebiedsgerichte aanpak van het mobiliteitsprobleem hebben rijk, provincies, WGR-plusregio's en gemeenten gezamenlijk netwerk analyses gemaakt voor de zes Nationale Stedelijke Netwerken. Hierbij gaat het om Randstad Holland op vleugelniveau, aangevuld met de

Friese steden (Leeuwarden e.o.), de Stedendriehoek (Apeldoorn, Deventer, Zutphen) en de IJsseldelta (Zwolle e.o.) Deze analyses brengen per gebied voor de periode 2010 tot 2020 de ruimtelijke - en mobiliteitsontwikkeling en de daaruit voortvloeiende potentiële problemen en opgaven in kaart. De netwerkanalyses zijn gebaseerd op de 'zevensprong':

- een ruimtelijke visie en programma;
- Anders Betalen voor Mobiliteit;
- de mogelijkheden van mobiliteitsmanagement;
- optimalisatie van het openbaar vervoer;
- de mogelijkheden van benutting;
- aanpassingen van bestaande infrastructuur;
- de onderbouwing van de noodzaak tot nieuwe infrastructuur.

In de netwerkanalyses is verder aandacht besteed aan investeringen ten behoeve van mobiliteit. Ook zijn voor alle vervoerswijzen het oplossend vermogen en de maatschappelijke baten en kosten van maatregelenpakketten onderzocht. Gestreefd is naar het samenstellen van maatregelenpakketten die de hoogste maatschappelijke baten realiseren.

De Zuidvleugel, Noordvleugel en Utrecht werden tijdens de netwerkanalyses ook getoetst op hun bijdrage aan de versterking van de internationale concurrentiepositie van het nationaal stedelijk netwerk Randstad Holland. In de stedelijke netwerken aan de landsgrenzen zijn ook de knelpunten en kansen van landsgrensoverschrijdend vervoer betrokken in de netwerkanalyse.

De netwerkanalyses zijn op 1 augustus 2006 afgerond. In de periode na 1 augustus 2006 worden de oordelen gevormd over de uitkomsten van de netwerkanalyses en de mogelijke maatregelen. In het najaar zal de minister van Verkeer en Waterstaat in overleg met alle bestuurders nagaan welke maatregelen uit de netwerkanalyses geïmplementeerd kunnen worden. Daarbij gaat het om de korte termijn 2007-2010, een gedeelde agenda voor de langere termijn en een andere benadering van investeringsbeslissingen waarin bereikbaarheid van deur-tot-deur centraal staat (MIT nieuwe stijl).

De resultaten van de netwerkanalyses zullen worden betrokken bij een tussentijdse evaluatie van de BDU Verkeer en Vervoer. Ook worden ze meegenomen bij de herziening van de integrale verdeelsleutel voor BDU-middelen. Het is de bedoeling die herziening in 2007 af te ronden. De netwerkanalyses zijn één van de bronnen voor dit onderzoek, naast provinciale en regionale verkeers- en vervoerplannen. Zowel bij de herziening van de verdeelsleutel als bij de tussentijdse evaluatie van de BDU worden de decentrale overheden nauw betrokken.

Het Programma Ruimte & Mobiliteit is één van de programma's van het Kennis Platform Verkeer en Vervoer (KpVV). Het is in het leven geroepen om decentrale overheden te ondersteunen bij het effectief vormgeven en uitvoeren van een samenhangend beleid voor ruimtelijke ordening en mobiliteit. Het programma wil de regionale samenwerking een krachtige impuls geven. Daarvoor reikt het voorbeelden en instrumenten aan om de kennis, de houding en het gedrag van alle betrokkenen in de gewenste richting te veranderen. Daarnaast geeft het programma adviezen voor een integrale aanpak van ruimte en mobiliteit in de praktijk. Niet in de laatste plaats investeert het Programma in opleidingen en trainingen die een integrale aanpak bevorderen. Het Programma Ruimte & Mobiliteit is een driejarig activiteitenprogramma met een looptijd tot 2007. Het is de opvolger van het project Mobiliteitstoets. Dat werd van 2001 tot 2003 door AVV uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Verkeer en Waterstaat.

Bundeling van infrastructuur

Bundeling van infrastructuur is een geaccepteerd principe; het speelt vaak een rol bij de tracékeuzes van de verschillende concrete infrastructuurprojecten. Het is echter geen automatisme. Bij een opeenstapeling van problemen moet er soms een andere afweging worden gemaakt. Vaak gaat het om ingewikkelde, technische (on)mogelijkheden en is het niet eenvoudig om tot een optimale oplossing te komen.

Een knelpunt bij bundeling van infrastructuur is de spanning tussen bundelings- en verdichtingsopgaven enerzijds en bereikbaarheidsopgaven en milieukwaliteit anderzijds. Kortom:

het botsen van wonen, economie, mobiliteit en milieu. De Toekomst Agenda Milieu (zie ook paragraaf 5.8) gaat mede op deze problematiek in.

Ruimte voor verdere uitbreiding langs hoofdinfrastructuur

Op de PKB-kaarten van de Nota Mobiliteit staan limitatief de nieuwe tracés aangegeven, met een indicatie van de ruimte die is gereserveerd voor uitbreiding van de bestaande hoofdwegen. Gemeenten overleggen, aan de hand van de PKB-kaarten, met het rijk over voorgenomen bestemmingsplanwijzigingen in de invloedssfeer van de infrastructuuruitbreiding. Als dit overleg niet plaatsvindt, worden de meerkosten van inpassing van nieuw geplande infrastructuur langs deze hoofdinfrastructuur volledig betaald door de desbetreffende overheid. Andersom zal het rijk bij veranderingen aan de rijksinfrastructuur of het gebruik hiervan overleggen met andere overheden over voorkoming dan wel beperking van eventuele nadelige gevolgen (= veroorzakerbeginsel). Partijen hebben een inspanningsverplichting om tot overeenstemming te komen.

In de uitvoeringsagenda Nota Mobiliteit is een pilot interbestuurlijke belangenafweging en veroorzakerbeginsel aangekondigd met V&W, VROM, de gemeente Dordrecht en de provincie Zuid-Holland. De eerste stappen voor de uitvoering van deze pilot zijn inmiddels gezet.

Een integraal gebiedsgericht ruimtelijk ontwerp bij aanleg van nieuwe of verbreding van bestaande infrastructuur

De hoofdinfrastructuur vormt ook in stedelijke gebieden soms een barrière. In de begroting 2006 van V&W is daarom een bedrag opgenomen van € 300 miljoen om gemeenten te helpen de barrièrewerking van het spoor in stedelijk gebied te verminderen of op te heffen.

Hiervoor is een kortlopende regeling opgesteld. De doelgroep van deze regeling bestaat uit gemeenten die aan het spoor gelokaliseerd zijn en hier hinder van ondervinden. De regeling maakt het mogelijk een eenmalige uitkering te verlenen aan gemeenten die op een of andere manier hinder van het spoor ondervinden niet voldoende geld hebben om daar iets aan te doen.

In de paragrafen 5.7 en 7.4 wordt ingegaan op ontwikkelingen en ontwerpen in snelwegzones.

Decentralisatie beleid voor kleine en regionale luchthavens

Het wetsvoorstel voor decentralisatie van het beleid voor kleine en regionale luchthavens is op 10 februari 2006 aangeboden aan de Tweede Kamer. De afronding van de Parlementaire behandeling van het wetsvoorstel zal naar verwachting in 2007 plaatsvinden. Met de inwerkingtreding van de wet zal de decentralisatie een feit zijn.

Uitvoeringsagenda Nota Mobiliteit

In de Uitvoeringsagenda Nota Mobiliteit zijn 55 acties opgenomen die een relatie hebben met de Nota Ruimte. Die acties zijn voor een deel genoemd in het voorgaande, maar zijn niet als zodanig opgenomen in deze uitvoeringsagenda Ruimte. Het is de bedoeling de Uitvoeringsagenda's Nota Ruimte en Nota Mobiliteit samen te voegen. In september 2008 verschijnt de eerste geïntegreerde versie.

→ 5.7 Verbetering leefbaarheid en sociaal economische positie steden

Bundeling van verstedelijking en economische activiteiten

Decentrale overheden ondersteunen het generieke bundelingsbeleid en de sturingsfilosofie ('decentraal wat kan, centraal wat moet'). Ze proberen het beleid vorm te geven, maar lopen tegen een aantal knelpunten en onduidelijkheden aan. Het rijk stimuleert en licht voor, onder meer via voorbeeldprojecten, en geeft waar nodig aan wat niet kan. Lastig punt daarbij is het feit dat provincies in de praktijk stevig vast blijken te houden aan een stringent restrictief beleid. Gemeenten hebben daardoor nogal eens moeite om nieuwe mogelijkheden te benutten. De aandacht voor bedrijventerreinen bij decentrale overheden wisselt sterk in accent. Sommigen leggen meer nadruk op kwantitatieve, anderen meer op kwalitatieve aspecten. De ruimtebehoefte voor bedrijvigheid wordt veelal geaccommodeerd op terreinen aan de randen van stedelijke

gebieden in snelwegzones. Ook het benutten van bestaand bebouwd gebied voor woningbouw verdringt bedrijven naar die randen.

Bedrijventerreinen zijn onmisbaar voor de economische ontwikkeling van Nederland. Er is echter kritiek op de wijze waarop een aantal decentrale overheden bedrijventerreinen ruimtelijk inpast. Het Ruimtelijk Planbureau (RPB) spreekt over verrommeling van het landschap langs de snelweg (in het rapport Bloeiende Bermen) en adviseert heldere keuzes te maken waar wel en waar geen verstedelijkingslocaties gewenst zijn met duidelijke randvoorwaarden. De VROM-raad (in het rapport Werklandschappen) breekt een lans voor een nieuwe regionale manier van benaderen. Van verschillende kanten wordt gewezen op het lage tempo van herstructurering van oude bedrijventerreinen.

Het rijk neemt deze signalen serieus. De opdracht voor de toekomst is het met kracht volhouden van herstructureren van bestaande terreinen gecombineerd met het in voldoende mate en met voldoende kwaliteit aanleggen van nieuwe terreinen. Het CPB geeft in het rapport Bedrijfslocatiemonitor (2005) aan dat de vraag naar bedrijventerreinen tot 2020 naar schatting ruim 23.000 hectare zal bedragen bij hoge economische groei. De ruimtevraag komt overeen met de behoefte in de Nota Ruimte en het Actieplan Bedrijventerreinen. De herstructureringsopgave omvat ongeveer 20.000 hectare (IBIS Werklocaties, 2005).

Doel is uiteindelijk het in kwantitatieve en kwalitatieve zin voldoen aan de markt vraag binnen de ruimtelijke randvoorwaarden. Met de Nota Ruimte en het Actieplan Bedrijventerreinen zijn reeds een aantal acties in gang gezet om een omslag in het beleid voor bedrijventerreinen te bewerkstelligen. Dit met focus op bedrijventerreinen waarmee we belangrijke economische kansen kunnen verzilveren en met oog voor duurzaamheid en een goede ruimtelijke inpassing. De Nota Ruimte is met zijn visie op kaderstelling, verantwoordelijkheidsverdeling en gebiedsgerichte ontwikkeling een stimulans voor meer kwaliteit. Er blijft forse aandacht nodig voor de ontwikkeling, herstructurering en de kwaliteit van werklocaties en voor regionale samenwerking gericht op goede aansluiting van vraag en aanbod. Op langere termijn zal de rol van de decentrale overheden zich vooral moeten richten op visie- en planvorming en het stellen van publieke randvoorwaarden. Het rijk biedt – zoals ook de VROM-raad bevestigt - de provincies met de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) en de Grondexploitatiewet de instrumenten om deze rol in de toekomst ook op uitvoeringsniveau goed op te pakken. Marktpartijen zijn dan verantwoordelijk voor ontwikkeling, exploitatie en het beheer van de terreinen.

Het rijk zal onderzoeken hoe een kwalitatief goede inrichting van de snelwegzones binnen de bundelingsgebieden kan worden bevorderd, inclusief het wegnemen van belemmeringen. Afhankelijk van de uitkomsten zal worden bekeken of nadere aanpassing van het instrumentarium en/of beleidsintensivering noodzakelijk is. Daarbij zal nauwe samenwerking met het Steunpunt Routeontwerp en de rijksadviseurs voor infrastructuur en gebiedsontwikkeling worden gezocht.

De herstructurering van bestaande bedrijventerreinen zal grote aandacht blijven vragen. Het is ook essentieel dat er een (betere) regionale afstemming komt teneinde vraag en aanbod van bedrijventerreinen met elkaar in goed evenwicht te brengen. Markt vraag en behoefte aan verschillende kwaliteitsniveaus bij eindgebruikers moeten voorop staan. Het rijk zal daarom samen met provincies, gemeenten en nationale stedelijke netwerken onderzoeken waar het probleem bij regionale afstemming precies ligt en daarvoor ook oplossingen in kaart brengen. Daarnaast zal het rijk een praktijkverkenning uitvoeren naar de daadwerkelijke bereidheid van de markt om investeringen te doen in de ontwikkeling en herstructurering van bedrijventerreinen tot werklandschappen. Waar mogelijk moet functiemenging worden nagestreefd. Daarom is het Ministerie van VROM reeds betrokken bij het Habiforum project Woon-werkconcepten, om de mogelijkheden en knelpunten rond functiemenging in beeld te brengen.

Regionale regie bedrijfsvestiging Groningen-Assen

Groningen-Assen heeft in de regio een beperkt aantal terreinen aangewezen voor opvang van de regionale behoefte aan grond voor bedrijfsvestiging. Er is sprake van (ontwikkeling van) een regionale regie op kwaliteit, branchering, revitalisering, acquisitie en dergelijke. Ook zijn de mogelijkheden voor een regionale groundbank en één regionale parkmanagementorganisatie verkend, maar als te vergaand op de lange baan geschoven.

Inmiddels is een kwaliteitsscorekaart ontwikkeld: een flink aantal kenmerken wordt beoordeeld op een vijfpuntsschaal, wat een totaalscore oplevert. Direct is te zien welke aspecten voor verbetering vatbaar zijn. Verder is de kwaliteit te monitoren en is het gewenste kwaliteitsniveau vast te stellen. De kwaliteitsscorekaart is ook te benutten voor acquisitie en toewijzing. Dit leidt tot een kwaliteitsatlas voor de regio. Momenteel wordt bekeken of de scores ook te koppelen zijn aan grondprijzen. Landelijke toepassing is mogelijk.

Met behulp van de scores is ook de branchering nader bekeken, in het bijzonder de mogelijkheden voor de clusters uit Pieken in de Delta. Daarnaast is, gecombineerd met andere gegevens zoals arbeidsmarktpotentieel, bekeken welke acquisitiemogelijkheden kansrijk zijn. Dit heeft al geleid tot gerichte acquisitiesprekken in twee sectoren. Parkmanagement wordt vooralsnog per terrein opgezet, waarbij kennisuitwisseling wel centraal staat. De concrete doelen en het tijdspad worden nu geformuleerd.

Onder de titel verankeringsaanpak wordt met voor de regionale economie belangrijke bedrijven gepraat over hun concurrentiepositie en de benodigdheden voor behoud en groei. Dit heeft al geleid tot het bundelen van twee vestigingen uit Nederland en op de Balkan in Nederland in plaats van elders en een heroriëntatie van het bedrijf op kennisintensievere markten. Zo wordt dus niet alleen werkgelegenheid behouden, maar ook nieuwe arbeidsplaatsen gecreëerd.

Transformatie spoorwegemplacements

De financiën zijn beschikbaar, maar gerichte facilitering van de transformatie van emplacements gebeurt nog niet. De inventarisatie van knelpunten en mogelijkheden moet nog plaats vinden en zal in het najaar worden gekoppeld aan vervolgcities op IBO-verstedelijking.

Evenwichtiger regionale verdeling van lusten en lasten tussen grotere steden en randgemeenten & realisatie van stedelijke vernieuwing, herstructurering en revitalisering

VROM stimuleert herstructurering met het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV). In het beleidskader voor de huidige tweede ISV-periode is verplichte regionale afstemming opgenomen. Ook in de woningbouwafspraken is het belang van regionale samenhang in de woningbouwprogramma's en het bijdragen van de randgemeenten aan het huisvesten van lagere inkomensgroepen vastgelegd. De Rotterdamwet biedt meer mogelijkheden tot spreiding van bevolkingsgroepen. Ook de Wgr+ en de nieuwe Grondexploitatiewet bieden meer mogelijkheden voor regionale verdeling. De GSB-convenanten met steden, die de ISV-afspraken overkoepelen, zijn ondertekend. Met het 56-wijkenprogramma wordt versnelling van de herstructurering bereikt en kennis opgedaan die in andere wijken weer kan worden ingezet.

VROM biedt voor de 56 wijken faciliteiten als impulsteams en vrijstelling (onder voorwaarden) van de overdrachtsbelasting voor wijkontwikkelingsmaatschappijen. Daarnaast wordt met het impulsbudget geld beschikbaar gesteld voor het oplossen van knelpunten in de wijken. In 2005 is beslist over de eerste aanvragen uit de vier grote steden (G4). In 2006 wordt beslist over een tweede tranche voor de G4 en over de aanvragen uit de overige GSB-steden (G27) en de niet-rechtstreekse gemeenten.

De integrale gebiedsaanpak, zoals de 56-wijkeraanpak, waarbij fysieke en sociale aanpak hand in hand gaan, lijkt successen te boeken. VROM blijft de uitvoering volgen en faciliteren met kennis, (impuls)geld en capaciteit. Daarnaast wordt de uitvoeringspraktijk gebruikt als input voor de toekomstagenda voor de kortere en langere termijn.

In de periode na 2010 moet rekening worden gehouden met complexere en omvangrijker opgaven in de stedelijke ontwikkeling. Belangrijke constatering daarbij is dat binnenstedelijke locaties in termen van maatschappelijke kosten en baten gewenst kunnen zijn, maar ook minder gunstige kanten hebben. Door de hogere grondproductiekosten en grote complexiteit kunnen deze projecten voor private partijen minder aantrekkelijk zijn. Dergelijke locaties zouden op gang geholpen kunnen worden door de inzet van financiële en niet-financiële instrumenten. Er is zowel een publieke als een private investeringsopgave om de kwaliteit van de steden op peil te houden, ook in de periode na 2010. De ervaring leert dat deze opgave deels onrendabel is, zeker in de stedelijke vernieuwing van oude stadswijken en te herstructureren bedrijventerreinen. Het grootste deel hiervan zal voor rekening komen van woningcorporaties.

Bundeling van verstedelijking

De woningbouwafspraken met negentien stedelijke regio's geven invulling aan het bundelingsbeleid. Met Flevoland wordt een convenant afgesloten. De afspraken in deze convenanten moeten leiden tot een zodanige toename van de woningproductie dat op 1 januari 2010 het landelijk gemiddelde woningtekort niet meer dan 1,5 % bedraagt. Het streven blijft erop gericht om 40% van de benodigde ruimte voor verstedelijking te vinden binnen nu al bebouwde

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 59 van 115

gebieden (BBG). In 2005 en 2006 zijn bestuurdersconferenties georganiseerd om met de regio's te bespreken hoe de productie verloopt en hoe deze verhoogd kan worden. Dit is noodzakelijk vanwege de hoge ambities en grote productiesprong die de regio's moeten maken om hun doelstellingen te halen.

Een belangrijke voorwaarde is het hebben van voldoende bestemmingsplancapaciteit. De provincies brengen dit elk jaar in beeld. Ten opzichte van de door de woningbouwregio's opgestelde planning voor 2005 is gemiddeld 87% van de totale productie gehaald. Dit is een stijging van 2,6% ten opzichte van 2004 en 12% ten opzichte van 2003. Voor wat betreft de plancapaciteit per 1 januari 2006 is te zien dat in drie regio's de 'harde' plancapaciteit minder dan 70% is van de resterende bouwopgave. In acht regio's ligt deze tussen de 75 en 100%. Daarbij is nog geen rekening gehouden met mogelijke planuitval. De overige regio's hebben wel voldoende plancapaciteit. Om de woningbouwafspraken te halen, zullen gemeenten er alles aan moeten doen om 'harde' plancapaciteit te realiseren.

Optimale benutting van verdichtingsmogelijkheden

In de Nota Ruimte is aangegeven dat gemeenten en provincies de mogelijkheden in het bestaand bebouwd gebied optimaal moeten benutten. Daarbij wordt gestreefd naar het realiseren van veertig procent van de uitbreiding van het aantal woningen en arbeidsplaatsen binnen de grenzen van het bestaand bebouwd gebied. Verdichting in het bestaand bebouwd gebied kan echter niet eindeloos doorgaan. Binnen steden en dorpen moet ook ruimte blijven voor voldoende parken en plantsoenen. Bovendien wil het kabinet dat er meer speelruimte voor kinderen komt en moet er meer ruimte gevonden worden voor waterberging. Ook streeft het kabinet naar verhoging van de sociale veiligheid in steden. Daarnaast moet het tempo en de omvang van de woningbouwproductie verder omhoog. Ten slotte streeft het rijk ook nog naar verbetering van de milieukwaliteit in en om de steden, zoals de kwaliteit van de lucht, en het saneren van verontreinigde bodems.

Het in de Nota Ruimte aangekondigde onderzoek naar verdichtingsmogelijkheden in bestaand bebouwd gebied - het IBO Verstedelijking - is inmiddels afgerond en met een kabinetsstandpunt aan de Tweede Kamer aangeboden. In de praktijk van de afgelopen jaren ligt het intensiveringspercentage voor woningbouw lager dan de nagestreefde 40%. Dit onder meer vanwege de relatief hoge kosten van bouwen binnen bestaand bebouwd gebied; vertragingen die kunnen optreden door complexiteit en draagvlak; problemen om het evenwicht tussen rood, groen en blauw in de stad te bewaren en veranderende woonvoorkeuren. Mede op basis van de uitkomsten van het onderzoek en de evaluatie 'Bundelingsbeleid en Verstedelijking' wordt een aantal rijksacties voorgesteld.

Uit de ruimtelijke plannen van de bij het IBO Verstedelijking betrokken regio's blijkt dat het streven om het bestaand bebouwd gebied optimaal te benutten breed gedeeld wordt. Wel hebben de decentrale overheden aangegeven dat binnenstedelijk bouwen een buitengewoon complexe aangelegenheid is. Ook blijken de maatschappelijke kosten en baten van bouwen binnen bestaand bebouwd gebied per regio en zelfs per locatie te verschillen. Het kabinet neemt deze signalen ter harte en zal op afzienbare termijn in samenwerking met IPO en VNG een bijeenkomst organiseren waarbij de praktijk van de binnenstedelijke opgave centraal staat. Een aantal van de aanbevelingen van de werkgroep 'IBO Verstedelijking' zullen in dit verband worden opgepakt. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een onderzoek naar de mate waarin binnen bestaand bebouwd gebied nog tegen redelijke kosten gebouwd kan worden. Ook wordt er een analyse uitgevoerd naar de werking en interactie van met name financiële rijksinstrumenten in relatie tot locatiekeuzes. Ook zal de minister van VROM het initiatief nemen om een handreiking op te stellen voor een regionale maatschappelijke kosten- en batenanalyse van potentiële bouwlocaties.

Ruimte voor het parkeren van auto's levert toenemende problemen op, vooral in woonwijken. Verdere verdichting binnen het stedelijk gebied kan deze problemen vergroten. Het RIVM voorspelt een toename van drie miljoen auto's in het jaar 2030. Hierbij gaat het RIVM uit van de huidige groei van het autobezit van circa 2% per jaar. Deze auto's zullen 's nachts voor het

merendeel in de woonwijken geparkeerd moeten worden. Bij een groei van meer dan 40% van het huidige autobezit hoort de vraag wat dit betekent voor de behoefte aan parkeerruimte in woongebieden. Gemeenten doen al veel om de problemen beperkt te houden. Niet overal zal dit dus tot dezelfde problemen leiden.

Het Ruimtelijk Planbureau zal nog dit jaar een onderzoek doen naar de ruimtelijke spreiding van de groei van het wagenpark. Het kabinet zal dit onderzoek afwachten en dan bekijken in welke gebieden parkeren in woongebieden een probleem gaat vormen. Daarna bepaalt het kabinet de noodzaak en mogelijkheden om dit probleem centraal aan te pakken.

Behoud van bestaande detailhandelstructuur in winkelcentra en binnensteden

Nieuwe vestigingslocaties voor de detailhandel mogen niet ten koste gaan van de bestaande detailhandelsstructuur in wijkwinkelcentra en binnensteden. Gemeenten dienen de mogelijkheid te hebben om in bestemmingsplannen een aparte bestemming voor perifere detailhandel op te nemen. De Nota Ruimte vraagt de provincies gezamenlijk richtlijnen voor branchebeperkingen voor perifere detailhandel op te stellen, die vervolgens door het kabinet worden geaccordeerd. In februari 2006 heeft het IPO een voorstel voor richtlijnen met betrekking tot branchebeperking aangeboden aan de bewindslieden van EZ en VROM. Binnenkort zal de staatssecretaris van EZ de kabinetsreactie naar de Tweede Kamer sturen. In deze reactie zal ook worden aangegeven hoe gemeenten de mogelijkheid krijgen een aparte bestemming voor perifere detailhandel vorm te geven in bestemmingsplannen. Gedacht wordt aan uitwerking in het nieuwe Bro.

Na afronding van het overleg zal het kabinet de Tweede Kamer informeren, zo mogelijk nog in 2006.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Bedrijventerreinen	Onderzoek naar regionale afstemming bedrijventerreinen	2007	VROM, EZ	IPO, VNG, Nationale stedelijke netwerken
	Verkenning naar bereidheid markt tot investeringen in ontwikkeling/ herstructurering bedrijventerreinen tot werklandschappen	2007	VROM, EZ	Marktpartijen
	Onderzoek goede inrichting snelwegzones	2007	VROM, V&W	Steunpunt routeontwerp
Woningbouwafspraken	Afsluiten convenant met Flevoland	2006	VROM	V&W, LNV
Plan capaciteit	Praktijkdag over de urgentie en versnellingsmogelijkheden van voldoende plan capaciteit	2006	VROM	Provincies en gemeenten
Optimale benutting van verdichtingsmogelijkheden	Onderzoek naar mate waarin binnen BBG nog tegen redelijke kosten gebouwd kan worden, voor zover mogelijk aansluitend bij bestaande monitor plan capaciteit	2007	VROM	IPO, VNG, nat. stedelijke netwerken
	Opstellen handreiking regionale maatschappelijke kosten en baten analyse van potentiële bouwlocaties	2007	VROM	Departementen, IPO, VNG, planbureaus
	Analyse van de werking en interactie van (m.n. fin.) rijksinstrumenten in relatie tot locatiekeuzen	2007	VROM	Fin, V&W, BZK, IPO, VNG
	Bijeenkomst over de praktijk van de binnenstedelijke opgave	2007	VROM	IPO, VNG

→ 5.8 Milieukwaliteit en veiligheid

Klimaatverandering

Om Nederland beter voor te bereiden op veranderingen in het klimaat, zijn aanpassingen nodig op het terrein van water, verkeersinfrastructuur, landelijk gebied, recreatie, natuur, landbouw, landschap, stedelijk gebied, gezondheid en duurzame energie. Op het snijvlak van klimaat en ruimte ontstaan door deze ontwikkeling belangrijke nieuwe vragen en uitdagingen.

Klimaatverandering is van grote invloed op stedelijk gebied. Verschillende weerspatronen die momenteel tot grote problemen leiden in stedelijk gebied (extreme neerslag, hitte) zullen in de toekomst eerder regel dan uitzondering zijn. Het is belangrijk om hier in de ruimtelijke ordening van nieuw en bestaand stedelijk gebied rekening mee te houden. Zo kan schade worden voorkomen. Water zal zijn eigen plek moeten krijgen in de vorm van bijvoorbeeld oppervlaktewater of een beter rioleringsstelsel. Ook hitte dient bestreden te worden. Dat kan door een logische ruimtelijke ordening met groen en open ruimtes, en natuurlijk met klimaatbestendige huizen. Daarnaast dienen alle bestaande netwerken robuust ingericht te worden, zodat ze zo min mogelijk hinder ondervinden van de gevolgen van klimaatverandering. Om de ruimtelijke inrichting van Nederland klimaatbestendiger te maken, zal het rijk, in nauwe samenwerking met andere partijen, het Nationaal Programma Adaptatie Ruimte en Klimaat (ARK) opstellen en uitvoeren. In 2006 zal het Kabinet een nulmeting uitvoeren naar de klimaatbestendigheid van Nederland. Ook neemt het Kabinet dan een standpunt in over de diverse opties voor adaptatie. Op basis daarvan zullen instrumenten worden ontwikkeld om de klimaatbestendigheid van Nederland te vergroten. Nog dit jaar zal het rijk een strategie opstellen die aangeeft hoe de Nederlandse ruimte klimaatbestendig kan worden ingericht, en welke doelen daarbij nagestreefd worden. In de begin 2007 uit te brengen Nationale Adaptatie Agenda 2007-2014 zal staan welke activiteiten er tot en met 2014 worden ondernomen om Nederland optimaal voor te bereiden op de veranderingen in het klimaat. ARK is een gezamenlijk programma van de ministeries van VROM, V&W, LNV en EZ en de andere overheden. Die laatste zijn vertegenwoordigd door het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Unie van Waterschappen (UvW).

Vervoer gevaarlijke stoffen / verbetering milieukwaliteit en veiligheid spoorverbindingen

Een zorgvuldige balans is nodig tussen vervoer van gevaarlijke stoffen over het spoor en ruimtelijke ontwikkelingen langs het spoor. Daartoe moet zorgvuldig worden omgegaan met de beschikbare capaciteit voor het vervoer van gevaarlijke stoffen en met ruimtelijke ontwikkelingen langs het spoor. Dit mede om toekomstige transportstromen vanaf de Tweede Maasvlakte, de chemische cluster in Limburg en de andere chemische clusters uit de Nota Ruimte te kunnen accommoderen. De nota Vervoer Gevaarlijke stoffen heeft hiervoor twee sporen geschetst. Ten eerste de creatie van een basisnet voor het vervoer van gevaarlijke stoffen met veiligheidszones en ten tweede een spoor waarin de veiligheid wordt verbeterd door middel van veiligheidsmaatregelen. Daarnaast bevordert de implementatie van de maatregelen uit het kabinetsstandpunt Ketenstudies het zorgvuldig omgaan met de beschikbare capaciteit. Enkele specifieke knelpunten, zoals bij Dordrecht en op de zogenaamde Brabantroute, vragen extra aandacht. Het is daar een kwestie van het zoeken van een balans tussen de mogelijkheden van het vervoer en die van ruimtelijke ontwikkelingen. Het gaat hierbij onder andere om het beïnvloeden van de afwikkeling van enkele specifieke stromen gevaarlijke stoffen, extra inzet van hulpverlening of extra veiligheidsmaatregelen. In 2006 zal gezocht worden naar mogelijkheden om, in overleg met betrokkenen, voor deze specifieke knelpunten een oplossing te vinden. Aandacht zal daarbij uitgaan naar de mogelijkheden om via financiële instrumenten de keuze van de vervoerswijze van enkele specifieke gevaarlijke stoffen te beïnvloeden.

Ruimte voor niet-inpasbare bedrijven

Bedrijven die met grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen werken, zijn vaak versnipperd over diverse locaties en bedrijventerreinen. De veiligheidseisen leggen een beslag op de ruimtelijke ordening rond die individuele bedrijven en op de kwaliteit van de leefomgeving.

Bedrijventerreinen zijn niet altijd optimaal gesitueerd voor een veilige aan- en afvoer van gevaarlijke stoffen. Dergelijke problemen vergen veelal een afweging tot op het niveau van de provincie.

Bedrijven die werken met gevaarlijke stoffen, zoeken vaak naar geschikte locaties. En dan het liefst een locatie waar ze zeker kunnen zijn van continue bedrijfsvoering en groei. Een clustering van deze bedrijven, activiteiten en transportstromen is wenselijk in het kader van de Nota Ruimte en de Nota Mobiliteit (implementatie 'Basisnet'). Betrokken overheden kunnen nieuwe risicobedrijven zo groeperen en optimaliseren dat het voor alle partijen aantrekkelijk is. Bij clustering kan de infrastructuur beter worden gericht op het faciliteren van de risicovolle

activiteiten en de rampenbestrijding. Daarnaast kunnen bedrijven gezamenlijk diensten opzetten, zoals een gemeenschappelijke bedrijfshulpverlening. Hulpverleningsorganisaties kunnen zich gericht voorbereiden op rampenbestrijding, omdat de risico's en mogelijke effecten van tevoren beter bekend zijn.

In 2006 zal het kabinet in samenwerking met gemeenten en provincies een onderzoek starten naar de meerwaarde van geclusterde locaties voor nieuwe bedrijven die met grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen werken.

Realisering basiskwaliteit milieu en veiligheid

In 2005 is het project Pilots Luchtkwaliteit van start gegaan. De bedoeling hiervan is het opdoen van ervaring met het Besluit luchtkwaliteit 2005 en in het bijzonder met de salderingsbenadering. De twaalf pilots hebben elk betrekking op een gemeentelijk of provinciaal RO-plan, waar de besluitvorming problematisch is door overschrijding van luchtkwaliteitsnormen voor NOx of fijn stof. De pilots zijn inmiddels beëindigd.

In 2006 heeft het kabinet het wetsvoorstel luchtkwaliteitseisen aan de Tweede Kamer aangeboden. Met dit wetsvoorstel is het begrip 'in betekenende mate' geïntroduceerd. Hiermee wordt voor projecten de directe koppeling tussen ruimtelijke besluiten en de grenswaarden voor luchtkwaliteit wordt losgelaten. Daarnaast kent het wetsvoorstel een programma-aanpak die maatregelen en projecten combineert: het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) is gericht op het tijdig bereiken van de grenswaarden, terwijl tegelijk ook grootschalige, maatschappelijk urgente projecten voortgang kunnen blijven vinden.

Voorkomen risico's kleine luchthavens

Sinds februari 2006 ligt de nieuwe wet- en regelgeving voor regionale en kleine luchthavens (RLMBL) bij de Tweede Kamer. De afronding van de parlementaire behandeling wordt verwacht in 2007.

Milieu en veiligheid in planvorming betrekken

Op een aantal plaatsen op is de synergie tussen milieu en ruimtelijke ontwikkeling redelijk ver gevorderd. Verschillende provincies hebben omgevingsplannen en werken aan handreikingen Milieu/RO, bijvoorbeeld Zuid-Holland, Utrecht, Gelderland, Groningen en Zeeland. Datzelfde geldt op stadsregionaal niveau, bijvoorbeeld bij Stadsgewest Haaglanden en Stadsgewest Rijnmond. Juist op lokaal en regionaal niveau liggen er kansen voor 'gebiedsgericht' beleid.

In de Toekomstagenda Milieu zijn veel acties opgenomen die de milieuaspecten uit het Nota Ruimte verder uitwerken.

Om samenhang tussen milieu, veiligheid, ruimte en kwaliteit te realiseren, is een goed toegesneden instrumentarium nodig. Het kabinet wil daarom de afstemming van de leefomgevingstoetsen op ruimtelijke planvorming vereenvoudigen. De Strategische Milieubeoordeling vormt hiervoor een goede basis. Medio 2006 ligt er een plan van aanpak om te komen tot minder en eenvoudiger toetsen in de milieu- en ruimtelijke planvorming.

Het kabinet wil gemeenten extra mogelijkheden bieden om een optimale leefkwaliteit te bereiken door het opnemen van milieukwaliteitseisen in bestemmingsplannen. De basis hiervoor ligt in de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening. Er is nog wel een aanpassing van de Wet Milieubeheer voor nodig. In 2006 zal een voorstel voor aanpassing van deze wet worden gedaan. In de Voortgangsrapportage zal het Kabinet een standpunt innemen over uniformering van ruimtelijke begrippen in de milieuregelgeving. Daardoor zal de samenhang tussen beide beleidsterreinen op lokaal niveau verbeteren.

Het rijk faciliteert in 2006 samen met de andere overheden vijf pilots met gebiedsontwikkelingsprojecten. Grote gebiedsontwikkelings- en transformatieopgaven, zoals Stadshavens in Rotterdam, de Noordelijke IJ-oeveren in Amsterdam en de Zuidplaspolder tussen Rotterdam en Zoetermeer kunnen voor de pilot worden uitgekozen. In een aantal gevallen kan

ook gebiedsgerichte uitvoering van algemeen beleid efficiënt zijn. Dit gebeurt al bij het zongericht verkavelen en bij stadsverwarming.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Ruimte en klimaat	Nulmeting en strategieontwikkeling klimaatbestendigheid Nederland	2006	VROM, V&W, LNV, EZ, IPO, VNG, UvW	
	Nationale adaptatieagenda 2007-2014 naar TK	2007	VROM, V&W, LNV, EZ, IPO, VNG, UvW	
Ruimte voor niet inpasbare bedrijven	Onderzoek meerwaarde geclusterde vestiging nieuwe bedrijven met veel gevaarlijke stoffen	2006	Rijk	Provincies, gemeenten

→ 5.9 Mogelijkheden ondergrondse ordening

In de Beleidsbrief Ruimtelijke Ordening Ondergrond stelt het kabinet dat het een versterkte impuls wil geven aan de ondergrondse ordening. Uitgangspunt is de ondergrond beter te borgen in bestaande wet- en regelgeving en in de uitvoeringspraktijk. Het goed afstemmen van de ruimtelijke ordening van de ondergrond met de bovengrondse inrichting moet voorkomen dat zich telkens opnieuw knelpunten voordoen. In de Beleidsbrief is een actieprogramma aangekondigd dat aansluit bij lopende trajecten. Daarnaast worden gebiedspilots uitgevoerd om kennis en ervaring op te doen en 'best practices' te creëren.

Vier gebiedspilots (Stadshavens Rotterdam, Utrecht Cityproject, Arnhem/Rijnboog en Usseler Es/ Enschede) zijn al van start gegaan. Deze geven in de loop van 2006 inzicht in de vragen en behoeften die in de praktijk leven. Hier zal onder andere een prototype voor een 3D-bestemmingsplan worden getest. Highlights uit het actieprogramma:

- Het Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Ordening Ondergrond heeft als doel de decentrale overheden actief en bewust de ondergrond te laten betrekken bij de afwegingen van hun ruimtelijke plannen. Er is onder meer een brochure uitgegeven.
- De nieuwe Wro vraagt gemeentes bij bestemmingsplannen en beheersverordeningen ook aandacht aan de ondergrond te besteden. Het wetsvoorstel bepaalt dat bestemmingsplannen worden vastgesteld voor het gehele grondgebied van de gemeente. Voor gebieden waar geen ruimtelijke ontwikkeling op de rol staat, kan de gemeente ook kiezen voor een beheersverordening. Grondgebied wordt gedefinieerd als boven- en ondergrond.
- In de Wro is verder opgenomen dat bestemmingsplannen en beheersverordeningen eens in de tien jaar waar nodig worden geactualiseerd. Hierin wordt natuurlijk ook de ruimtelijke ordening van de ondergrond meegenomen.
- Het wetsvoorstel Informatie-uitwisseling ondergrondse netten (de zgn. grondroedersregeling) ligt ter behandeling bij de Tweede Kamer.
- De Handreiking Plannen met de Ondergrond voor het stedelijk gebied is op internet operationeel. In het voorjaar van 2007 zal de handreiking ook voor het landelijk gebied operationeel worden.
- Het Delta-instituut is vanaf 2007 operationeel.

De overige acties uit het Actieprogramma Ruimtelijke Ordening Ondergrond lopen en zijn nog niet aan afronding toe.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Actieprogramma ROO	Uitvoering vier gebiedspilots ruimtelijke ordening ondergrond (ROO)	2006	VROM	
	Uitvoering stimuleringsprogramma ROO	2007	VROM	

Hoofdstuk 6 Water

→ 6.1 Inleiding

Het waterbeleid raakt de laatste jaren steeds meer verweven met het beleid op het gebied van ruimtelijke ordening. In de Nota Ruimte is water gepositioneerd als één van de structurerende principes voor de inrichting van Nederland. Samen met de bodem vormt water - in de 'lagenbenadering' - de onderlaag. Door het gebruik van de ruimte af te stemmen op de eigenschappen van de onderlaag, wordt de inrichting duurzamer.

Water is daarmee mede sturend voor de functietoekenning en inrichting van het grondgebruik. Overheden hanteren bij het opstellen van ruimtelijke plannen de watertoets; een instrument dat er voor zorgt dat water volwaardig in het planproces wordt opgenomen.

Daarnaast streeft het rijk naar een integrale aanpak van projecten, waarbij de ruimtelijke kwaliteit van het gebied blijvend wordt verhoogd. Zo ontstaan betere projecten met een groter draagvlak. Ook zorgt deze aanpak ervoor dat functiecombinaties - bijvoorbeeld water met natuur, recreatie of wonen - vroegtijdig worden onderkend en mogelijk gemaakt.

De twee overheersende aandachtspunten binnen het waterbeheer zijn momenteel klimaatverandering en de implementatie van de Kaderrichtlijn Water.

De klimaatverandering heeft op termijn grote gevolgen voor de inrichting van Nederland. Klimaatmodellen voorspellen dat Nederland in de toekomst rekening moet houden met meer wateroverlast in de winter en meer droogte in de zomer. Overtollig water wordt bij voorkeur vastgehouden. Als dat niet kan, wordt het geborgen. Pas als laatste optie komt het afvoeren van het overtollige water in beeld. Deze strategie is ook effectief voor het bestrijden van de effecten van droogte. De klimaatveranderingen zullen zich ook vertalen in hogere waterstanden in de rivieren en de zee. Het rijk investeert daarom continue in maatregelen die Nederland beschermen tegen overstromingen.

In het Nationaal Programma Adaptatie Ruimte en Klimaat (ARK) worden eerste acties opgenomen die nodig zijn om Nederland klimaatbestendig te maken. In de Nationale Adaptatie Agenda 2007-2014 wordt aangegeven welke activiteiten er tot en met 2014 genomen moeten worden om Nederland optimaal voor te bereiden op de veranderingen in het klimaat. Deze agenda komt begin 2007 uit. Zie voor het ARK verder paragraaf 5.8.

Het probleem van de bodemdaling vergroot de risico's van hogere waterstanden en zware regenval. Ook dit vereist een goede afstemming van waterbelangen en ruimtelijke ordening. Bijzondere aandacht vragen de veenweidegebieden, waar de bodemdaling door oxidatie van het veen bijzonder snel verloopt. Dit gaat mogelijk aanzienlijke problemen creëren door indringing van brak water en verlies van bodemtextuur.

De betrokken overheden hebben, om de problemen zo goed mogelijk aan te pakken, het Nationaal Bestuursakkoord Water afgesloten (NBW). Het primaire doel van het NBW is de aanpassing van het watersysteem aan klimaatverandering, de zeespiegelstijging, bodemdaling en de toename van het verhard oppervlak. Daarnaast wordt gewerkt aan de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW), die als doel heeft het bereiken van een goede chemische en biologische kwaliteit van het oppervlaktewater.

De realisatie van het NBW en de KRW wordt thans integraal opgepakt onder de verantwoordelijkheid van het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water. Er wordt zoveel mogelijk gezocht naar oplossingen die zowel de waterkwaliteit verbeteren als het systeem robuuster maken, waardoor het beter bestand is tegen klimaatveranderingen. Een evaluatie van de afspraken van het NBW wordt dit najaar afgerond.

VROM trekt het thema Ontwerpen met Water binnen het Actieprogramma Ruimte en Cultuur. Doel van deze actie is het borgen van ruimtelijke kwaliteit, het uitdragen van de culturele betekenis van ruimte en water en het bevorderen van de rol van het ontwerp daarbij. Dit moet gestalte krijgen door de uitvoering van pilots voor de kust, de rivieren en de regionale en stedelijke watersystemen. VROM ondersteunt bijvoorbeeld een pilot voor het opstellen van een masterplan voor de IJssel.

→ 6.2 Thematische aandachtsgebieden

Veiligheid

Veiligheid is uiteraard een belangrijk thema in het waterbeheer van ons land. De veiligheidsnormen van de Nederlandse dijken zijn, na het werk van de Deltacommissie van 1955, voor het eerst sinds lange tijd weer een wezenlijk onderwerp van discussie. Dit wordt veroorzaakt door een aantal ontwikkelingen die volgden op de bijna-rampen van 1993 en 1995. Dit zijn de door de Commissie Luteijn voorgestelde noodoverlooptgebieden, het onderzoek in het kader van 'Veiligheid Nederland in Kaart', de PKB en MKBA Ruimte voor de Rivier en de steeds grotere samenwerking op het gebied van hoogwaterbescherming tussen landen in hetzelfde stroomgebied. Bovendien heeft het onderzoek dat na het advies van de commissie Luteijn is opgezet, nieuwe inzichten opgeleverd over de toepassing van de veiligheidsketen en de mogelijkheden van compartimentering bij het verminderen van overstromingsrisico's. Het rijk gaat met onder andere FES-gelden de optie compartimentering nader onderzoeken.

De Europese Unie zal naar verwachting dit jaar, mede op initiatief van Nederland, een Hoogwaterrichtlijn vaststellen die eisen stelt aan de aanpak van veiligheid in grensoverschrijdende stroomgebieden. Deze richtlijn lijkt voorlopig nog geen ruimtelijke consequenties te hebben. Wel kan deze richtlijn op termijn de manier beïnvloeden waarop Nederland met hoogwaterveiligheid omgaat. Zo focust de hoogwaterrichtlijn zich sterk op de vermindering van risico.

Het rijk heeft vorig jaar de Wet op de Waterkering aangepast. Deze zal in 2010 worden geëvalueerd.

Waterkwantiteit

In het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) uit 2003 zijn afspraken gemaakt over het voorkomen van wateroverlast en –tekorten. Volgens het akkoord moet het watersysteem in 2015 in orde zijn, met een doorkijk naar 2050 en rekening houdend met de verwachte klimaatveranderingen. De afspraken behelzen onder andere het vaststellen van normen voor wateroverlast en het toetsen van het regionale watersysteem aan deze normen. Een eerste toetsing heeft inmiddels plaats gevonden. Daaruit blijkt een groot verschil tussen hoog en laag Nederland. In hoog Nederland concentreert de opgave zich in de beekdalen, in laag Nederland in de diepe polders. Door fijnmazigere maatregelen is de benodigde ruimte voor waterberging kleiner dan in 2003 werd ingeschat. Momenteel voert V&W een audit uit om de voorgestelde maatregelen en kosten onderling te vergelijken. Dit biedt een totaalbeeld van de kosten van de WB21-opgave.

De gekozen oplossingen moeten robuust zijn, waarbij de keuzes op de korte termijn zijn afgestemd op de aanpak voor de lange termijn. In de komende periode moeten de resterende ruimtelijke claims worden opgenomen in streek- en bestemmingsplannen.

Uit een recente evaluatie van de watertoets blijkt dat deze goed wordt gebruikt. Hij is echter vooral bepalend voor de inrichting van gebieden en minder voor de locatiekeuze. Door de watertoets ook te hanteren bij regionale plannen en structuurvisies, zal de sturing op locatiekeuze sterker worden. Dit zou ook bereikt kunnen worden door de waterkansenkaarten die door de waterbeheerders worden opgesteld, te gebruiken bij de totstandkoming van de globale plannen. Bij de bestrijding van verdroging ligt de nadruk momenteel sterk op het vasthouden van gebiedseigen water en het bij tekorten extra water aanvoeren vanuit het IJsselmeer en aanliggende meren. Hierbij speelt echter nog een punt: de beschikbaarheid van voldoende koelwater is een belangrijke vestigingsvoorwaarde voor elektriciteitscentrales. In het Structuurschema Elektriciteitsvoorziening 3 (zie paragraaf 7.12) zullen criteria staan waarmee bij de bouw van nieuwe centrales rekening gehouden moet worden.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
NBW	Audit WB21 maatregelen	2006	V&W	VROM, LNV, IPO, VNG, UvW

Waterkwaliteit

Dankzij de Wet Verontreiniging Oppervlaktewater heeft Nederland al ruim ervaring met het verbeteren van de waterkwaliteit. Het saneren van puntbronnen (industrie en rioolwaterzuiveringsinstallaties) is zeer succesvol geweest en heeft tot een grote verbetering van de waterkwaliteit geleid. Een verdere verbetering van de waterkwaliteit wordt momenteel in hoge mate beperkt door de emissies vanuit diffuse bronnen als wegverkeer en landbouw, door de nalevering vanuit de (water)bodem en door de hydromorfologische inrichting van het watersysteem zelf. Op een groot aantal plaatsen in Nederland is de ecologische kwaliteit van oppervlakte water onvoldoende. Dit komt door de onnatuurlijke inrichting van het watersysteem en doordat het hoge aanbod van fosfaat en stikstof leidt tot eutrofiëring.

Door instemming met de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) heeft Nederland zich verplicht te zorgen voor een goede ecologische en chemische toestand van zowel oppervlakte- als

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 67 van 115

grondwater. Het is niet eenvoudig om daaraan te voldoen. Nederland kiest voor een pragmatische implementatie en haalbare, betaalbare en dus realistische doelen. Nederland sluit in eerste instantie aan op het huidige beleid voor het duurzaam gebruik van meststoffen (EU-Nitraatrichtlijn) en gewasbeschermingsmiddelen (EU-pesticidenrichtlijn). Daarnaast worden ecologische inrichtingsmaatregelen zo veel mogelijk gekoppeld aan geplande inrichtingsmaatregelen in de watersystemen. Bij de verdere uitwerking van de zogenaamde stroomgebiedsbeheersplannen voor Schelde, Maas, Rijn en Eems moet Nederland aantonen dat het een maximale inspanning levert om de maatschappelijk gewenste goede ecologische en chemische toestand te realiseren. Ook moet worden aangetoond dat andere opties technisch niet mogelijk zijn of gepaard gaan met buitenproportionele kosten. Als Nederland deze aanpak volgt, zijn de directe gevolgen van de KRW vermoedelijk klein. Te meer omdat voor het herstellen van een natuurlijke inrichting van wateren veelal meegelift kan worden met maatregelen die nodig zijn voor het voorkomen van wateroverlast of tekorten. Het realiseren van een goede ecologische toestand zal daarmee ook nadrukkelijk een impuls geven aan verbetering van ruimtelijke kwaliteit. Water en de ruimtelijke kwaliteit zijn in Nederland immers onlosmakelijk met elkaar verbonden. De ruimtelijke gevolgen van de KRW zijn nog onvoldoende duidelijk. In de komende periode worden de mogelijke ruimtelijke consequenties beter in beeld gebracht.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
KRW	In beeld brengen ruimtelijke effecten KRW	2008	V&W, VROM	LNv, IPO, VNG, UvW

Stedelijk waterbeheer

Op het gebied van het stedelijk waterbeheer zijn de komende jaren hoge investeringen noodzakelijk. Dit is deels vanwege de noodzaak tot renovatie of vervanging van verouderde rioleringen en deels als reactie op de verwachte hogere regenintensiteit. Daarnaast worden riooloverstorten gesaneerd door het plaatsen van bergbezinkbassins en dergelijke. De effecten van klimaatverandering doen zich voor op de (middel)lange termijn. Bij verstedelijking moet hiermee dus nu al rekening worden gehouden. Maatregelen ter voorkoming van waterproblemen dienen nadrukkelijk onderdeel te zijn van de toekomstvisie op de Randstad en de overige stedelijke netwerken.

Verdergaande verstedelijking en intensivering van de bebouwing in de stad leiden tot een toename van het percentage verhard oppervlakte in Nederland. Door de nieuwe wet Gemeentelijke Watertaken komt de zorg voor de ontwateringstaak openbaar gebied eenduidig bij de gemeenten te liggen.

Om de aanpak van deze verschillende problemen op elkaar af te stemmen, stellen gemeenten waar nodig waterplannen op voor het stedelijk gebied. Ongeveer 30% van de gemeenten beschikt over een dergelijk waterplan.

Grote ruimtelijke gevolgen worden thans niet voorzien bij het stedelijk waterbeheer en voor nieuwe rijksacties bestaat geen noodzaak. Wel zal het rijk doorgaan met het verder stimuleren en faciliteren van gemeenten op dit punt.

→ 6.3 Regionale aandachtsgebieden

Grote rivieren

Dit jaar start het rijk met de herziening van het Besluit Rijksrivieren. Hierin wordt vastgelegd welke gebieden onder de vergunningplicht van de Wet beheer rijkswaterstaatwerken en daarmee onder de beleidslijn vallen.

De recentelijk vastgestelde en gepubliceerde Beleidslijn Grote Rivieren is meer ontwikkelingsgericht dan zijn voorganger, de Beleidslijn Ruimte voor de Rivier. Maar het uitgangspunt is ook hier het behoud van de aanwezige ruimte in het winterbed. De nieuwe richtlijn laat meer activiteiten toe. Voor niet-watergebonden projecten is er ruimte, indien er per saldo meer ruimte aan de rivier wordt gegeven.

Het rijk wil functiecombinatie stimuleren. Om te laten zien dat het mogelijk is bouwprojecten te combineren met het toevoegen van ruimte aan het winterbed, zijn er vijftien locaties aangewezen voor het project Experimenten met Aangepast Bouwen. Op de meeste locaties is de planvorming met grote voortvarendheid opgestart.

De planologische kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier is gericht op het scheppen van meer ruimte voor de afvoer van het water in de Rijntakken en de Bergsche Maas. Ook het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit krijgt veel aandacht. Met de vaststelling van de PKB Ruimte voor de Rivier door het kabinet ligt de verbetering van de veiligheid tegen overstromingen langs de grote rivieren op schema. Daardoor kan Nederland in 2015 weer aan de maatgevende afvoer voldoen.

De integratie van veiligheidsdoelen en ruimtelijke doelen blijft een belangrijk aandachtspunt bij de uitwerking van planstudies in het kader van Ruimte voor de Rivier. Juist in de planstudiefase wordt de definitieve kwaliteit van de projecten bepaald. Dit vraagt in de komende periode een voortdurende aandacht bij de – veelal decentrale - uitwerking van een aantal grote rijksprojecten. Door het opstellen van masterplannen per riviertak, worden de projecten ingebed in de ruimtelijke ontwikkelingen van het gebied. Hierdoor wordt ook een kader opgesteld voor het beoordelen van nieuwe ontwikkelingen langs de rivier. In het stroomgebied van de Maas moeten in deze periode nog een aantal definitieve keuzen worden gemaakt.

Sinds 1995 worden in het rivierengebied projecten uitgevoerd gericht op extra natuur en het vergroten van de veiligheid (NURG-projecten). Het betreft een samenwerking tussen LNV en V&W. Op korte termijn zal de Tweede Kamer worden geïnformeerd over de voortgang van de realisatie van de doelstellingen (7000 ha. nieuwe natuur).

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
PKB RvdR	Opstellen masterplannen	2006	V&W	VROM, LNV, provincies, gemeenten, waterschappen
	Vaststellen planstudies	2008	V&W	VROM, LNV, provincies, gemeenten, waterschappen

Kust

Voor Noordzeekust richt de zorg voor de veiligheid zich primair op de aanpak van de acht prioritaire zwakke schakels. Dit zijn de plekken waar de grootste risico's bestaan bij een zeer zware storm.

Voor de acht zwakste schakels voeren de provincies momenteel planstudies uit. Gezocht wordt naar manieren om deze plannen voor te financieren, zodat ze zo snel mogelijk kunnen worden uitgevoerd. In 2007 wordt hierover besloten. Er is een spanningsveld tussen de behoefte snel te besluiten over maatregelen die de waterveiligheid bevorderen en de wens integrale plannen op te stellen. Deze plannen houden zowel rekening met veiligheid als met ruimtelijke kwaliteit en dat vraagt om een zorgvuldig gebiedsgericht proces.

De Beleidslijn Kust zal het bestaande beleid uit de Nota Ruimte uitwerken voor fysieke ingrepen in het kustfundament. Daarbij geeft ze ook de rollen en verantwoordelijkheden aan.

Er is behoefte aan duidelijkheid over de economische ontwikkelingsmogelijkheden van de kust in relatie tot verwachte verandering van het klimaat: hoe houden we ook in de toekomst een aantrekkelijke, robuuste, veilige kust waar economische ontwikkelingen mogelijk zijn? Hiertoe wordt in het najaar van 2006 een 'kustvisie' opgesteld.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Kust	Vaststellen Beleidslijn Kust	2007	V&W	VROM, EZ
	Vaststellen aanpak zwakke schakels	2006	Provincies	V&W, VROM, LNV,

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 69 van 115

Opstellen kustvisie	2007	V&W	provincies VROM, LNV, EZ, provincies, gemeenten, waterschappen
---------------------	------	-----	--

Zuidwestelijke Delta

In de zuidwestelijke delta is de aandacht gericht op het herstel en behoud van de waterkwaliteit en de natuurlijke dynamiek. De langetermijneffecten van de aanleg van de Deltawerken worden steeds duidelijker. De aanleg van de Deltawerken blijkt te leiden tot een geleidelijke afname van de natuurlijke dynamiek in de Oosterschelde en Haringvliet/Biesbosch. Om deze afname te verminderen, wordt gezocht naar een ander beheer van deze wateren. Zo zullen vanaf 2008 de stuwen in het Haringvliet zo vaak mogelijk op een kier worden gezet. Op deze manier ontstaat er een natuurlijke situatie met zoet en zout water en wordt de invloed van het getij vergroot.

Wateren die momenteel permanent van een natuurlijke verversing zijn afgesloten, zoals het Grevelingen- en het Markizaatmeer, hebben te kampen met slechte waterkwaliteit. Ook dit maakt aanpassing van het beheer noodzakelijk.

Ook de Westerschelde heeft te maken met een verlies aan natuurlijk waarden. Er zijn maatregelen mogelijk die de situatie kunnen verbeteren. Deze komen echter zeer moeizaam van de grond, door een groot gebrek aan draagvlak onder de Zeeuwse bevolking.

Nederland heeft met België een akkoord bereikt over een derde verdieping van de Westerschelde, waarvoor een tracénota moet worden vastgesteld.

In de komende periode zal de aandacht gericht zijn op het nemen van uitvoeringsbesluiten voor deze onderwerpen, alsmede op de vast te stellen Beleidslijn Meren en Delta.

Er worden op dit moment geen aanvullende rijksacties geagendeerd.

IJsselmeergebied

Het IJsselmeer, IJmeer/Markermeer en de omliggende randmeren vormen een belangrijk zoetwaterbekken voor Nederland. Het IJsselmeergebied heeft daarnaast een belangrijke recreatieve en cultuurhistorische waarde. Bovendien is het een scheepvaartroute en maakt het onderdeel uit van de Natte As in de Ecologische hoofdstructuur. Het IJsselmeergebied heeft in toenemende mate te maken met ruimtelijke druk uit de stedelijke gebieden van Amsterdam (IJburg), Almere (buitendijkse verstedelijking) en Lelystad. Het gaat hierbij zowel om initiatieven voor verstedelijking en infrastructuur als om initiatieven voor natuurontwikkeling.

Op het terrein van waterkwaliteit baart met name de kwaliteit in Markermeer/IJmeer zorgen, als gevolg van verslibbing. Vragen die nu beantwoord moeten worden zijn:

- welke opgave ligt er voor het IJmeer/Markermeer in het kader van de VHR en KRW;
- wat betekent de komende klimaatverandering voor de functie van het IJsselmeergebied als zoetwaterbekken en bergingsgebied;
- wat betekent de aangekondigde waterpeilstijging (IJsselmeervisie, Nota Ruimte) voor de veiligheid en de ruimtelijke kwaliteit van de omliggende gebieden.

Keuzes moeten worden gemaakt ten aanzien van de toekomst van het IJmeer/Markermeer en de andere randmeren als afzonderlijke eenheid of als onderdeel van het IJsselmeer. Deze keuzes hangen uiteraard sterk samen met de ruimtelijke ontwikkelingen in dit gebied. Het plan om het peil van het IJsselmeer op termijn een meter te verhogen, zoals omschreven in de IJsselmeervisie 2002, moet in dit verband nader worden bezien.

In de Nota Ruimte is de decentrale overheden gevraagd zonnig een kadernota voor het IJsselmeergebied op te stellen, dat richting geeft aan het interprovinciaal streekplan voor IJsselmeer en Markermeer. Het rijk acht de tijd hiervoor nu rijp, gezien de ruimtelijke ontwikkelingen, de vraagstukken vanuit klimaatverandering en het schaalniveau waarop deze spelen. V&W zal daarom het voortouw nemen om samen met VROM en LNV de betrokken provincies hierbij actief te ondersteunen.

Naar aanleiding van de gebiedsontwikkeling IJsselmeergebied en regionale uitwerkingen, zullen rijk en provincies nader bezien de wijze en tijdstip waarop de herijking van de Integrale Visie IJsselmeergebied plaatsvindt (motie Van As, Tweede Kamerbehandeling Nota Ruimte januari 2005).

De Beleidslijn Meren en Delta zal in 2007 worden vastgesteld.

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 70 van 115

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
IJsselmeergebied	Gezamenlijke gebiedsontwikkeling IJsselmeergebied	2007	V&W	LNV, VROM, provincies, gemeenten, waterschappen, NGO's
Grote wateren	vaststellen beleidslijn Meren en Delta	2007	V&W	VROM, LNV, Provincies, gemeenten, waterschappen

Westelijke veenweiden

De problematiek van de veenweidegebieden wordt inmiddels breed onderkend. De bodem daalt snel en ongelijkmatig, als gevolg van het steeds weer verlagen van het peil voor een specifiek landbouwkundig gebruik. Bodemdaling wordt primair veroorzaakt door oxidatie én inklinking van de bodem als gevolg van (te) lage grondwaterstanden. Bij functietoekenning moet hiermee expliciet rekening worden gehouden.

LNV wil in de nationale landschappen het Groene Hart en Laag Holland een andere economische structuur tot stand brengen. Hierbij zou een robuust en veilig watersysteem moeten zorgen voor het beheersen van de bodemdaling enerzijds en voor een perspectief op een duurzaam landbouwkundig gebruik anderzijds. Geprobeerd wordt een omslag te bewerkstelligen van 'peil volgt functie' naar 'functie volgt peil'. Een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) heeft aangetoond dat een dergelijke omslag kosteneffectief en -efficiënt is.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Veenweidegebied	Transitie westelijke Veenweiden van 'peil volgt functie' naar 'functie volgt peil'	2007 t/m 2014	LNV	VROM, V&W, provincies, gemeenten, waterschappen

Waddenzee

In de Waddenzee zijn, met het verschijnen van het aangepast deel 3 (kabinetsstandpunt) van de 3^e Nota Waddenzee, een aantal belangrijke veranderingen aangekondigd. Zo worden er geen vergunningen meer verleend voor de mechanische kokkelvisserij en is gaswinning vanaf locaties buiten de Waddenzee toegestaan. De hoofddoelstelling van deze planologische kernbeslissing is de duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap.

Door middel van een op te stellen Beheer- en Ontwikkelingsplan Waddengebied en een Waddenfonds (€ 800 miljoen voor een periode van twintig jaar) zal de nadruk meer komen te liggen op een ontwikkelingsgerichte benadering van de Waddenzee.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Waddenzee	Instellen Waddenfonds		VROM	LNV, V&W, EZ

Noordzee

Voor de Noordzee is het Integraal Beheerplan Noordzee 2015 opgesteld. Het vormt de basis van een afweging tussen economische activiteiten als olie- en gaswinning, windenergie, zandwinning en visserij en het behoud van de natuurlijke waarden. De door de Europese Commissie voorgestelde richtlijn Mariene Strategie kan uiteraard van groot belang zijn voor het Noordzeebeleid.

Hoofdstuk 7 Groene ruimte

→ 7.1 Inleiding

Het beleid voor de groene ruimte is op hoofdlijnen uitgewerkt in de Nota Ruimte en de Agenda Vitaal Platteland. Uitwerking in operationele doelen en acties heeft plaatsgevonden in de uitvoeringsagenda Nota Ruimte 2004 en het Tweede Meerjarenprogramma Vitaal Platteland (MJP2, april 2006). Het rijk heeft deels dus al op ontwikkelingen in relatie tot rijksdoelen gereageerd in het MJP 2.

Dit hoofdstuk geeft de voortgang weer van de rijksdoelen met betrekking tot de groene ruimte uit de Nota Ruimte. Daarnaast agendeert het nieuwe acties die bijdragen aan het bereiken van deze doelstellingen. In een aantal gevallen betreft het concretisering van acties uit het MJP 2.

Themakaart Groene Ruimte

→ 7.2 Bereikbare en toegankelijke recreatievoorzieningen in en rond de steden

Het rijk wil dat de nationale stedelijke netwerken beschikken over voldoende recreatieve groenvoorzieningen. Bovendien wil het rijk dat er duurzame, recreatieve landschappen ontstaan en dat die ook behouden blijven. Het behoud en de verbetering van de balans tussen rood en groen/blauw is hierbij van belang. De samenwerkende gemeenten, de WGRplus regio's en de provincies moeten in hun plannen voldoende ruimte bieden voor groengebieden en andere recreatiemogelijkheden in en om de stad. Het rijk heeft hierin, door de inzet van rijksmiddelen, een stimulerende rol. Stedelijke netwerken waar sprake is van een tekort aan mogelijkheden voor dagrecreatie krijgen hierbij prioriteit.

De dagrecreatieve functie van de rijksbufferzones moet in dit kader verder worden versterkt. De bufferzones veranderen daarmee in relatief grootschalige, groene gebieden met diverse mogelijkheden voor ontspanning en dagrecreatie. Provincies stellen voor de rijksbufferzones een planologisch regime vast, gericht op het voorkomen van verdere verstedelijking in die gebieden. Het rijk toetst of het regime overeenkomt met de planologische doelstellingen voor de rijksbufferzones.

De Monitor Nota Ruimte 2006 stelt vast dat in veel van de vijftig grootste gemeenten per woning relatief weinig groen aanwezig is. De situatie in nieuwbouwwijken is wel gunstiger dan gemiddeld. In de periode 1996-2000 bleef de hoeveelheid groen gelijk of hij nam af, uitzonderingen daargelaten. In diezelfde periode nam de bebouwing toe. Verder blijkt dat er vooral in de Randstad (Noord- en Zuidvleugel) binnen vijf kilometer van de stad te weinig mogelijkheden zijn voor wandelen of fietsen. Ook de landelijke trend is hierbij een afname van de mogelijkheden. De totale groei van het areaal openbaar groen is kleiner dan de groei van de bevolking, waardoor het areaal per inwoner is afgenomen. De rood-groen balans is derhalve verslechterd. Naast deze cijfers blijkt het onderwerp ook de samenleving sterk aan te spreken. Uit de VROM-enquête en de coproductie Beleid met Burgers bleek dat 'Groen in de stad' één van de belangrijkste onderwerpen is waar de overheid zich meer voor zou moeten inzetten. Daarnaast geeft de publicatie van de Raad voor het Landelijk Gebied, getiteld 'Recht op Groen', aan dat de groene kwaliteit van de openbare ruimte tekort schiet.

Mede om bovenstaande redenen hebben de 31 grootste steden (G31) en het rijk een intentieverklaring ondertekend, getiteld 'Groen Partnerschap'. Hiermee willen ze 'groen' hoger op de bestuurlijke agenda plaatsen. De overheden behandelen groen overigens niet als geïsoleerd aandachtspunt, maar zien het als een essentieel onderdeel van een gezond en prettig woon-, werk- en leefmilieu.

De intentieverklaring 'Groen Partnerschap' wordt, samen met de betrokken maatschappelijke organisaties, uitgewerkt in een interdepartementaal programma, met oog voor de ontwerp-opgave. Het programma wordt uitgewerkt langs vier sporen:

- opstellen en uitwerken van een gezamenlijke groenagenda;
- inrichten impulsbudget voor steden, vergelijkbaar met 'Onze Buurt aan Zet';
- werkateliers stad/land voor provincies;
- inrichten kennisuitwisselingspunt (met name LNV/VROM en kennisinstellingen).

Voor het substantieel verhogen van het budget voor groen is het van belang een kwalitatieve analyse van de baten van het investeren in landschap en groen uit te voeren. Hiermee kunnen investeringen verder worden onderbouwd (zie paragraaf 7.6.).

De cijfers laten zien dat de druk op de rijksbufferzones rond de stedelijke gebieden is toegenomen en dat landbouwgrond wordt omgezet naar andere functies. Wanneer dit een omzetting is naar natuur, bos of water, dan past zo'n verandering in het beleid van de Nota Ruimte. Maar in een aantal bufferzones wordt landbouwgrond omgezet in bouwgrond. Het feit dat de aanleg van grootschalige recreatiegebieden rond de steden met rijksmiddelen niet zo vlot verloopt als gewenst, is wat dat betreft een belangrijk signaal.

Het rijk heeft samen met de provincies een project opgestart om te zorgen dat de rijksbufferzones de beoogde transformatie ondergaan. Het rijk stimuleert en ondersteunt deze transformatie, ook in financiële zin. De provincies nemen, in overleg met de betrokken gemeenten, het voortouw bij de verdere ontwikkeling van deze gebieden. Medio 2015 voert LNV een evaluatie uit, waarbij gekeken wordt hoe het staat met de transformatie van de bufferzones. Ook wordt een tussenevaluatie gehouden naar aanleiding van de trage voortgang van de realisatie van grootschalige recreatiegebieden met rijksmiddelen.

Met het onlangs gepresenteerde MJP2 heeft het rijk aangegeven welke middelen zij heeft voor de ontwikkeling van recreatie en natuur, binnen en buiten de rijksbufferzones. Medio 2006 zullen provincies en rijk prestatiegerichte afspraken maken voor de ILG periode 2007-2013. Dit betreft de ontwikkeling van recreatie en natuur, inclusief een specificatie naar rijksbufferzones.

In het kader van de Monitor Nota Ruimte starten het MNP en RPB in 2006 een belevingsonderzoek naar groen in en om de stad. Dit is een onderdeel van het door VROM georganiseerde Woononderzoek Nederland (WoON). De eerste gegevens zullen begin 2007 beschikbaar zijn.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Groen partnerschap	Programma ontwikkelen	2006	LNV/VROM	BZK, VWS, OCW
Rijksbufferzones	Transformatie en evaluatie	2006-2015	VROM/LNV	Provincies en gemeenten
Recreatie om de stad	Tussenevaluatie	2006	LNV	VROM
Monitor Nota Ruimte	Belevingsonderzoek GIOS in het kader van WoON	2006	MNP/RPB	VROM, LNV, V&W, EZ

→ 7.3 Vergroting en aanpassing van de toeristisch-recreatieve mogelijkheden

Het rijk vindt dat provincies in hun streekplannen voldoende ruimte moeten scheppen voor het invullen van de veranderende behoefte aan toeristisch-recreatieve voorzieningen in de samenleving. Daarnaast stimuleert het rijk provincies bij het vergroten van de recreatieve toegankelijkheid van natuur- en landbouwgebieden. Dat geldt ook voor de bescherming en ontwikkeling van de landelijke routenetwerken voor wandelen, fietsen en varen.

De nulmeting van de planbureaus laat zien dat het recreatieve belang van het platteland toeneemt. Er zijn tussen 2000 en 2004 achtduizend nieuwe recreatiewoningen gebouwd, voornamelijk binnen recreatieve complexen. Het aantal vakanties binnen Nederland groeide in die periode met 8% en ook het aantal dagtochten groeit nog steeds. Uit onderzoek van de Stichting Recreatie blijkt verder dat het goed gesteld is met de recreatieve openstelling van bos- en natuurterreinen van de grote terreinbeherende organisaties, gemeenten en particulieren (84-95%). Vooral de openstelling van 'natte' terreinen is landelijk flink gestegen.

De behoefte aan wandelmogelijkheden nabij de steden is het grootst, maar het aanbod houdt daar de vraag niet bij (zie par. 7.2), vooral wat betreft wandelen over boerenland. Er zijn nog meer zorgen. Provincies en met name gemeenten worstelen, ondanks het ruimtebiedende beleid, nog met de beoordeling van ontwikkelingsinitiatieven van recreatiebedrijven in het licht van de bestaande wetgeving.

De provincies zijn aan zet voor de uitvoering van dit beleid. Ter ondersteuning heeft het rijk met de UANR2004, MJP1 en MJP2 een aantal acties in gang gezet. De Wet op de Openluchtrecreatie is ingetrokken, met een overgangstermijn tot 1 januari 2008. Daarna is de kampeerregelgeving volledig gedecentraliseerd naar het gemeentelijk niveau. Dit biedt meer mogelijkheden voor lokaal en regionaal maatwerk. De invoering van de nieuwe Wet Geurhinder

en Veehouderij zal hieraan bijdragen. Om andere overheden te stimuleren ruimte te bieden aan recreatievoorzieningen, verschijnt eind 2006 een brochure 'Best practices plattelandstoerisme'.

Eind 2006 is het beleidskader saldobenadering Ecologische hoofdstructuur klaar (zie paragraaf 7.5). Vooruitlopend hierop zijn de provincies al gestart met zes gebiedenpilots, gericht op ontwikkelingsmogelijkheden voor (verblijfs)recreatiebedrijven in beschermde natuurgebieden.

Het rijk wil dat recreatiewoningen beschikbaar blijven voor recreatief gebruik. Voor nieuwbouw en oneigenlijk gebruik van recreatiewoningen, zie paragraaf 7.9.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Plattelandstoerisme	Brochure 'best practices plattelandstoerisme'	2006	LNV	VNG

→ 7.4 Behoud en versterking van de variatie tussen stad en land

In de Nota Ruimte wordt geconstateerd dat steden min of meer aan elkaar groeien. Hierdoor ontstaat het beeld dat Nederland bestaat uit één grote stad, met een grote mate van eenvormigheid. Het bundelingsbeleid moet er daarom voor zorgen dat aan de vraag naar ruimte voor verstedelijking kan worden voldaan, met behoud van landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit. Daarnaast streeft het rijk naar het behouden van open panorama's op steden, dorpen en landschappen vanaf de wegen en vaarwegen. Op plaatsen waar hoofdinfrastructuur en de Ecologische Hoofdstructuur elkaar kruisen, hebben provincies verder de taak om de barrièrewerking van deze infrastructuur op te heffen. Bij aanleg van nieuwe of verbreding van bestaande infrastructuur, gaat het rijksbeleid dan ook uit van gebiedsgericht ontwerpen met meer oog voor de omgeving. Aan provincies en gemeenten is gevraagd hetzelfde te doen.

Er is veel onvrede over de ruimtelijke inrichting, het ontwerp van en de ontwikkelingen in de snelwegzone. De Monitor Nota Ruimte van het RPB/MNP geeft aan dat als gevolg van de toename van het aantal bedrijfsterreinen langs snelwegen het gevoel van volheid, drukte en verrommeling toeneemt. Het zicht vanaf de wegen op het open landschap neemt af. Het rapport 'Bloeiende bermen' van het Ruimtelijk Planbureau (RPB) heeft deze vooral stedelijke ontwikkelingen langs snelwegen in beeld gebracht en signaleert een sterke toename van bedrijfsvestigingen. Het kabinet heeft aangegeven zich bewust te zijn van de kwaliteitsopgave die ontwikkelingen rond infrastructuur met zich meebrengen (brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, kenmerk 2006271645). Het RPB is in 2006 als vervolg op 'Bloeiende bermen' gestart met een studie naar de zichtbaarheid en kwaliteit van het landschap langs hoofdinfrastructuur. Deze studie, 'Panorama Nederland' geheten, omvat een inventarisatie, een definiëring en een haalbaarheidstoets aan de hand van vier pilots.

Met het voorbeeldproject 'Routeontwerp van Snelwegen' uit het Actieprogramma Ruimte en Cultuur (ARC), streeft het rijk naar een samenhangend ontwerp van snelweg en omgeving. Verbetering van de kwaliteit en identiteit van de snelweg en van stad en landschap is bij het routeontwerp een centraal thema. De werkzaamheden worden geïnitieerd en gecoördineerd door het Steunpunt Routeontwerp, een gezamenlijk initiatief van de ministeries van V&W, VROM en LNV.

De ambitie voor het Routeontwerp is uitgewerkt in het voorbeeldproject 'Regenboogroute A12', concreet vertaald naar ontwerprichtlijnen voor de weg en richtbeelden voor de omgeving. Dit is onder meer vastgelegd in het document 'De Koers voor het Routeontwerp'. Voor de A12 is in 2006 een implementatietraject ingezet. Tegelijkertijd is de ontwikkelde methodiek ingezet voor de A2, A4 en A27. Voor deze routes worden ruimtelijke ontwerpvisies opgesteld, die eind 2006 gereed zullen zijn. Bij de visieontwikkeling en met name bij de implementatie wordt samengewerkt met de andere overheden en maatschappelijke organisaties.

Het behouden en versterken van de variatie tussen stad en landschap rond de snelweg is een belangrijke drager van het routeontwerp. Daarbij wordt veel aandacht besteed aan panorama's. In algemene zin heeft het routeontwerp een verandering in het denken teweeggebracht, waarbij de snelweg als lijnoprave steeds vaker wordt beschouwd als een integrale gebiedsoprave. De looptijd van het steunpunt was vooralsnog beperkt tot 2005 en 2006. Dit zal worden verlengd met een periode van twee jaar, gelijk aan de looptijd van het ARC.

Het identificeren en nader uitwerken van panorama's is een belangrijke gemeenschappelijke opgave van rijk, provincies en gemeenten. Bij 'nationale panorama's' kan worden gedacht aan situaties waar hoofdverbindingssassen waardevolle gebieden van de nationale ruimtelijke hoofdstructuur doorsnijden. Bijvoorbeeld nationale landschappen, maar ook de grote wateren en rivieren, onderdelen van de ecologische hoofdstructuur en eventueel de rijksbufferzones. Dit zijn bij uitstek de gebieden waar het landschap wordt 'beleefd'. Het behouden en versterken van kenmerkende (kern-)kwaliteiten moet dan ook centraal staan. Bekeken zal worden of het wenselijk is voor deze nationale panorama's in het kader van de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening een AMvB op te stellen. Het is ook mogelijk de panorama's de status te geven van beschermd landschapsgezicht (Natuurbeschermingswet).

Het MeerJaren Programma Ontsnippering (MJPO) uit mei 2004 bevat het nieuwe beleid ten aanzien van ontsnippering. De doelstelling luidt nu: 'In 2018 (de planningshorizon van de EHS) zijn de belangrijkste barrières voor de Ecologische Hoofdstructuur, inclusief de Robuuste Verbindingen, opgeheven, voor zover veroorzaakt door rijkswegen, spoorwegen en rijkswaterwegen'. In het MJPO is de doelstelling van het ontsnipperingsbeleid uitgebreid naar het spoor- en rijkswaterwegennet en de Robuuste Verbindingen. Op dit moment zijn er 208 knelpunten door barrièrewerking van infrastructuur bekend, waarvan er 39 met voorrang worden aangepakt.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Panorama's	Steunpunt Routeontwerp (ARC): visieontwikkeling en implementatie A12, A4, A27, A2	2006-2008	V&W	VROM, LNV, EZ, OCW
	Identificeren en uitwerken panorama's algemeen	2006-2007	VROM	Rijk, IPO, VNG, RPB
	Visie ontwikkelen op nationale panorama's	2006-2007	VROM	V&W, LNV, EZ, OCW, RPB
Ontsnipperingsbeleid	Evaluatie MJPO	2008	V&W	LNV

→ 7.5 Borging en ontwikkeling van natuurwaarden

Rijk, provincies en gemeenten zijn verantwoordelijk voor de bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de aanwezige bijzondere waarden en kenmerken van de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden, de Natuurbeschermingswetgebieden en de Ecologische Hoofdstructuur (inclusief de 'robuuste ecologische verbindingen'). Bescherming, instandhouding en ontwikkeling van de daarbuiten gelegen, kleinere natuurgebieden is de verantwoordelijkheid van provincies en gemeenten. Dat geldt ook voor leefgebieden van in (inter)nationaal verband beschermde soorten. Het rijk faciliteert en stimuleert provincies hierbij met wet- en regelgeving en inzet van deskundigheid. Het ziet er daarnaast op toe dat provincies en gemeenten op dit gebied hun verantwoordelijkheid nemen.

Sinds 1990 is de ruimtelijke samenhang in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) toegenomen door aankoop en inrichting van nieuwe natuurgebieden. Zo'n 60% van de beoogde diersoorten kan hier nu duurzaam leven, mits milieu-, water en bodemcondities en beheer optimaal zijn. Dit ligt volgens de planbureaus in lijn met de beoogde ontwikkeling in de Nota Ruimte. De milieubelasting van natuurgebieden is afgenomen, maar is voor tweederde deel van de EHS nog te hoog. Optimalisatie van de EHS vraagt volgens het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP)

om het verbinden en versterken van de onderlinge samenhang en eventueel om herbegrenzen. Grote eenheden natuur zijn beter bestand tegen negatieve invloeden van buitenaf.

In juni 2006 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de aanwijzing van 162 natuurgebieden als Natura-2000 gebied. Deze aanwijzing vloeit voort uit de nieuwe Natuurbeschermingswet, die sinds oktober 2005 van kracht is. In de Uitvoeringsagenda Nota Ruimte 2004 werd gemeld dat nog twee Vogelrichtlijngebieden aangewezen moesten worden. Bij één van die twee gebieden is dat in september 2005 gebeurd. Het andere gebied wordt in 2007 tegelijkertijd als Vogel- en als Habitatrichtlijngebied (VHR-gebied) aangewezen.

In 2006 brengen de provincies de nulsituatie in beeld voor de milieukwaliteit van de EHS en VHR-gebieden. Dit doen ze door aan te geven wat het milieukwaliteitstekort is voor de thema's verzuring, vermessing en verdroging. Het milieukwaliteitstekort is het verschil tussen de actuele en de gewenste situatie. In het kader van ILG zal LNV met elke provincie afspraken maken over provinciale prestaties inzake het verminderen van het milieukwaliteitstekort in de ILG-periode 2007-2013.

Naast het maken van afspraken over het verbeteren van de milieukwaliteit maken rijk en provincies ook afspraken over het vergroten van de samenhang in de EHS. Het creëren van grote eenheden natuur biedt immers de grootste kans op realisatie van een goede milieu- en waterkwaliteit. Dit gegeven speelt een belangrijke rol in de afspraken die het rijk en de provincies in 2006 zullen maken over de herbegrenzing van de EHS. De begrenzing van de netto-EHS door de provincies moet uiterlijk in 2008 klaar zijn.

Het rijk heeft samen met de provincies, terreinbeherende organisaties en maatschappelijke organisaties een conceptbeleidskader EHS-saldobenadering opgesteld. De Europese Commissie heeft aangegeven dat ingrepen in Natura 2000 gebieden, ook al zijn die onderdeel van een EHS-saldobenadering, afzonderlijk worden beoordeeld en getoetst op effecten die het voortbestaan in gevaar kunnen brengen.

Uit indicatief onderzoek van de VROM-Inspectie blijkt dat ingrepen in natuurgebieden in de EHS vaak niet of slechts gedeeltelijk worden gecompenseerd. Daardoor kan de instandhouding van de EHS in gevaar komen. Uit het onderzoek blijkt ook dat het vastleggen van de natuurcompensatie in een bestemmingsplan vaak niet gebeurt.

Het rijk en het IPO delen de mening dat de bescherming en compensatie van de EHS de laatste jaren zijn verbeterd. Echter, ze nemen de zorgelijke signalen serieus en gaan samen de problematiek volledig in kaart brengen. Knelpunten worden op korte termijn aangepakt. Eén daarvan is de nadere uitwerking van het compensatiebeleid in streekplannen.

De beleids- en afsprakenkaders met betrekking tot de EHS-saldobenadering, de herbegrenzing van de EHS en de genoemde compensatieplicht kennen een sterke onderlinge samenhang. Het IPO en het rijk hebben daarom besloten deze in één project onder te brengen. Het project zal naar verwachting eind 2006 worden afgerond. In dit overkoepelende project zullen onduidelijkheden en discussiepunten rond de implementatie en doorwerking van de EHS worden uitgewerkt. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de definitie van de EHS, de relatie met het VHR-beleid, het afwegingskader en de doorwerking van de EHS in streek- en bestemmingsplannen. Belangrijke vraagstukken, want de EHS zal uiterlijk in 2008 netto begrensd moeten zijn.

In de Nota Ruimte is opgenomen dat de volgende gebieden worden gerekend tot de EHS:

- de gebieden waarvoor met agrariërs overeenkomsten 'agrarisch natuurbeheer' worden afgesloten (in het kader van de EHS-taakstelling van 90.000 hectare beheersgebied)

en die daarbij óf:

- binnen de in een bepaalde verhouding begrensde beheersgebieden vallen;
- binnen 'ruime-jas' gebieden vallen.

In het kader van de herziening van het weidevogelbeleid zal het rijk in overleg met de betrokken provincies en belangenorganisaties bepalen welke maximale verhouding ze mogen hanteren

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 77 van 115

voor de begrensde beheersgebieden. Ook wordt opnieuw bepaald hoe groot de 'ruime jas' als zoekgebied mag zijn.

Het rijk heeft afspraken gemaakt met de provincies over de realisatie van de eerste tranche 'robuuste ecologische verbindingen'. De provincies moeten de begrenzing van robuuste ecologische verbindingen uiterlijk in 2008 hebben afgerond en opgenomen hebben in natuur- en beheersgebiedsplannen. Over de in de Nota Ruimte indicatief opgenomen verbindingen worden nadere afspraken gemaakt.

Over de wijze waarop de rijksdoelen voor de realisatie van de EHS worden bereikt, maakt het rijk afspraken met provincies in het kader van het Investeringsbudget Landelijk gebied. Zie hiervoor de in het MJP2 opgenomen rijksambities.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
EHS en VHR	Afspraken gebiedsmaatregelen milieukwaliteit	2006	VROM	LNV, V&W, provincies
	Project beleidskader toepassing EHS (saldobenadering, herbegrenzing, verbeteren compensatiebeginsel en doorwerking)	2006	LNV	VROM, provincies
	Afspraken maken over natuurkwaliteit	2006/ 2007	LNV	Provincies, terreinbeheerders
	Beslissing over maximale verhouding van begrensde beheersgebieden en 'ruimejas'-gebieden	2006/ 2007	LNV	provincies
	Evaluatie omslag minder verwerving naar meer beheer	2007	LNV	

→ 7.6 Ontwikkeling van landschappelijke kwaliteit

De verantwoordelijkheid voor de basiskwaliteit van het landschap ligt bij de provincies en gemeenten. Eén van de doelen van ruimtelijke plannen is 'ontwikkelen met kwaliteit'. Het rijk heeft hierbij een stimulerende en faciliterende rol. Bij de landschappelijke kwaliteit gaat het om behoud en waar mogelijk versterking van kernkwaliteiten. Deze kunnen liggen op het gebied van natuur, architectuur en cultuurhistorie, de gebruikswaarde (inclusief toeristisch-recreatieve voorzieningen) en de belevingswaarde van het landschap.

De nulmeting van de planbureaus geeft onder meer de potentiële verstoring van culturele landschapskwaliteiten weer. Vooral de westflank van de Randstad en grote delen van Noord-Brabant, Limburg en de Kop van Noord-Holland dreigen te verrommelen. Dit komt door functieveranderingen in het landelijk gebied. De kwaliteit staat vooral onder druk door verstedelijking, de aanleg van wegen en ontwikkelingen in de landbouw. Door dat laatste is bijvoorbeeld tussen 1900 en 1990 al de helft van de historische landschapselementen verdwenen. Landschappen met veel natuurlijk groen en weinig verstedelijking en horizonvervuiling worden hoog gewaardeerd.

De VROM-raad geeft aan dat het in de aanloofasen van projecten vaak ontbreekt aan visie op en kennis over kwaliteit. Er is daardoor onvoldoende debat over de gewenste kwaliteit, waardoor het kortetermijndenken winst. De Raad voor het Landelijk Gebied constateert dat verbetering van ruimtelijke kwaliteit op het platteland een zaak van lange adem is. Hiervoor moet volgens de raad een bewustwordingsproces in gang worden gezet. Voorwaarden voor kwaliteitsdenken zijn kennis, ambitie, een goede organisatie van processen, een goede bestuurscultuur en een balans tussen economische belangen en immateriële zaken.

In gesprekken van rijk en provincies is gebleken dat er behoefte is aan een handreiking. Deze komt echter niet één op één overeen met de opzet uit de Nota Ruimte en de Agenda Vitaal Platteland. Daarom is de 'Handreiking Kwaliteit Landschap, voor provincies en gemeenten' gemaakt, die in juni 2006 is gepresenteerd. Deze geeft antwoord op tien door de provincies

geformuleerde vragen. De vragen gaan over rollen en verantwoordelijkheden; de praktijk van het rekening houden met het landschap; het gebruik van kernkwaliteiten; financiering; wet- en regelgeving en agendering. Per vraag wordt ook de visie en het beleid van het rijk met betrekking tot het landschapsbeleid beschreven.

Het rijk heeft aangegeven met de samenleving in gesprek te willen gaan over ontwikkelingen in het landelijk gebied en de opvattingen over de toekomst van het landschap. In juni 2006 is dit debat van start gegaan. Het gaat in op de toenemende zorg over de kwaliteit van het landschap. Ook de begeleiding van voor het landschap ingrijpende ontwikkelingen komt aan de orde. Eind 2006 worden de uitkomsten van dit gesprek samen met de Handreiking Landschap aangeboden aan de Tweede Kamer als 'Kwaliteitsagenda Landschap'.

Het rijk laat een kwalitatieve analyse van de baten van het investeren in landschap en groen uitvoeren. Het gaat daarbij om investeringen in landschapsherstel, aanleg van nieuwe, groene elementen en aanleg en herstel van waterpartijen. Het onderzoek houdt expliciet rekening met zes effecten van het scheppen van een aantrekkelijk landschap, namelijk:

- vermindering van de recreatiemobiliteit door aanleg van groen en waterpartijen in de buurt van steden;
- het verbeteren van het vestigingsklimaat voor wonen en werken;
- een betere milieukwaliteit;
- meer biodiversiteit;
- het welzijn en de gezondheid van mensen (in het bijzonder door actief buiten bezig te zijn);
- de toename van recreatie en toerisme.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Landschappelijke kwaliteit	Kwaliteitsagenda Landschap	2006	LNV	VROM, provincies
	Uitvoeren van een kwalitatieve analyse van de baten van het investeren in landschap en groen	2006/2007	LNV	EZ, OCW, VROM

→ 7.7 Borging en ontwikkeling van bijzondere landschappelijke en cultuurhistorische waarden

Nationale Landschappen

Nationale Landschappen zijn gebieden met internationaal zeldzame of unieke en nationaal kenmerkende landschapskwaliteiten. De kernkwaliteiten van Nationale Landschappen moeten behouden blijven, duurzaam worden beheerd en waar mogelijk versterkt. In samenhang hiermee zal de toeristisch-recreatieve betekenis moeten toenemen. Binnen Nationale Landschappen is daarom 'behoud door ontwikkeling' het uitgangspunt voor het ruimtelijk beleid. De landschappelijke kwaliteiten zijn mede sturend voor de wijze waarop de gebiedsontwikkeling plaatsvindt. Uitgangspunt is dat de Nationale Landschappen zich sociaal-economisch voldoende moeten kunnen ontwikkelen, met behoud of versterking van de bijzondere kwaliteiten van het gebied. Dit alles is vastgelegd in de Nota Ruimte.

Het rijk werkt in een implementatieprogramma aan de rijkstaken voor de Nationale Landschappen. Dit programma omvat een scala aan activiteiten, zoals:

- het opstellen van kaders voor cofinanciering (onder andere via EU-fondsen);
- het stimuleren van de provinciale activiteiten (gebiedsuitwerkingen en -programma's);
- het ontwikkelen van een systeem voor monitoring en evaluatie.

Verder bevat het programma ondersteunende activiteiten voor de provincies, onder meer op het gebied van:

- communicatie;
- voorlichting;

- onderzoek;
- het bevorderen van contacten;
- samenwerking;
- kennisuitwisseling tussen rijk en provincies;
- kennisuitwisseling tussen provincies onderling.

Nationale Landschappen worden hoog gewaardeerd. Op verschillende plaatsen wordt echter bezorgdheid om het behoud van de bijzondere kwaliteiten van de Nationale Landschappen gesignaleerd. Uit de nulmeting van de Monitor Nota Ruimte van het RPB/MNP blijkt ook dat er een uiterlijke verandering plaatsvindt van de Nationale Landschappen. Dit is een gevolg van afname van de betekenis van de landbouw en toename van andere functies, vooral verstedelijking. Er wordt in deze context gesproken van 'verrommeling'. De bebouwing nam in het verleden in de Nationale Landschappen minder snel toe dan in de rest van het land; 7% in de Nationale Landschappen tegenover 9% gemiddeld in Nederland. Uit evaluatieonderzoek naar Nationale Landschappen blijkt ook dat er zorgen zijn over het behoud van de kernkwaliteiten. Dit hangt sterk samen met het gebrek aan financiële middelen. Ook laat het onderzoek zien dat het beheer een onderschatte opgave is. Tevens wordt gevraagd om meer helderheid over de verdeling van verantwoordelijkheden, ook in financiële zin, van de betrokken overheden. Hetzelfde geldt voor de concreet te bereiken doelstellingen.

De Raad voor het Landelijk Gebied constateert dat voor het realiseren van meer kwaliteit in het landelijk gebied een bewustwordingsproces in gang gezet moet worden. Een goede organisatie van processen zal de ruimtelijke kwaliteit ten goede komen.

De Rijksbouwmeester heeft recent laten weten zich zorgen te maken over het dreigende verlies van de bijzondere kwaliteiten van het Groene Hart. Die zorg betreft met name de uitwerking van (kern)kwaliteiten in concrete uitvoeringsplannen en de borging daarvan. Hij is van mening dat het rijk - meer dan nu gebeurt - zelf richting moet geven aan de ruimtelijke toekomst van dit Nationale Landschap.

Het rijk heeft toegezegd bij te dragen aan het vergroten van het kwaliteitsbewustzijn bij alle partijen en gericht kwalitatieve ondersteuning te bieden bij ruimtelijke ontwikkelingen. Enkele voorbeelden:

- Voor de Nationale Landschappen Groene Hart en Nieuwe Hollandse Waterlinie heeft het rijk bijzondere kwaliteitsambities geformuleerd. Zij kregen de status 'voorbeeldproject' uit het Actieprogramma Ruimte en Cultuur.
- Het rijk wil voor oa. Nationale landschappen doorwerking en borging van geformuleerde kwaliteitsdoelen op het uitvoeringsniveau stimuleren. Daartoe worden samen met de betrokken provincies mogelijkheden onderzocht voor kwaliteitsteams die project-, gebieds- of themagericht ondersteuning kunnen bieden.
- Het rijk zal het kwaliteitsdebat over Nationale Landschappen vervolgen door het organiseren van debatten, symposia, het (laten) publiceren van artikelen et cetera.
- Het rijk zet voor de Nationale Landschappen ook instrumenten in die voor het algemene landschapsbeleid beschikbaar zijn, zoals werkateliers, de rijksadviseur, Kasteel Groeneveld, 'countryside exchange' en de Kwaliteitsagenda Landschap.
- Het rijk onderzoekt of het nodig is het beleidskader en het instrumentarium voor de Nationale Landschappen te versterken, bijvoorbeeld door het opstellen van een AMvB. Dit om onduidelijkheden over de verdeling van verantwoordelijkheden en de te bereiken doelen weg te nemen.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Nationale Landschappen	Instellen kwaliteitsteams voor oa. de Nationale Landschappen	2006/2007	LNV/VROM	OCW, provincies, Rijksbouwmeester
	Nationale Landschappen beter positioneren door middel van voorlichting, PR, 'branding' en dergelijke	2006	LNV/VROM	Provincies
	Versterken beleidskader en ontwikkelen instrumentarium	2006/2007	VROM/LNV	IPO, VNG

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 80 van 115

Uitbouwen kennisstructuur	2007	LNV/VROM	Provincies
Belevingsonderzoek landschap	2007	MNP/RPB	VROM, LNV, EZ, V&W
Evaluatie Uitvoeringsprogramma's Nationale Landschappen	2007	LNV/VROM	

Werelderfgoederen

De benodigde bescherming en ontwikkeling van de gebieden op de werelderfgoedlijst van UNESCO moet worden gerealiseerd in structuurvisies en bestemmingsplannen. Dat geldt ook voor de gebieden op de voorlopige lijst staan. Het rijk legt in overleg met de betrokken overheden in gebiedsdocumenten vast hoe de instandhouding van het erfgoed planologisch en financieel wordt gewaarborgd.

In algemene zin heeft het rijk geïnvesteerd in de instandhouding van het culturele erfgoed en natuur door regelingen voor renovatie en instandhouding van rijksmonumenten, het Belvédèreprogramma en het reguliere beleid voor monumenten en archeologie.

In het bijzonder zijn er maatregelen genomen voor de landschappelijke werelderfgoederen. Drie daarvan liggen binnen of zijn aangeduid als Nationaal Landschap: de Beemster (Noord-Hollands Midden), Kinderdijk (Groene Hart) en de Stelling van Amsterdam. Voor deze sites komen financiële middelen beschikbaar, zoals opgenomen in het MJP VP2.

Deze drie werelderfgoederen liggen, net als Schokland, in (of zijn) een Belvédèregebied (bestaand beleid tot 2009). Daarom komen ze in aanmerking voor het Actieprogramma Ruimte en Cultuur. Dit actieprogramma versterkt de aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit en (cultuur)historische betekenis van de werelderfgoederen binnen de Ruimtelijke Hoofdstructuur. Het rijk (OCW) ondersteunt hiertoe de Stichting Platform Werelderfgoed Nederland bij het uitvoeren van een breder programma dat zich richt op meer aandacht voor het erfgoed bij ruimtelijke afwegingen en daarnaast op voorlichting, toerisme en educatie.

De (benodigde) bescherming en ontwikkeling van de gebieden in structuurvisies en bestemmingsplannen is geïnventariseerd ten behoeve van Unesco. Hierbij gaat het om Kinderdijk, Beemster, Stelling van Amsterdam en Schokland. De gebiedsdocumenten voor Schokland en Kinderdijk zijn in 2004 en 2006 gereed gekomen. Voor de Beemster en de Stelling van Amsterdam hangt het opstellen van deze documenten nauw samen met de begrenzing en programmaontwikkeling van de bijbehorende Nationale Landschappen.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Werelderfgoederen	Toeziens op afronding van gebiedsdocumenten voor de Stelling van Amsterdam en de Beemster	2008	OC&W	VROM, LNV
	Evaluatieonderzoek doorwerking in streek- en bestemmingsplannen	2007	VROM	OC&W, LNV, V&W

→ 7.8 Ruimte voor hergebruik van bebouwing en nieuwbouw in het buitengebied

De Nota Ruimte zet in op het stimuleren van hergebruik van leegstaande gebouwen in het buitengebied. Dat geldt ook voor financiële constructies waarbij nieuwbouw gekoppeld wordt aan verbetering van de landschappelijke kwaliteit. Dit gebeurt bijvoorbeeld door realisatie van nieuwe natuurgebieden of extra capaciteit voor waterberging (rood-voor-groen, nieuwe landgoederen, rood-voor-blauw). Achterliggend doel hierbij is het vergroten van de kwaliteit en vitaliteit van het landelijk gebied.

Het rijk biedt verder de mogelijkheid gebouwen of solitair gelegen glas te slopen en in ruil daarvoor – en ter financiering daarvan – woningen terug te bouwen (ruimte-voor-ruimte benadering). Op deze manier voorkomt het rijk verpaupering van leegstaande gebouwen en kunnen rommelzones worden gesaneerd. Aan de provincies is gevraagd om voor deze onderwerpen een planologisch kader op te stellen dat de randvoorwaarden vastlegt.

Pact van Brakkensteijn

De voorloper van alle ruimte-voor-ruimte-regelingen staat ook wel bekend als het Pact van Brakkensteijn, een overkomst ondertekend door VROM, LNV, de vijf 'reconstructieprovincies' en de VNG in 2000. De kern van deze RvR-regeling is het stimuleren van beëindiging van veehouderijen door het verlenen van een vergoeding door de provincie voor de sloop van stallen. De uitgifte van extra bouw kavels genereert de benodigde middelen voor de vergoeding voor de sloop. Tegelijkertijd maakt bebouwing van mindere kwaliteit plaats voor bebouwing met meer kwaliteit, zoveel mogelijk aansluitend bij bestaande bebouwing

De RvR-regeling is succesvol. Het zorgt ervoor dat een groter aantal agrariërs stopte met de intensieve veehouderij, waarmee versneld mestrechten uit de markt worden gehaald. Bovendien is de verstening van het landelijk gebied tot nu toe al met circa drie miljoen vierkante meter verminderd. De 'compensatiewoningen' worden vooral herbouwd in of aansluitend aan de bestaande bebouwing, waardoor een extra ruimtelijke kwaliteitswinst is geboekt. Net als in 2005 zullen de reconstructieprovincies in 2006 inzicht geven in de voortgang van de RvR-regeling.

Uit de nulmeting van de Monitor Nota Ruimte en uit evaluatieonderzoek blijkt dat er in algemene zin sprake is van verstening van het buitengebied. Met name in voormalige restrictieve gebieden is de verstening opvallend hoog. Verder is er sprake van een toename van het areaal glas, waarbij het de vraag is of het glas op de juiste plek - dus gebundeld - terecht is gekomen. Dit zijn ontwikkelingen waarbij mogelijk de kwaliteit van het landelijk gebied in het geding is. Op korte termijn gaat het rijk de verstening en verglazing van het buitengebied nader analyseren. Dit om zicht te krijgen op de processen die ten grondslag liggen aan deze verstening en verglazing en om zicht te krijgen op de effecten voor de landschappelijke kwaliteit.

Onlangs is ook de praktijk van functieverandering, hergebruik van vrijkomende bebouwing en rood-voor-groen combinaties - zoals nieuwe landgoederen en buitenplaatsen - tegen het licht gehouden. Dit in het kader van het gemeenschappelijke evaluatieprogramma Nota Ruimte van rijk, IPO en VNG. Geconstateerd is dat provincies voortvarend aan de slag zijn gegaan met het opstellen van kaders en het invullen van hun beleid. Gemeenten zijn nu bezig met het verder invullen van het beleid voor hun eigen praktijk.

Hoewel alle betrokkenen optimistisch zijn over de kansen, is er ook zorg over de geringe mogelijkheden om waarde stijgingen daadwerkelijk te (her)investeren in een versterking van de ruimtelijke kwaliteit. Flankerende kaders, bijvoorbeeld ten aanzien van stankhinder, zijn hierbij soms beperkend. De complexiteit van functieveranderingen en rood-voor-groen combinaties vraagt om maatwerk, waarvoor vooral bij gemeenten de menskracht vaak ontbreekt. Veel provincies hebben verder ruimte-voor-ruimte varianten ontwikkeld die zijn gericht op de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Het blijkt echter dat het formuleren van alleen beleidskaders onvoldoende tot actie leidt, terwijl de aard van de problematiek dit wel vraagt. De nieuwe Grondexploitatie wet voorziet al in het verruimen van de mogelijkheden voor de (her)investeringen van waarde stijgingen in ruimtelijke kwaliteit. Het rijk wil verder een stimuleringsprogramma ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit buitengebied ontwikkelen. Het gaat om een programma voor het stimuleren van functieverandering, het actief aanpakken van rommelzones en het saneren of concentreren van verspreid glas. De deelnemers doen daarnaast kennis op. Een ruimte-voor-ruimte aanpak genereert de middelen voor de feitelijke kwaliteits slag. Het programma start met enkele pilots.

De ruimtelijke mogelijkheden voor nieuwbouw van recreatiewoningen worden in de Nota Ruimte gelijk gesteld aan de mogelijkheden voor nieuwbouw van woningen in het buitengebied. Een uitzondering op deze regel geldt voor complexen van recreatiewoningen met een bedrijfsmatige exploitatie. Het rijk wil bewoning van recreatiewoningen tegengaan, zodat er voldoende aanbod aanwezig blijft.

Ten aanzien van het oneigenlijk gebruik van recreatiewoningen heeft de minister van VROM in november 2003 aangegeven dat gemeenten drie mogelijkheden hebben om hiermee om te gaan: handhaven, bestemmingsplan aanpassen of een persoonsgebonden gedoogbeschikking afgeven. Mogelijkheden die variëren aan de hand van de natuur- en landschapskwaliteit van het gebied waarin ze liggen.

De gemeenten hebben bij bijna tweederde van alle permanent bewoonde recreatiewoningen inmiddels actie ondernomen; de gevraagde acties zijn uitgevoerd of in voorbereiding. Voor de

overige circa 40% van de permanent bewoonde recreatiewoningen hebben gemeenten nog niet concreet aangegeven wat zij gaan doen. Bekend is echter, dat een aanzienlijk deel van deze recreatiewoningen in gemeenten staat waar afgifte van persoonsgebonden beschikkingen tot de mogelijkheden behoort, maar waar nog geen aanvragen zijn ingediend. Dit blijkt uit een handhavingsonderzoek van de VROM-inspectie onder 237 gemeenten in februari 2006. Op 8 februari 2006 heeft de Tweede Kamer hierover gedebatteerd. De minister van VROM heeft toegezegd om zo spoedig mogelijk een aanpassing van het BRO 1985 in gang te zetten. Dit om de rechtspositie van degenen die de gedoogbeschikking aanvragen te beschermen.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Landschappelijke kwaliteit	Stimuleringsprogramma ruimtelijke/landschappelijke kwaliteit buitengebied	2007	VROM	LNV, IPO, VNG
Verstening en verglazing	Nadere analyse toename bebouwing en glas	2007	VROM	LNV, IPO, VNG
Recreatiewoningen	Aanpassing artikel 20 Bro m.b.t. gedoogbeschikking	2006	VROM	LNV, VNG

→ 7.9 Duurzame en vitale landbouw

Het rijk heeft vijf locaties van internationaal belang tot greenports aangewezen. Daar wordt de tuinbouwfunctie behouden en versterkt. Het is de taak van de provincies dit uit te werken en ruimtelijk te verankeren in streekplannen. Het rijk heeft een stimulerende en faciliterende rol bij de ruimtelijke ontwikkeling van deze greenports.

De tien aangewezen landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's) voor glastuinbouw en drie voor bloembollenteelt moeten ook opgenomen worden in provinciale en gemeentelijke ruimtelijke plannen. Mocht er een specifieke, regionale behoefte zijn aan ruimte voor glastuinbouw, die redelijkerwijs niet kan worden gevonden in één van deze gebieden, dan kunnen provincies aanvullend regionale glastuinbouwgebieden aanwijzen. Die worden ook gekoppeld aan een regionale herstructureringsopgave. Het rijk heeft de provincies gevraagd verspreid liggend glas in de meer landelijke gebieden zo veel mogelijk te bundelen.

In de glastuinbouw is een lichte verschuiving zichtbaar naar de bundelingsgebieden. Het aantal locaties voor concentratie van glastuinbouw is echter vertienvoudigd. Dit door de aanvullende locaties die provincies hebben aangewezen. 'Papieren glas' (in bestemmingsplannen) en verspreid glas zijn moeilijk aan te pakken.

Bij provinciale projectlocaties neemt de aandacht voor een goede ruimtelijke en landschappelijke inpassing, als onderdeel van een duurzame ontwikkeling van glasarealen, steeds verder toe. Dit gebeurt onder invloed van MER-procedures. Maar het vindt vooral ook plaats om, via een goede ruimtelijke inpassing, het soms fragiele draagvlak voor de ontwikkeling van een glaslocatie onder de bevolking te behouden. De bundelingsgedachte wordt breed ondersteund.

In juni 2005 hebben alle betrokken overheden en het tuinbouwbedrijfsleven het 'Manifest Greenport(s) Nederland' opgesteld. Op basis van een gemeenschappelijke agenda wordt gewerkt aan de versterking van de greenports. Deze samenwerking zal in 2006 via een Greenportmanifestatie leiden tot een breed gedragen visie op de toekomst van de tuinbouw en een gemeenschappelijk afsprakenkader over de ruimtelijk-economische ontwikkeling.

In 2005 heeft het rijk het ruimtelijk beleid glastuinbouw geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat nadere actie nodig is om het bundelingproces en het saneren van solitair glas, als ook 'papieren' glas, nu echt goed van de grond te krijgen. In de beleidsbrief glastuinbouw (september 2005) zijn de provincies gevraagd via een gebiedsgerichte, integrale wijze helder aan te geven waar ze wel en waar ze geen glastuinbouwgebieden wensen. Zo ontstaat binnen elke provincie een inventarisatie van het glas en een indeling in categorieën, met elk een bijbehorende aanpak. Het gaat hierbij dus om:

- gebieden met groeipotenties, dus de door rijk of provincies aangewezen LOG's en greenports);
- bestaande concentratiegebieden waar de glastuinbouw niet mag uitbreiden;
- solitair gelegen glastuinbouwbedrijven;
- kleinere concentratiegebieden, waar bedrijven verplaatst of beëindigd kunnen worden.

Alle sectoren in de landbouw zijn aan verandering onderhevig. Hierdoor verandert het aanzien van het landschap en staat de kwaliteit ervan onder druk (zie ook paragraaf 7.6). Uit de nulmeting van de planbureaus blijkt dat de door de Nota Ruimte beoogde concentratie van intensieve landbouwteelten de afgelopen jaren daadwerkelijk heeft plaatsgevonden.

De wijziging van de Meststoffenwet, de intrekking van de Wet verplaatsing mestproductie en de Wet herstructurering varkenshouderij geven provincies en gemeenten in de reconstructiegebieden tot 1 januari 2008 de tijd om nieuwe vestiging of uitbreiding van varkens- en pluimveehouderijen te voorkomen. De afspraken uit de urgentieprogramma's met betrekking tot de gemaakte reconstructieplannen, zijn opgenomen in het uitvoeringscontract 2005/2006. Ze maken voor de vervolgperiode deel uit van de ILG-contracten 2007-2013. Begin 2007 krijgt de Tweede Kamer de resultaten van de evaluatie van de Reconstructiewet voorgelegd.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Reconstructie	Evaluatie Reconstructiewet	2007	LNV	VROM

→ 7.10 Winning bouwgrondstoffen op maatschappelijk aanvaardbare wijze

De winning van oppervlakedelfstoffen is van nationaal belang. Daarom moet er een voldoende groot aandeel van de behoefte aan bouwgrondstoffen binnen Nederland worden gewonnen. Het kabinet heeft besloten zijn regierol op dit gebied af te bouwen. Van het bedrijfsleven worden plannen verwacht die kunnen rekenen op maatschappelijk draagvlak. Wel ziet het kabinet erop toe dat van de meer traditionele ontgrondingsplannen tenminste de winningen Geertjesgolf bij Beuningen en Over de Maas bij Maasbommel tijdig zullen plaatsvinden.

De winning van ophoogzand in de Noordzee is ook van nationaal belang. Diepe winning van beton- en metselzand en van ophoogzand in de Noordzee is in beginsel toegestaan. Voor nieuwe ruimtelijke plannen buiten het bestaande bebouwde gebied geldt voor initiatiefnemers de Bouwgrondstoffentoets.

De Commissie Taakstellingen en flankerend beleid voor de beton- en metselzandvoorziening ('Commissie Tommel') signaleert in haar recentste advies dat:

- de door de rijksoverheid nagestreefde marktwerking nog lang niet is bereikt, ondanks het feit dat er al enkele goede voorbeelden zijn van integrale projecten;
- de kansen die de projecten in het kader van Ruimte voor de Rivier bieden, onvoldoende worden benut;
- het aanbod aan winlocaties in Nederland nog altijd achterblijft bij de vraag, waardoor de import stijgt;
- de import niet kan blijven groeien, gezien de eveneens beperkte mogelijkheden in buurlanden en de hoge kostprijs van zand uit verder weg gelegen landen;
- de inzet van alternatieven, zoals fijner zand, veel aandacht moet krijgen, om op langere termijn geen schaarste in Nederland te krijgen;
- de voorbeeldfunctie van de overheden bij de inzet van alternatieve materialen niet kan worden gemist.

Er is daarnaast onderzoek gedaan naar het intrekken van de Ontgrondingenwet. Hieruit is geconcludeerd dat de aanlegvergunning op basis van de huidige Wet ruimtelijke ordening als alternatief hiervoor niet toereikend is. De Omgevingsvergunning (ontwerp-Wet abo) biedt hiervoor echter een redelijk goede mogelijkheid. In 2006 wordt hierover een kabinetsbesluit genomen.

Met uitzondering van de Bouwgrondstoffentoets, zijn er geen signalen die wijzen op problemen bij de uitvoering van deze Nota Ruimte-doelstelling. Het rijk werkt in het voorgenomen tempo aan het wegnemen van onnodige marktbelemmeringen - onder andere de Ontgrondingenwet - en aan het nakomen van taakstellingsafspraken. Het kabinet heeft in 2005 aan de Tweede Kamer geschreven dat zonodig het nimby-instrument van de Wro zal worden ingezet bij de zandwinning in Beuningen en bij Maasbommel. Hiertoe worden beide projecten intensief gevolgd. TNO/NITG heeft in een onderzoek vastgesteld dat de Bouwgrondstoffentoets in de praktijk nog geen toepassing vindt, omdat de verschillende overheden en het bedrijfsleven elk een ander beeld hebben van werkwijze en nut. Het kabinet heeft in augustus 2006 de Tweede Kamer geïnformeerd over de afbouw van de regierol bij het bouwgrondstoffenbeleid. Het kabinet vindt, op grond van het onderzoek, dat de Bouwgrondstoffentoets alleen zou moeten worden toegepast als de betrokken partijen hierom verzoeken.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Winning bouwgrondstoffen	Evaluatie doelstelling: Winning bouwgrondstoffen op maatschappelijk aanvaardbare wijze	2008	V&W	VROM, LNV, EZ

→ 7.11 Ruimte voor militaire terreinen

De landsverdediging is een rijkstaak bij uitstek. Oefenterreinen moeten garant staan voor een voldoende geoefende krijgsmacht, dus de locatiekeuze is een nationale aangelegenheid. Veel oefenterreinen liggen in de ecologische hoofdstructuur. Ze hebben vaak ook de status van beschermingszone onder de Vogel- of Habitatrichtlijn. Op deze terreinen wordt een beheer gevoerd dat beantwoordt aan de gekozen natuurdoelen. Het gebruik van deze terreinen in het Waddengebied wordt in zijn huidige vorm voortgezet. Elders kunnen als gevolg van taakveranderingen en inkrimping van de krijgsmacht terreinen worden afgestoten. Voor zover deze liggen in de netto-begrensde EHS, Vogel- en Habitatrichtlijngebieden of Natuurbeschermingswetgebieden, krijgen deze bij voorkeur de bestemming 'natuurgebied'. Onder regie van de Raad voor Vastgoed Rijksoverheid wordt nagegaan of de kosten van sloop en herinrichting kunnen worden verevend met een 'rood-voor-groen-benadering'.

In het project 'Feniks' wordt onderzocht wat een verstandige, nieuwe combinatie van gebruiksfuncties kan zijn voor de af te stoten vliegvelden Valkenburg, Twente en Soesterberg en voor het kazernecomplex Ede-Oost. Uit de eerste rapportage blijkt dat, anders dan in de Uitvoeringsagenda 2004 was vermeld, voor elk van deze vier af te stoten grote militaire objecten een projectgroep is ingesteld.

Het marinevliegkamp Valkenburg wordt eind 2006 gesloten. Concrete herinrichtingsplannen zijn nog niet vastgesteld, maar de focus ligt op woningbouw. Soesterberg krijgt waarschijnlijk de bestemming natuur. Voor wat betreft Vliegbasis Twente: onderzoek heeft aangetoond dat het binnen de bestaande regels voor geluidsoverlast mogelijk is deze vliegbasis om te vormen in een civiele, regionale luchthaven. Volgens berekeningen, gemaakt in opdracht van de gemeente Enschede, zal de exploitatie van de burgerluchthaven vanaf 2012 uit de rode cijfers komen. In deze berekeningen is een eenmalige ontwikkelingsbijdrage van de overheid ingecalculleerd.

De Dienst Landelijk Gebied van het Ministerie van LNV heeft 53 voormalige militaire terreinen overgenomen van de Dienst der Domeinen. Deze terreinen worden door de Dienst Landelijk Gebied in overleg met de provincies omgevormd in natuur, onder meer met toepassing van de 'rood-voor-groen-methode'. Verbetering van de ruimtelijke kwaliteit is hierbij het einddoel. Vervolgens zal overdracht plaatsvinden naar de eindbeheerders.

Binnen het kader van het Actieprogramma Ruimte en Cultuur is het voorbeeldproject Overdracht Defensie terreinen van start gegaan. Dit is gericht op onderzoek naar de cultuurhistorische waarde van gebouwen en landschap. Hiermee kan de toekomstige eigenaar bij het kiezen van de vervolgbestemming rekening houden.

Het rijk wil beschikken over voldoende militaire terreinen in Nederland en op de Noordzee. Dit om te garanderen dat de krijgsmacht zijn taken goed geoefend kan vervullen. Dit doel is in feite bereikt met het van kracht worden van het Tweede Structuurschema Militaire Terreinen (eind 2005). Daarmee is vastgesteld dat Nederland beschikt over voldoende militaire oefengebieden.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
Militaire terreinen	Evaluatie doelstelling: Ruimte voor militaire terreinen	2010	Defensie	VROM, LNV

→7.12 Ruimte voor opwekking en distributie van elektriciteit en de opwekking van duurzame energie

De Nota Ruimte doet vooral uitspraken over windenergie. Het nationale doel is 1500 Megawatt (MW) in 2010 in het provinciaal ingedeelde gebied van Nederland, en 6000 MW in 2020 in de Nederlandse Exclusieve Economische Zone van de Noordzee (EEZ). In de EEZ houdt het kabinet bij vergunningverlening rekening met enkele harde uitsluitingen en 5 ecologisch waardevolle gebieden. Voor landgebieden maken provincies een plaatsingsstrategie waarbij ze onder meer met landschappelijke waarden rekening houden. Provincies zijn ook verantwoordelijk voor planning van windenergie in de grote wateren. Hiervoor geeft de nota enkele beperkingen aan ter voorkoming van aantasting openheid en visuele omheining. Tot slot wordt de rijksverantwoordelijkheid voor de elektriciteitsvoorziening omschreven en wordt een afgehele herziening van het Structuurschema Elektriciteitsvoorziening aangekondigd.

Relevant was de tussentijdse evaluatie van de bestuursovereenkomst BLOW (Landelijke Ontwikkeling Windenergie) in de eerste helft van 2005. Belangrijkste conclusie is, dat de landelijke doelstelling van 1500 MW in 2010, ondanks de moeilijkheden in de vergunningpraktijk en de grote verschillen tussen provincies, gemakkelijk zal worden gehaald. In een bestuurlijk overleg tussen de BLOW-partijen in september 2005 is afgesproken dat er medio 2006 zal worden bezien of herverdeling van taakstellingen wenselijk en nuttig is. Inmiddels heeft de Stuurgroep besloten dat dit ijkpunt wordt uitgesteld. Dat betekent dat van provincies die nog niet voldoende planologische mogelijkheden hebben geschapen, nu geen aanvullend beleid wordt vereist. Dit met het oog op a) de onzekerheid m.b.t. de MEP en b) het onder handbereik zijn van de doelstelling van 1500 MW. Tevens is afgesproken dat eind 2007 zal worden bezien of er na 2010 een nieuwe bestuursovereenkomst nodig is voor het realiseren van een hogere doelstelling dan 1500 MW.

Voor de ontwikkeling van wind op zee heeft de regering de strikte doelstelling van 6000 MW in 2020 losgelaten. Voor een structurele budgettaire beheersbaarheid heeft de minister van EZ op 10 mei 2005 aangegeven de MEP (Milieukwaliteit Elektriciteitsproductie) zodanig te wijzigen dat een jaarlijks subsidieplafond zal worden vastgesteld. Dit plafond zal gerelateerd zijn aan de duurzame elektriciteitsproductie die nodig is om de doelstelling van 9 procent in 2010 via geleidelijke groei te realiseren. De regering gaat thans uit van een doelstelling van maximaal 700 MW windenergie op zee in 2010. Dit houdt in, dat na de eerste twee windparken OWEZ (108 MW) en Q7 (120 MW) er tot 2010 nog ruimte is voor maximaal 480 MW. Met de subsidie voor MEP zal naar verwachting de 9% doelstelling voor duurzame elektriciteit in 2010 worden bereikt. Met ingang van 18 augustus 2006 wordt geen subsidie meer verstrekt aan nieuwe projecten voor duurzame elektriciteit in het kader van de MEP. Het is aan een volgend Kabinet om te beslissen of en zo ja welke volgende stappen met het oog op hogere doelstellingen worden ingezet.

In de projecten Connect I en Connect II van het Ministerie van Economische Zaken is nader onderzoek gedaan naar de grootschalige inpassing van windenergie op zee. In deze projecten is een visie opgesteld over de grootschalige aansluiting van offshore windenergie op het landelijke

elektriciteitsnet. O.a. is onderzocht welke voorzieningen in de elektriciteitsinfrastructuur daarvoor nodig zijn. Het blijkt dat daarvoor tot 2017 géén forse investeringen nodig zijn.

Ten aanzien van het Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEV; dit bevat in hoofdzaak de ruimtelijke vastlegging van het hoofdnet van transportverbindingen, alsmede van de bestaande en potentiële vestigingsplaatsen voor elektriciteitscentrales) werd in november 2005 door het kabinet ingegaan op de noodzaak van een algehele herziening van het SEV II. Gezien het wezenlijke belang van de elektriciteitsvoorziening voor de Nederlandse samenleving is het nodig voldoende ruimte te reserveren voor de bouw en de uitbreiding van de nationale hoofdinfrastructuur voor de nationale elektriciteitsvoorziening. Besluitvorming door het kabinet over het beleidsvoornemen (deel 1) van het SEV III vindt naar verwachting plaats eind 2006.

Voor toepassing van de rijksprojectenprocedure (rpp) bij vaststelling van tracés van hoogspanningsverbindingen van nationaal belang is een wetsvoorstel in voorbereiding, dat naar verwachting bij de Staten-Generaal in mei 2007 ingediend zal worden.

Agenda

Onderwerp	Actie	Jaar	Door	Betrokken
MW-doelstelling	Evaluatie 1500 MW doelstelling voor na 2010	2007	EZ/VROM	Def, LNV, V&W
SEVIII	Deel 1 planologische kernbeslissing	2006	EZ/VROM	LNV, VW
Rpp	Wetsvoorstel energieprojecten	2007	EZ	VROM

Hoofdstuk 8. Regiokaarten integrale gebiedsontwikkeling

→ 8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zijn op vijf regiokaarten belangrijke ruimtelijke projecten aangegeven. In de toelichting zijn per kaart die projecten nader beschreven waar een integrale gebiedsontwikkeling op het niveau van het nationale stedelijke netwerk bijdraagt aan de realisatie van de doelstellingen van de Nota Ruimte. Het betreft projecten die in uitvoering zijn of in uitvoering genomen worden. Een eventuele (bijdrage in de) financiering van deze projecten door het rijk zal lopen via de reguliere besluitvormingstrajecten. De specifieke rijksbetrokkenheid zoals de reconstructieplannen, de maatregelen en uitwisselmogelijkheden in het kader van de PKB ruimte voor de rivier, de TOP projecten, ISV-gemeenten en de blauwe knooppunten, zijn wel aangeduid in het kaartbeeld, maar gelet op hun omvang niet nader gespecificeerd. Op die manier komen achtereenvolgens het Noorden, het Oosten, het Noordwesten, het Zuidwesten en het Zuiden van Nederland aan bod.

Een belangrijk deel van de opgaven en projecten bevindt zich in de nationale stedelijke netwerken. De afgelopen jaren zijn alle nationale stedelijke netwerken in samenwerking met het rijk aan de slag gegaan. In de Randstad met name aan de hand van de programma-aanpak (Noordvleugel, Zuidvleugel, Groene Hart). Het resultaat daarvan zal na besluitvorming door het kabinet in een brief aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

In de overige nationale stedelijke netwerken (Groningen-Assen, Twente, Arnhem-Nijmegen, Brabantstad en Zuid-Limburg) lag de focus op de ontwikkelagenda's, met voor Brabant daarbij nog de programma-aanpak voor Zuidoost Brabant/Noord-Limburg. Inmiddels heeft de minister van VROM aan alle nationale stedelijke netwerken een bezoek gebracht, is de bestuurlijke samenwerking op gang gekomen, zijn voor alle stedelijke netwerken ontwikkelingsagenda's opgesteld en zijn - of worden daarover op korte termijn - afspraken met het rijk gemaakt.

In de regioparagrafen komt ook de doorwerking van het rijksbeleid in de betreffende regio aan bod. Daarbij gaat het in deze fase vooral om de doorwerking van het nationale ruimtelijke beleid in de provinciale streekplannen of omgevingsplannen. Sinds de vaststelling van de Nota Ruimte door de Tweede Kamer, zijn er zes nieuwe (ontwerp-) provinciale plannen gepresenteerd door de provincies Gelderland, Zeeland, Groningen, Friesland, Limburg en Flevoland. Andere provincies bereiden een nieuw plan of een herziening van het oude plan voor (Noord-Holland en Overijssel). De overige provincies beschikken over een tamelijk recent plan dat in hoofdlijnen in overeenstemming is met de Nota Ruimte.

Op de kaartbeelden zijn ook de zogenaamde EMAB (Experiment Met Aangepast Bouwen) locaties aangegeven. Op plaatsen langs grote rivieren krijgen gemeenten de kans om te experimenteren met innovatieve bouwvormen in het rivierbed. De locaties kunnen zich op die manier verder ontwikkelen zonder dat de bescherming tegen overstromingen in het geding komt. De nieuwe bouwvormen zorgen ervoor dat ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk worden in ruil voor meer ruimte voor de rivier.

→ 8.2 Regiokaart Noord

Inleiding

In de regio Noord verloopt de doorwerking van het nationale ruimtelijke beleid in het provinciale en gemeentelijke ruimtelijke beleid goed. Het nieuwe streekplan Fryslân, het nieuwe, tussentijdse Provinciale Omgevingsplan Groningen (POP II) en het vigerende streekplan Drenthe zijn of komen goed in lijn met het beleid van de Nota Ruimte en zijn uitvoeringsgericht. De sturingsfilosofie 'decentraal wat kan, centraal wat moet' wordt door de provincies onderschreven

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 88 van 115

en vertaald naar de regionale situatie. Gebiedsuitwerkingen worden opgepakt (Groningen Centrale Zone, Leeuwarden Zuidwest en Assen-Zuid).

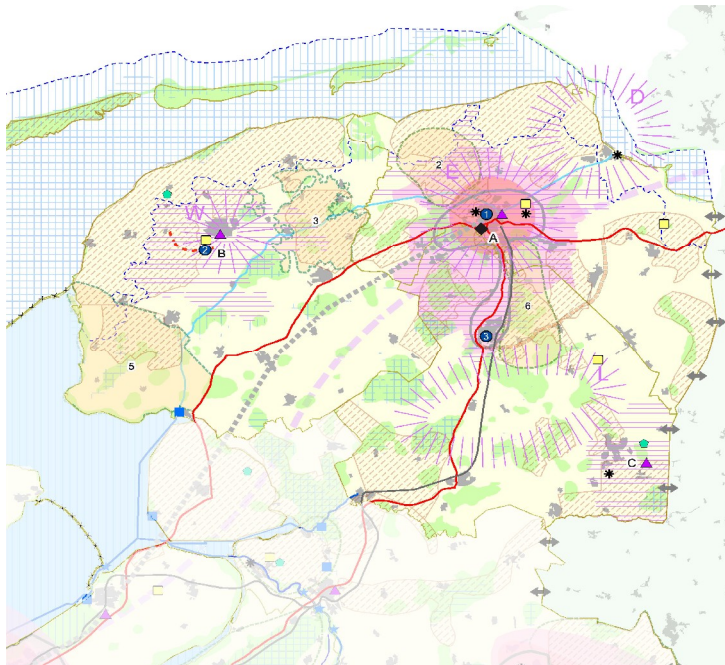
Het Noorden kent het Nationaal Stedelijk Netwerk Groningen-Assen dat bestaat uit 12 Groningse en Drentse gemeenten. Het netwerk of wel de regio Groningen-Assen heeft de komende jaren twee ambities:

- Het benutten van de economische kansen en het versterken van de kenniseconomie die het verder uitbouwen van het stedelijk netwerk Groningen-Assen biedt, als de belangrijkste concentratie van bevolking en werkgelegenheid in Noord-Nederland.
- Het versterken van de kernkwaliteiten van het gebied (rust, ruimte en stedelijkheid op menselijke maat).

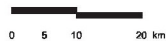
De aansturing van de ontwikkeling van dit netwerk ligt bij de betrokken gemeenten en bij de provincies Groningen en Drenthe. Kern van het netwerk zijn de twee sterke steden Groningen en Assen. Regio en rijk hebben voor de ontwikkeling van dit netwerk een gezamenlijke ontwikkelagenda vastgesteld. Deze is inmiddels in uitvoering. De rijkscoördinatie ligt bij de Minister van VROM. Er vindt halfjaarlijks voortgangsoverleg plaats tussen de minister van VROM en de vertegenwoordigende bestuurders van de betrokken provincies en de gemeenten. Waar mogelijk en wenselijk draagt het rijk financieel en met menskracht bij aan de verdere ontwikkeling van het netwerk.

Conform de positionering van Leeuwarden in de Nota Ruimte is voor Leeuwarden een gezamenlijke ontwikkelagenda van regio en rijk in de maak. Speerpunten zijn de verbetering van de bereikbaarheid en de versterking van de kenniseconomie van Leeuwarden en de gebiedsontwikkeling Leeuwarden Zuidwest.

De begrenzing van het nationaal landschap Middag-Humsterland moet nog door de provincie vastgesteld worden. De provincie zal zich ook buigen over een uitvoeringsprogramma waarin o.a. aandacht geschonken wordt aan cultuurhistorische, recreatieve en landbouwdoelen in het gebied. Voor het nationaal landschap Noordelijke Friese Wouden en Nationaal Landschap Zuidwest Friesland zijn de (ruime) begrenzingen vastgelegd in het ontwerp Streekplan Fryslân. De kernkwaliteiten per landschapstype zullen bepalend zijn voor verdere ruimtelijke ontwikkelingen. De uitvoeringsprogramma's zullen medio 2006 worden gepresenteerd. De begrenzing van het nationaal landschap Drentse Aa moet nog door de provincie vastgesteld worden. Onder andere het Beheers-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan voor het gebied vormt de basis voor een uitvoeringsprogramma waarin het rijk en de provincie nadere afspraken zullen maken over financiering en prestaties.

Regio Noord

Toelichting

(1) Gebiedsontwikkeling Groningen Centrale Zone

De Centrale Zone is het gebied tussen het stationsgebied en Meerstad. Binnen het Nationaal Stedelijk Netwerk Groningen-Assen beoogt het project de herontwikkeling van deze zone van verouderde (haven-)industrieterreinen tot een nieuwe stedelijke as voor wonen, werken en voorzieningen, tevens verbindingroute van Meerstad naar het centrum. Het project maakt deel

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 90 van 115

uit van de ontwikkelagenda voor het Nationaal Stedelijk Netwerk Groningen-Assen. Essentieel voor de bereikbaarheid van het stedelijk netwerk c.q. Groningen Centrale Zone is de Zuidelijke Ringweg Groningen (ZRG). Door de gelijkvloerse kruising van de A7 met de A28 en de menging van het doorgaand en lokaal verkeer wordt de doorstroming belemmerd. Daarnaast spelen milieu - en verkeersveiligheidsaspecten een rol. Fase 1 is in uitvoering. Over fase 2, voorzien vanaf 2010, moet nog besloten worden. Oplossingen op bestaand tracé lijken kansrijk, ook wat betreft ruimtelijke inpassing. Een planstudie zal hierover meer duidelijkheid moeten geven. Tussen regio, rijk en marktpartijen is overleg gaande over een verbreding van het infrastructurele vraagstuk naar samenhangende gebiedsontwikkeling in publiek-private samenwerking.

(2) Gebiedsontwikkeling Leeuwarden Zuidwest

Het project is gericht op de ontwikkeling van De Zuidlanden (woningen, kantoren, voorzieningen), uitbreidingsgebieden voor diensten en hoogwaardige functies (gerelateerd aan de ontwikkeling van de Kenniscampus Leeuwarden), de uitvoering van het landschapsonwikkelingsplan voor de stadsregio Leeuwarden, nieuwe bedrijfsterreinen en herontwikkeling van bestaande bedrijfsterreinen. In de uitbreidingsgebieden is bereikbaarheid van essentieel belang. De aanleg van de Haak om Leeuwarden en de Westelijke Invalsweg speelt daarbij een belangrijke rol. Zuidlanden/de Haak was één van de 14 Voorbeeldprojecten in het kader van Ontwikkelingsplanologie.

De gebiedsontwikkeling Leeuwarden Zuidwest maakt deel uit van de ontwikkelagenda Leeuwarden die door regio en rijk gezamenlijk wordt opgesteld. Inmiddels is een Plan van Aanpak opgesteld en is overleg gaande over steun van VROM bij de visievorming. De start van het project is voorzien in het najaar van 2006.

(3) Gebiedsontwikkeling Assen-Zuid

Assen-Zuid maakt deel uit van het Nationaal Stedelijk Netwerk Groningen-Assen. Het gebied omvat de (verdere) ontwikkeling in samenhang van het TT-circuit Assen, een bedrijventerrein, recreatieve voorzieningen en de verdubbeling van de N33 tussen Assen en Zuidbroek. Een goede verbinding tussen Assen en Delfzijl/Eemshaven zorgt niet alleen voor ontlasting van de Zuidelijke Ringweg in Groningen maar geeft ook een economische impuls aan andere gebieden. Met name Assen-Zuid/TT-circuit en de Eemshaven profiteren maximaal. Ook de bereikbaarheid van de Veenkoloniën wordt door de verdubbeling aanzienlijk verbeterd. De N33 wordt gezamenlijk door regio en rijk gefinancierd. De tracéprocedure is inmiddels gestart.

Het project Assen-Zuid maakt deel uit van de ontwikkelagenda voor het Nationaal Stedelijk Netwerk Groningen-Assen. Inmiddels is door de regio een wensbeeld voor het gebied opgesteld en is overleg gaande tussen rijk en regio over een gezamenlijke aanpak van dit project.

→ 8.3 Regiokaart Oost

Inleiding

In de regio Oost verloopt de doorwerking van het nationaal ruimtelijk beleid in provinciaal en gemeentelijk ruimtelijk beleid goed. Het nieuwe streekplan Gelderland 2005 was het eerste streekplan dat door de minister van VROM "Nota Ruimte-proof" werd bevonden. Ook de aangekondigde acties in het document "de provincie Overijssel voorop" van de provincie Overijssel zijn in lijn met het beleid uit de Nota Ruimte. De sturingsfilosofie 'decentraal wat kan, centraal wat moet' wordt door beide provincies onderschreven en vertaald naar de regionale situatie. Regio en rijk hebben voor de ontwikkeling van de Netwerkstad Twente een gezamenlijke ontwikkelingsagenda vastgesteld: de "Ruimtelijke Ontwikkelingsagenda Netwerkstad Twente". Deze is inmiddels in uitvoering. De rijkscoördinatie ligt bij de Minister van VROM. Er vindt halfjaarlijks voortgangsoverleg plaats tussen de minister van VROM en de vertegenwoordigende bestuurders van de provincie en de gemeenten. Waar nodig en wenselijk draagt VROM financieel en met menskracht (ontwerpers) bij aan de verdere ontwikkeling van het netwerk. Bij de Stadsregio Arnhem Nijmegen is dit in formele zin nog niet gebeurd maar wordt er op basis van het "Regionaal Ontwikkelingsprogramma" in dezelfde geest gehandeld. Daar wordt ook gewerkt aan een gemeenschappelijke investeringsstrategie in het project "Investeren in de regio".

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 91 van 115

Het is de ambitie van de Netwerkstad Twente om in 2030 als hoogwaardige internationale kennisregio te functioneren. Voor het bewerkstelligen van deze ambitie is het van belang om de externe en interne bereikbaarheid te verbeteren, meer toegevoegde waarde te creëren en het aantrekkelijke leefklimaat te versterken door behoud en ontwikkeling van natuur, landschap en woonomgeving.

De ambitie van de Stadsregio Arnhem Nijmegen staat vermeld in het "Regionaal Plan 2005-2020 Stadsregio Arnhem Nijmegen". Zij wil "een aantrekkelijke, internationaal concurrerende regio" worden. Bewoners, bedrijven en bezoekers moeten aan de regio worden gebonden door "het verbeteren van condities voor het 'goede leven': het bieden van mogelijkheden voor prettig wonen en succesvol werken in een mooi, aantrekkelijk landschap en waar men zich snel en comfortabel kan verplaatsen." De beleidsvoornemens uit het Regionaal Plan zullen worden vertaald in concrete acties en maatregelen binnen een afzonderlijk Regionaal Ontwikkelingsprogramma. In de regiokaart Oost zijn de integrale gebiedsontwikkelingsprojecten uit het Regionaal Ontwikkelingsprogramma (te beschouwen als de ontwikkelingsagenda voor dit nationaal stedelijk netwerk) opgenomen.

De vormgeving van de "scharnierfunctie" uit de Nota Ruimte van Zwolle bestaat uit de A28 zone, de stationsomgevingen van de Hanzelijn en het operationaliseren van het Nationaal Landschap IJsseldelta. Daarnaast vormt het gebied een potentiële schakel in de EHS, waarmee de verbinding Veluwerandmeren en de IJssel kan worden versterkt. Kampen vormt een bottleneck voor de hoogwaterafvoer via de IJssel. Hiervoor wordt in het kader van de PKB Ruimte voor de Rivier gezocht naar een oplossing middels een bevaarbare bypass. De gemeente Kampen heeft op de langere termijn een behoefte van vier- tot zesduizend woningen. Hiermee zal aan de woningbouwbehoefte uit de IJsseldelta, dus voor o.a. Zwolle, Kampen en Genemuiden tegemoet worden gekomen.

Binnen de regio Oost zijn 8 nader te begrenzen Nationale Landschappen gelegen, te weten:

- IJsseldelta (Mastenbroek en Kampereiland);
- Noordoost-Twente;
- Graafschap;
- Achterhoek
- Gelderse Poort;
- Veluwe;
- Rivierengebied;
- Arnhem-Eemland (deels ook gelegen in de provincie Utrecht).

Daarnaast ligt ook een gedeelte van de Nieuwe Hollandse Waterlinie binnen het grondgebied van de regio Oost.

In geen van bovenstaande nader te begrenzen Nationale Landschappen is er al formeel begrensd. Wel zijn in de IJsseldelta en Noordoost-Twente ontwikkelingsperspectieven en uitvoeringsprogramma's opgesteld. In het nieuwe omgevingsplan Overijssel zal de definitieve begrenzing worden geregeld. In Gelderland worden in dit najaar de uitvoeringsprogramma's vastgesteld waarna er een streekplanuitwerking volgt voor de begrenzing.

Toelichting

Netwerkstad Twente

(1) Hengelo Hart van Zuid/ Centraal station

Op het 50 hectare grote industrieterreinen van Stork en Dijkers ontstaat een nieuw stadsdeel. Sleutelwoorden zijn functiemenging en meervoudig ruimtegebruik. Aansluitend kan de het station als knooppunt voor het (inter)nationale en regionale vervoer gaan functioneren zodat er een internationaal vestigingsmilieu kan ontstaan.

Stadsregio Arnhem Nijmegen:

(2) Arnhem Rijn oevers:

Het project Arnhem-Rijn oevers betreft een integrale structuurvisie, waar de reeds operationele projecten Arnhem-Centraal (Nieuw Sleutel Project) en Rijnboog zowel als het nieuwe project Stadsblokken-Meinerswijk onderdeel van zullen zijn. De projecten Arnhem-Centraal en Rijnboog exploreren de aanwezigheid van de HST-halte Arnhem door middel van een forse toename van woon- en zakelijke dienstverleningslocaties in het aanzienlijk vergrote en kwalitatief verbeterde (zowel ruimtelijk-functioneel en architectonisch als verkeerstechnisch) stadscentrum. Het projectgebied Stadsblokken-Meinerswijk, gelegen in de Nederrijn tussen Arnhem-Noord en Arnhem-Zuid zal de trait-d' union tussen deze 2 stadsdelen moeten vormen. Primair doel van het project is het binnen de programmatische en ruimtelijk-economische context definiëren van de meest optimale mix van "rode" (woningbouw, cultuurhistorie, horeca) en 'groen-blauwe' functies in het projectgebied Stadsblokken-Meinerswijk (EMAB-lokatie). Daarnaast zal de structuurvisie meerwaarde voor de operationele projecten Arnhem-Centraal en Rijnboog leveren.

(3) Nijmegen omarmt de Waal

"Nijmegen omarmt de Waal" is de beste karakterisering van het Nijmeegse centrumgebied na realisering van het Waalfront (onderdeel van Koers West), de Citadel (onderdeel van de Waalsprong) en de tweede stadsbrug als verbinding tussen de nieuwe en oude stad. Het gaat er om de "centrumdelen" van de grote Nijmeegse stedelijke vernieuwings- en ontwikkelingsprojecten als integrale gebiedsopgave aan te pakken en in combinatie daarmee de dijkeruglegging Lent (PKB Ruimte voor de Rivier) gerealiseerd te krijgen.

(4) Park Lingezeegen

In het zich sterk ontwikkelende stedelijke netwerk Arnhem-Nijmegen worden in twee decennia ruim 35.000 woningen in het gebied tussen de Rijn en de Waal toegevoegd. Ten behoeve van de leefbaarheid en ruimtelijke balans ligt er daarom een stevige opgave om in deze dynamische omgeving een recreatiegebied van formaat te realiseren, met tegelijkertijd mogelijkheden voor duurzaam natuur- en waterbeheer via ecologische verbindingen tussen en langs de rivierlopen in dit gebied.

Overige gebiedontwikkelingsprojecten Oost:

(5) Ede Oost

Herontwikkeling van de stationslocatie en de aansluitende vrijgekomen bedrijfs- en militaire complexen als centrum van het economisch kerngebied WERV en binnen de context van Food Valley en de omliggende natuurgebieden, met inbegrip van een nieuwe infrastructurele ontsluiting op de A12 en toekomstvast HOV-verbindingen naar Wageningen (WUR) en Veenendaal en de Valleilijn.

(6) Apeldoorn Kanaalzone

Door dit langgerekte monofunctionele bedrijvengebied te herstructureren tot een aantrekkelijk woon- en werkgebied, en het een multifunctioneel karakter te geven, moeten bedrijven worden gesaneerd en de barrièrewerking van het gebied tussen de oostelijke en de westelijke stadsdelen worden opgeheven.

→ 8.4 Regiokaart Noordwest

Inleiding

Ook in Noordwest verloopt dat de doorwerking van het nationale ruimtelijke beleid in het provinciale en gemeentelijke ruimtelijke beleid goed. De streekplannen Noord-Holland-Noord en Utrecht zijn in lijn met de Nota Ruimte. Voor het streekplan Noord-Holland-Zuid is dat nog niet het geval. In Flevoland is een nieuw – Nota Ruimte-proof – omgevingsplan in behandeling. De sturingsfilosofie “decentraal wat kan, centraal wat moet” wordt door de provincies onderschreven.

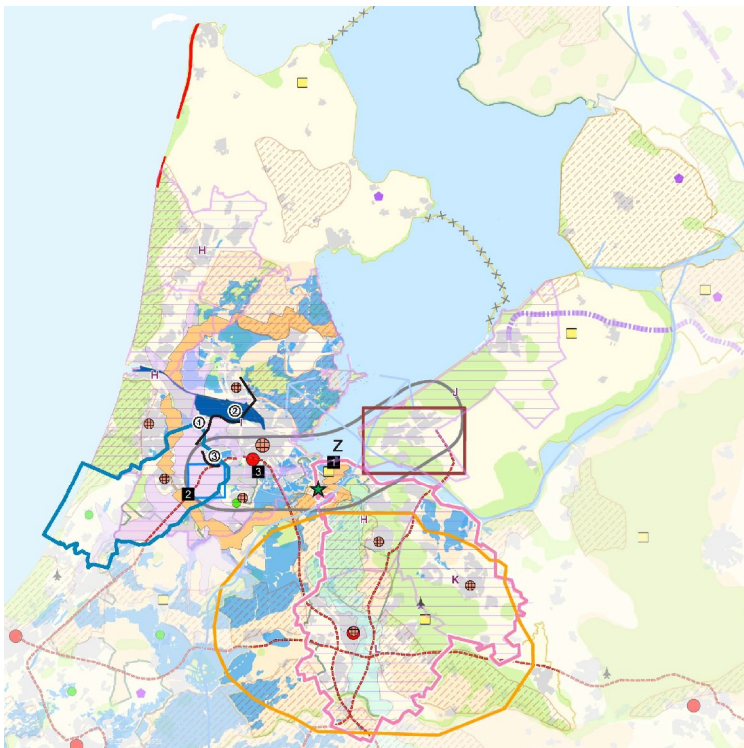
Delen van de provincies Noord-Holland en Utrecht maken deel uit van het Nationaal Stedelijk Netwerk Randstad Holland. Zie hiervoor paragraaf 5.2.

De volgende Nationale Landschappen vallen geheel of gedeeltelijk in Noordwest:

- Groene Hart (Utrecht en Noord-Holland)
- Laag-Holland (Noord-Holland, voorheen aangeduid als Noord-Hollands Midden)
- Arkemheen-Eemland (Utrecht)
- Rivierenland (Utrecht)
- Stelling van Amsterdam
- Nieuwe Hollandse Waterlinie

Van de nader te begrenzen Nationale Landschappen is de begrenzing door de provincie ofwel in behandeling (Laag-Holland) ofwel in voorbereiding (Arkemheen-Eemland en Rivierengebied). Voor de laatste twee geldt dat er een relatie ligt met de Ontwikkelingsvisie die door de partners binnen de NV Utrecht wordt opgesteld.

In de Nota Ruimte is de regio aangemerkt als één van de regio's waarin middels de programma-aanpak gewerkt wordt. Middels de programma-aanpak Noordvleugel, waarvan de coördinatie bij V&W ligt, wordt de besluitvorming over projecten versneld en worden ze goed op elkaar afgestemd. Van de integrale gebiedsprojecten op de regiokaart maken er een aantal ook deel uit van het programma Noordvleugel.

Regio Noordwest

Toelichting

(1) Ontwikkeling Almere

In Almere worden plannen ontwikkeld om de geplande 60.000 woningen tot 2030 op een goede manier te realiseren. Deze woningen zullen verrijzen ten westen, ten oosten en in het bestaande bebouwde gebied. Almere levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de regionale woningbouwopgave. Van de 60.000 woningen zijn er 45.000 bestemd voor de woningbehoefte van de Noordvleugel en 15.000 voor de woningbehoefte van de Utrechtse regio.

(2) Noordelijke IJ-oever

Het project Noordelijke IJ-oever voorziet in de herontwikkeling van grootschalige, verouderde industrie- en havengebieden. Deze gebieden worden omgevormd tot een gemengd woon- en werkgebied, met veel aandacht voor creatieve bedrijvigheid. De verbinding van de Noordelijke IJ-oever met het centrum van Amsterdam moet aanzienlijk worden verbeterd om dit gebied integraal onderdeel te laten uitmaken van de dynamische stedelijke economie van de hoofdstad.

(3) Bloemendalerpolder/ KNSF-terrein en herstel Natte As

In dit complexe gebied wordt gestreefd naar realisatie van aantrekkelijke en kwalitatief hoogwaardige woonomgevingen in een stevige landschappelijke setting. Het gebied kent een stapeling van lokale, regionale en nationale beleidsdoelen. De uiteindelijke vormgeving van de uitbreiding van de wegcapaciteit tussen Amsterdam en Almere zal medebepalend zijn voor de te realiseren gebiedskwaliteit. De bouw van een aquaduct onder de Vecht is daar onlosmakelijk mee verbonden. Met het herstel van 'de Natte As' in Nederland wordt 14.500 hectare nieuwe natte natuur als robuuste verbinding toegevoegd aan de ecologische hoofdstructuur. De kruising van deze as met de infrastructuur en de aansluiting ervan op het IJmeer is een bijzondere opgave.

(4) Zuidas (verstedelijking en infrastructuur)

Op de Zuidas zal een nieuw stedelijk centrum met HSL aansluiting en internationale allure verrijzen. Het zal een belangrijk knooppunt worden van lokale, regionale, nationale en

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 96 van 115

internationale vervoersstromen. De ontwikkeling van de Zuidas wordt in verband gebracht met de ontwikkeling van de bedrijvigheid op Schiphol en omgeving. De complementaire combinatie Zuidas met Schiphol is een ijzersterke troef in de internationale concurrentie tussen grootstedelijke regio's in Europa.

(5) Werkstad A4

Met de ontwikkeling van een 'Werkstad A4' aan de zuidwestzijde van het luchthavencomplex van Schiphol, wordt ingezet op een geconcentreerde ruimtelijke uitbreiding van met name de luchtvaartgebonden logistiek. Momenteel wordt verkend hoe de logistieke sector zich wereldwijd ontwikkelt en op welke marktsegmenten de Werkstad A4 zich succesvol zou kunnen richten.

(6) Nieuwe Hollandse Waterlinie

Het project Nieuwe Hollandse Waterlinie beoogt de Waterlinie weer zichtbaar te maken of te houden op basis van het Linieperspectief Panorama Krayenhof. De Waterlinie bestaat onder andere uit forten, schootsvelden en inundatiegebieden die op bepaalde plaatsen onder druk staan van stedelijke ontwikkeling.

→ **8.5 Regiokaart Zuidwest**

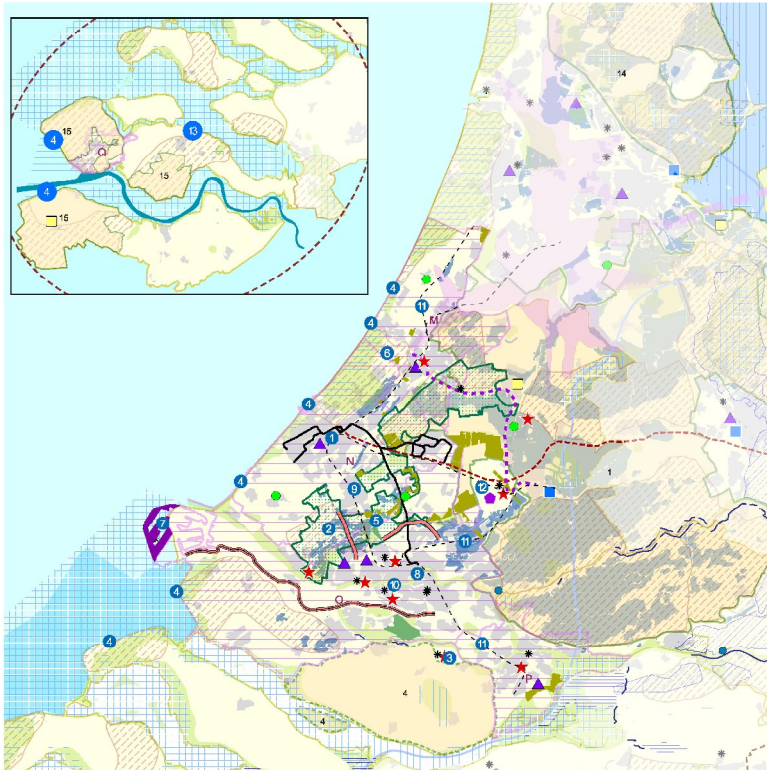
Inleiding

De doorwerking van het nationale ruimtelijke beleid in provinciale en gemeentelijke plannen in Zuid-Holland en Zeeland (samen Zuid-west) verloopt voorspoedig. Het streekplan voor de Regio Rijnmond en het omgevingplan Zeeland zijn 'Nota ruimte proof' opgesteld. De streekplannen Zuid-Holland-West, -Oost en -Zuid zijn op hoofdlijnen conform de Nota Ruimte. De nadere uitwerking voor de Nationale Landschappen Hoekse Waard en Groene Hart krijgt via partiële herzieningen gestalte. De sturingsfilosofie 'decentraal wat kan, centraal wat moet' wordt door de regio onderschreven. Bij complexe plannen zoals de integrale gebiedsontwikkeling van de Zuidplaspolder, nemen provincie en samenwerkende gemeenten voortvarend het voortouw bij planvoorbereiding en -uitvoering.

Voor het Nationaal Stedelijk Netwerk Randstad Holland, zie ook paragraaf 5.2.

Het Nationaal Landschap Zuidwest-Zeeland bestaat uit drie delen: Walcheren, de Zak van Zuid-Beveland en West Zeeuws-Vlaanderen. De definitieve begrenzing van de gebieden is vastgesteld. Het concept-uitvoeringsprogramma is gereed en heeft de instemming van LNV en VROM.

In de Nota Ruimte is de regio aangemerkt als één van de regio's waarin middels de programma-aanpak gewerkt wordt. Middels de programma-aanpak Zuidvleugel, waarvan de coördinatie bij VROM ligt, wordt de besluitvorming over ruimtelijke projecten versneld en worden ze goed op elkaar afgestemd. Veel van de integrale gebiedsprojecten op de regiokaart maken tevens deel uit van het programma Zuidvleugel.

Regio Zuidwest

Toelichting

(1) Den Haag Nieuw Centraal

Doel van Den Haag Nieuw Centraal is de integrale ontwikkeling van een hoogwaardig multimodaal knooppunt voor het openbaar vervoer en tevens de ontwikkeling van een toplocatie voor wonen, werken en stedelijke voorzieningen. Het project behelst concreet een vernieuwd station, levendig Anna van Buurenplein, modernisering van het huidige Babylon, overbouwning van het busplatform en de bouw van een gezichtsbepalende toren voor woningen en kantoren op het Koningin Julianaplein.

(2) Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam (IODS)

Het IODS-programma omvat de aanleg van de zeven ontbrekende kilometers in de A4 tussen Delft en Schiedam én een substantiële investering in behoud en ontwikkeling van gebiedskwaliteit van Midden-Delfland. Over het IODS programma hebben de regionale partners, maatschappelijke organisaties en het rijk in juni 2006 een overeenkomst gesloten. Het gebiedsprogramma omvat onder meer nieuwe natuur, ecopassages en maatregelen voor het landbouwkundig gebruik. Voor de inpassing van de weg in de omgeving heeft het rijk extra middelen ter beschikking gesteld. De aanleg van deze ontbrekende schakel in de A4 zal de bereikbaarheid tussen Rotterdam en Den Haag verbeteren.

(3) Kenniscentra en bedrijventerreinen / Hoeksche Waard

De Zuidvleugel van de Randstad heeft een tekort aan bedrijventerreinen. Daarnaast zijn vele van de bestaande bedrijventerreinen verouderd. Vandaar dat er in de Zuidvleugel 4000 ha. oude bedrijventerrein geherstructureerd gaat worden. Daarnaast zal er 1200 ha. aan nieuw bedrijventerrein aangelegd worden. In de Noordrand van de Hoeksche Waard wordt een nieuw, havengerelateerd bedrijventerrein ontwikkeld, waarbij er rekening mee wordt gehouden dat de Hoeksche Waard is aangewezen als nationaal landschap.

(4) Prioritaire zwakke schakels kustverdediging Zuidwest

Dit is een programma om de zes zwakke schakels in de kust van Zuid-Holland (waterkering Noordwijk, waterkering Scheveningen, kustvak Hoek van Holland – Kijkduin, kustvak Flaauwe Werk op Goeree-Overflakkee) en Zeeland (kustvak Zuidwest Walcheren, kustvak West Zeeuws-Vlaanderen) te versterken. Naast het verbeteren van de kustveiligheid ligt op deze locaties tevens een opgave tot verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

(5) Noordrand Rotterdam

Het project Noordrand Rotterdam voorziet in 2300 woningen, hoogwaardige kantoren en bedrijven, 350 ha. natuur- en recreatiegebied en de verbetering van bestaande en aanleg van nieuwe infrastructuur. Het project omvat o.a. de projecten polder Zestienhoven en Polder Schieveen. Polder Zestienhoven heeft als doel een bijdrage te leveren aan het oplossen van de Rotterdamse woningbehoefte, met een nadruk op middeldure en dure woningtypes. Polder Schieveen heeft als doel de ontwikkeling van een science- en businesspark, dat het tekort aan bedrijventerreinen vermindert en bijdraagt aan het internationale vestigingsklimaat voor bedrijven in Rotterdam.

(6) Ontwikkeling locatie Valkenburg

Op het voormalige marinevliegkamp Valkenburg wordt een nieuwe woonlocatie ontwikkeld. De locatie is uitermate geschikt om ook een topwoonmilieu te ontwikkelen gericht op werknemers van internationale bedrijven en instellingen.

(7) Project Mainportontwikkeling Rotterdam

Het Project Mainport Rotterdam behelst het ontwikkelen en versterken van de mainport Rotterdam en tegelijkertijd een kwaliteitsverbetering van de leefomgeving in de Rijnmond. Het project bestaat uit drie deelprojecten:

- landaanwinning en natuurcompensatie: uitbreiding van de Rotterdamse haven met een nieuw stuk land in zee en maatregelen om schade aan bestaande natuur te compenseren.
- 750 ha. natuur- en recreatiegebied: ontwikkeling van nieuwe natuur- en recreatiegebieden op Midden-IJsselmonde en ten noorden van Rotterdam.
- bestaand Rotterdams gebied (BRG): een aantal projecten om het bestaande havengebied beter te benutten en de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren.

(8) Rotterdam Centraal

Rotterdam Centraal behelst de integrale ontwikkeling van een hoogwaardig multimodaal knooppunt voor openbaar vervoer en de ontwikkeling van een toplocatie voor wonen, werken en stedelijke voorzieningen. Concreet zal er een nieuw station komen, wordt er een nieuw stationsplein met meer allure gecreëerd en zal de verbinding met het stadscentrum verbeterd worden. Tevens worden randstadrail en de HSL geïntegreerd. De omgeving van het station zal ruimte gaan bieden aan nieuwe woon- en werklocaties.

(9) Spoorzone Delft

Het project spoorzone Delft betreft de integrale ontwikkeling van de spoorzone inclusief de aanleg van een spoortunnel door het centrum van Delft. Het bestaande treinviaduct, dat overlast veroorzaakt en de (binnen)stedelijke ontwikkeling in de weg staat, wordt vervangen door een viersporige tunnel inclusief aansluitingen. Daardoor wordt de aanleg van een ov-knoop en de herontwikkeling van het gebied met ca. 1.500 woningen en 50.000m² kantoren mogelijk.

(10) Stadshavens Rotterdam

Het Stadshavensproject behelst herstructurering en gedeeltelijke transformatie van verouderde havengebieden. Allereerst is het stadshavensproject bedoeld om de economische kracht van dit gebied te behouden en zo mogelijk uit te breiden. Door de herstructurering en nieuw aanbod van haventerreinen als gevolg van de ontwikkeling van de Tweede Maasvlakte zullen er in de toekomst waarschijnlijk mogelijkheden ontstaan voor transformatie. De tweede doelstelling van het project is dan ook te beantwoorden aan de groeiende vraag naar binnenstedelijke ruimte voor nieuwe economische functies, woningen en voorzieningen.

(11) Stedenbaan

Het project Stedenbaan is allereerst gericht op het realiseren van passend regionaal treinverkeer op het hoofdrailnet. Daarnaast zal Stedenbaan het verstedelijkingsprogramma in de Zuidvleugel gaan ondersteunen, door met name rond de bestaande stations de bebouwing te intensiveren.

(12) Zuidplaspolder

Integrale gebiedsontwikkeling van de Zuidplaspolder voor de functies wonen, werken, glas en groen/water in de periode 2010-2030. De Zuidplaspolder zal voorzien in dorpse woonmilieus met een lage bebouwingsdichtheid in een groene omgeving. Daarnaast zal er naast het opnieuw accommoderen van bestaand glas ook nieuw glastuinbouwareaal ontwikkeld worden.

(13) Integraal ontwikkelingsprogramma Zuidwestelijke Delta

Dit betreft een opgave om activiteiten die de nationale concurrentiepositie versterken te combineren met ontwikkelingen die de veiligheid tegen overstromingen vergroten en de waarden van natuur, landschap en cultuurhistorie in dit gebied versterken. De ambitie van de provincies is verwoord in de 'Agenda voor een Deltaprogramma' dat begin juli 2006 is aangeboden aan de betrokken bewindslieden van V&W, LNV en VROM. Op basis van deze agenda wordt momenteel het ontwikkelingsprogramma opgesteld, dat naar verwachting in november 2006 gereed zal zijn. Belangrijke onderdelen van het programma zijn Waterdunen, Perkpolder en Waterstad Goes

→ 8.6 Regiokaart Zuid

Inleiding

Kijkend naar de doorwerking van het rijksbeleid in streek- en bestemmingsplannen kan worden geconstateerd dat dit goed op streek is. Zo is dit jaar het Provinciaal Omgevingsplan Limburg 2006 (POL2006) gereed gekomen. Een plan dat reeds anticipeert op de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) en, op enkele kleine punten na, goed aansluit op de Nota Ruimte. Met name de nieuwe ontwikkelingsgerichte manier van werken biedt kansen voor ontwikkeling. Voor Brabant geldt dat het vigerende streekplan 'Brabant in Balans 2002' met daarbij een aantal later vastgestelde (gebieds-)uitwerkingsplannen en enkele partiële herzieningen voor 99% Nota Ruimte proof is. Er resteren nog wel enkele aandachtspunten met name het bundelingsbeleid, milieu en externe veiligheid, en het Brainport-concept.

De vijf grootste steden van Brabant (Breda, Eindhoven, Helmond, 's Hertogenbosch en Tilburg, ook bekend als B5) vormen het nationaal stedelijk netwerk BrabantStad.

De rijkscoördinatie ligt bij de Minister van VROM. Er vindt halfjaarlijks overleg plaats met vertegenwoordigers van de provincie en de gemeenten. Daarnaast draagt VROM financieel en met menskracht (ontwerpers) bij aan het Ontwerpatelier BrabantStad. Het doel van het Ontwerpatelier is om, door middel van ontwerpend onderzoek, een basis te vormen (doorkijk tot 2020) voor het nieuwe programma voor BrabantStad als vervolg op het huidige programma dat een perspectief heeft tot 2008.

Het nationaal stedelijk netwerk Zuid-Limburg (Heerlen, Sittard-Geleen, Maastricht) heeft van de zes in de Nota Ruimte benoemde netwerken het meest te maken met niet-Nederlandse ontwikkelingen en beleid. Het maakt ook onderdeel uit van het grensoverschrijdende stedelijke netwerk Maastricht/Heerlen – Hasselt/Genk – Aken – Luik. Het economisch kerngebied van het stedelijk netwerk behoort tot de toptechnologieregio Zuidoost-Nederland. De rijkscoördinatie ligt bij de Minister van VROM. Er vindt regulier overleg plaats met vertegenwoordigers van de provincie en de gemeenten. In de rijksreactie op het POL2006 heeft het rijk aangegeven dat zij van de provincie verwacht dat zij de opgave in relatie tot krimpende bevolking oppakt in een integrale visie die uitmondt in een kader voor het zuiden van Limburg, zowel Tripool-steden als het nationale landschap Heuvelland zouden daar onderdeel van moeten zijn. Dit advies is overgenomen door de Provinciale Commissie Omgevingsvraagstukken Limburg.

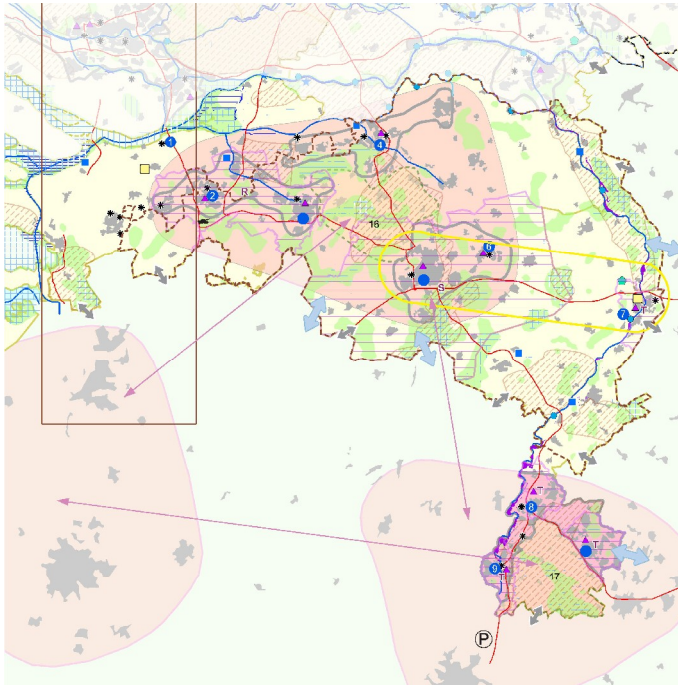
De rol van VROM ten aanzien van het stedelijk netwerk Zuid-Limburg is met name gelegen in het stimuleren van de agendavorming van dit netwerk. Voorbeeld is dat bij een werkbezoek van minister Dekker (mei 2005) een eerste proeve van een rijksontwikkelingsagenda aan de deelnemers is toegestuurd die als aanmoediging voor de regio bedoeld was. Inmiddels heeft de regio een strategische agenda van Tripool opgesteld met drie assen (economie, bereikbaarheid en veiligheid), maar deze dekt nog niet geheel de opgave uit de Nota Ruimte. Met name de reservering en verdeling van ruimte voor wonen, werken en voorzieningen is nog niet voldoende belicht. Daarom zal de inzet blijven om het proces van agendavorming verder in te vullen.

Het nationaal landschap Groene Woud bevindt zich tussen Den Bosch, Tilburg en Eindhoven. Het Groene Woud is zeer gevarieerd qua landschapstypen (kampen- en essen, beken, bossen, heides) en wordt gekenmerkt door een bijzondere kleinschalige openheid en een groen karakter. Ook de verwevenheid van de grote steden met de groene ruimte is kenmerkend. De provincie heeft als kwaliteiten de sociaal culturele en cultuurhistorische toegevoegd en de ondernemerschap mentaliteit (handen uit de mouwen). In het Groene Woud ligt ook een reconstructieopgave in het kader van de Reconstructiewet concentratiegebieden. Naar verwachting wordt eind dit jaar de definitieve begrenzing vastgesteld. Het ontwikkelingsprogramma is nog niet gereed. De planning is dit eind dit jaar gereed te hebben.

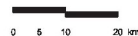
Het nationale landschap Zuid Limburg (ook bekend als Heuvelland) is onderdeel van het grensoverschrijdende Drielandenpark. De kernkwaliteiten van het landschap zijn: schaalcontrast van zeer open naar besloten, het groene karakter en het reliëf. De provincie heeft daar nog de

kenmerkende en gebiedseigen cultuurhistorische elementen aan toegevoegd. Het uitvoeringsprogramma is gereed en wordt gezien als een goede bouwsteen voor het onderdeel Nationale Landschap in het nog vast te stellen ILG contract 2007-2013 tussen rijk en provincie.

In de Nota Ruimte is Zuidoost Brabant / Noord Limburg (ZOB/NL) aangemerkt als één van de gebieden waarin middels de programma-aanpak gewerkt wordt. Middels de programma-aanpak Zuidoost Brabant/Noord Limburg, waarvan de coördinatie bij EZ ligt, wordt de besluitvorming over ruimtelijke projecten in de regio versneld en worden ze goed op elkaar afgestemd. De basis in dit gebied wordt gevormd door de Brainport Eindhoven en de Greenport Venlo. VROM is zowel op bestuurlijk als ambtelijk niveau betrokken bij het programma ZOB/NL. Zuidoost Brabant/Noord Limburg is onderdeel van het grotere gebied Zuidoost-Nederland (Zuidoost Brabant en Limburg), dat in de EZ nota Pieken in de Delta is aangewezen als een technologische topregio.

Regio Zuid

Toelichting

(1) Moerdijkse Hoek

De aanleg van een logistiek park van circa 150 hectare netto nabij huidige industrieterrein Moerdijk is een oplossing om de ruimtevrage voor logistieke bedrijven in de toekomst op te vangen. Het bestaande haventerrein Moerdijk kan de behoefte aan zware industrie, chemie en procesindustrie opvangen. Op basis van deze visie werken de ministeries van Economische Zaken en VROM, de provincie Noord-Brabant en de gemeente Moerdijk een integrale gebiedsontwikkeling uit. Dit is een doorbraak in de al jaren lopende discussie over de ontwikkeling van het bedrijventerrein Moerdijkse Hoek.

Alle partijen zullen zich inspannen om een duurzame en integrale oplossing voor dit gebied te vinden. Over de te behalen milieuwinst en ruimtelijke inpassing wordt een quick scan uitgevoerd. Ook is afgesproken dat er een verkenning door het GOB (Gemeenschappelijk Ontwikkelings Bedrijf) moet komen om alle aspecten te wegen van herontwikkeling van het bestaande en de ontwikkeling van een nieuw terrein evenals de verplaatsing van een aantal bestaande milieuhinderlijke bedrijven uit de kernen. Op basis van de quick scan en de businesscase worden vervolgens definitieve besluiten genomen. Als de betrokken partijen een overeenkomst sluiten om bovenstaande plannen te realiseren zullen de provincie en het rijk de ruimtelijke procedure, die gericht is op 600 hectare bedrijventerrein op Moerdijkse Hoek, verlaten. Voor het einde van het jaar zal in een bestuurlijk overleg besluitvorming plaatshebben.

(2) Via Breda

Via Breda bevat een van de zes Nieuwe Sleutelprojecten en onderscheidt zich door de plaats die cultuur inneemt in de plannen. De openbaarvervoerterminal in het stationskwartier wordt het hart van de nieuwe spoorzone en een icoon voor de stad én Brabantstad: een nieuw station waar alle vormen van vervoer letterlijk onder één dak samenkomen ontworpen door architect Koen van Velzen. Het stationsgebied is het eerste deelgebied van de zeven, waar een mix van wonen, werken en voorzieningen samenkomt. Breda krijgt met deze integrale gebiedsontwikkeling een nieuw stedelijk milieu, als nieuw stadsdeel op de bestaande stad. De ministeries van VenW en VROM nemen deel via NSP Breda en via een bijdrage vanuit het BIRK.

(3) Spoorzone Tilburg

In dit gebied wordt een hoogwaardig knooppunt gerealiseerd voor openbaar vervoer en stedelijke voorzieningen. Een uitgestrekt gebied met kantoren en bedrijven voor zakelijke dienstverlening

en ondersteunende detailhandel. Hiervoor is de verwerving en verplaatsing van revisiebedrijf van NS noodzakelijk. De ontwikkeling van de Spoorzone slecht tevens de barrière tussen de binnenstad en de noordelijke wijken. VROM draagt bij via een bijdrage uit het BIRK.

(4) Spoorzone 's-Hertogenbosch

Deze integrale gebiedsontwikkeling beoogt een nieuw centrumstedelijk gebied rondom het station, direct ten westen van de oude historische binnenstad van 's-Hertogenbosch. Het omvat de realisatie van:

- een nieuw groot regionaal ziekenhuis inclusief zorgpark
- een hoogwaardige kantorenlocatie met zeer intensief hoogstedelijk wonen in de vorm van het Paleiskwartier
- een clustering van Hoge Scholen met de School voor de Toekomst en STOAS
- een ontspanningsgebied met tijdelijk een modern stedelijk museum, een beoogd casino en een megabioscoop
- een congres- en evenementencomplex (Brabanthallen)
- een aantrekkelijk woongebied voor lagere en middeninkomens met een hoge dichtheid
- een gebied met een hoge waarde in cultuurhistorie en industrieel erfgoed, waarin gevestigde (Verkadefabriek) en opkomende culturele creatieve bedrijven een belangrijke rol spelen.

Het gehele gebied wordt over de weg ontsloten door de randweg en Magistratenlaan/Parallelweg. Via een tweetal potentiële ecologische verbindingzones is de Spoorzone aangesloten op het Habitatgebied Gement en op de uiterwaarden van de Maas.

(5) Ontwikkelingsplan A2 Zone Eindhoven

Eindhoven/Zuidoost-Brabant is in de Nota Ruimte aangemerkt als een belangrijk onderdeel van de toptechnologie regio Zuidoost-Nederland en nationale Brainport. De A2 zone is in het Regionaal Structuurplan regio Eindhoven (SRE) genoemd als één van de drie strategische ontwikkelingsgebieden. Het Ontwikkelingsplan A2 zone Eindhoven, dat op dit moment wordt opgesteld, heeft tot doel de positie van Eindhoven als internationale topregio verder te versterken. Het plan bestaat uit: aanleg en herstructureren van bedrijventerreinen, aanleg natuur- en recreatiegebieden, herinrichting van openbare ruimte en verbetering van de bereikbaarheid. Kortom: integrale gebiedsontwikkeling. Het rijk is reeds als wegbeheerder betrokken (V&W) en VROM en EZ hebben vanuit de Nota Ruimte betrokkenheid.

(6) Spoorzone Helmond

Voor de gebiedsontwikkeling Spoorzone wordt een masterplan opgesteld, dat gericht is op de integrale herontwikkeling van het gebied rondom het spoor en op de aanhaking / inpassing van dit gebied in de totale centrumontwikkeling van Helmond. Centraal in de Spoorzone staat het project Spoorknop Helmond, dat de aanleg van een infrastructurele schakel onder en boven het spoor bevat.

(7) Greenport Venlo

Klavertje 4+ is het ruimtelijk-fysieke hart van Greenport Venlo. Wezenlijk onderdeel van de ruimtelijk-fysieke invulling van Greenport Venlo is het programma 'Klavertje 4, het fysieke hart van Greenport Venlo'. Klavertje 4 bestaat uit een integrale gebiedsontwikkeling waarvan het zwaartepunt is gelegen ten noordwesten van de gemeente Venlo. Basis voor de gebiedsontwikkeling is een gebiedsvisie. Deze gebiedsvisie besteedt bijvoorbeeld aandacht aan de ontwikkeling van een flexibel werklandschap (1000 ha), waarvan de glastuinbouwprojectlocaties Siberië en Californië, de uitbreiding van veiling ZON en de ontwikkeling van het bedrijventerrein Trade Port Noord, businesspark Venlo en de Floriade prominente onderdelen zijn. Daarnaast wordt aandacht geschonken aan een robuuste groene structuur en een nieuwe ontsluitingsroute van het gebied tussen de A67 en de A73. Gemeenten Venlo, Horst aan de Maas, Maasbree en Sevenum werken nauw samen met veilingen ZON en Flora Holland en Provincie Limburg om vorm te geven aan de integrale gebiedsontwikkeling door het bundelen van krachten in een op te zetten regionaal programmabureau, een gemeenschappelijke grondhandelsbank, gemeenschappelijke acquisitie en door het bundelen

van middelen in een ontwikkelingsmaatschappij. Op dit moment wordt tevens de inzet van het Gemeenschappelijk Ontwikkelings Bedrijf onderzocht. LNV, VROM, EZ, V&W en Financiën verkennen samen de mogelijkheden hiertoe.

(8) Spoorzone Sittard-Geleen

Dit project vormt een stap om de stedelijke centra van Sittard en Geleen te koppelen door middel van een bedrijvzone met een tweezijdige oriëntatie op het spoor en de rand- en ontsluitingsweg. Hierbij wordt door de gemeente maximaal ingezet op duurzaamheid (wind, zon en grondwarmte). In dit project wordt een evenwicht gezocht tussen de gewenste ruimtelijk-economische ontwikkeling, het vervoer van gevaarlijke stoffen en de externe veiligheid in dit gebied. VROM zal uit het BIRK een bijdrage leveren.

(9) A2 traverse Maastricht

Het project is een samenwerkingsverband tussen Rijkswaterstaat, Directie Limburg, de provincie Limburg en de gemeente Maastricht en de gemeente Meerssen. Het project betreft de realisering van het ontbrekende deel van de Rijksweg A2 Maastricht zeer waarschijnlijk via een tunnel, de integrale gebiedsontwikkeling op die tunnel, enkele aansluitingen op de A2 en de aanpassing van lokale wegen. Het project zal op via een PPS-constructie met de markt worden gerealiseerd. VROM en V&W zijn medefinancierder van het project en betrokken als bevoegd gezag in het kader van de Tracéwetprocedure.

(10)Maankwartier Heerlen

Maankwartier is een onderdeel van het project Stadspark Oranje Nassau. Stadspark Oranje Nassau is een grootschalig herontwikkelingsproject van het gebied ten noorden van de spoorlijn, inclusief het station en haar omgeving. In het gebied zijn kantoren, waaronder een WTC, woningen, een school, een bioscoop en detailhandel gepland. VROM zal onder meer via een BIRK-bijdrage aan dit project bijdragen.

BIJLAGE 1 – OVERZICHT ACTIES UITVOERINGSAGENDA

Paragraaf	Actie	Jaar
1.3	Oplossingen zoeken voor knelpunten omtrent basiskwaliteit	2006/2007
	Eens per twee jaar een evenement om ervaringen, ideeën en oplossingen mbt basiskwaliteit te presenteren en uit te wisselen.	2006/2007
1.4	Werkafspraken tussen rijk en afzonderlijke decentrale overheden op basis van het bestuurlijk afsprakenkader "De Nota Ruimte, ieder zijn rol".	2006/2007
	Voortgang periodiek bespreken in bestuurlijk overleg.	2006/2007/2008
	Oprichten platform uitvoering	2006
2.2	Opstellen rijksbrede ruimtelijke uitvoeringsagenda	2008
2.3	Uitvoering agenda gebiedsontwikkeling 2006	2006/2007
2.4	Verkenning potentie programma-aanpak	2006/2007
	Kabinetbesluit over programma-aanpak als instrument	2007
	Standpunt over uitbreiden van programma- aanpak	2007
2.5	Inwerkingtreed Wro en Grondexploitatiewet	Eind 2007
	Invoeringsbegeleiding Wro en Grondexploitatiewet	2006/2007
	Stimuleringsprogramma expertiseontwikkeling regionaal grondbeleidinstrumentarium	2006
	Evaluatie bevoegdheidsverdeling met nieuwe grondbeleidinstrumentarium	Na 2007
	Inwerkingtreed voorkeursrecht voor rijk en provincies en onteigeningsbevoegdheid voor provincie	Eind 2007
	In procedure brengen vereenvoudiging Wet voorkeursrecht gemeenten	2006
	Opstellen wetsvoorstel modernisering Onteigeningswet	2007
2.6	Besluiten over inzet GOB voor gebiedsontwikkelingsprojecten	2006/2007
2.7	Ontwikkeling gezamenlijk programma Kennisontwikkeling via het op te richten Platform Uitvoering Nota Ruimte	2007/2008
2.8	Evaluatie werkwijze preventief toezicht	2008
	Evaluatieprogramma rijk en decentrale overheden via platform uitvoering	2006/2008
	Rijksbreed evaluatieprogramma	2006/2008
	Bezien in hoeverre uitbreiding naar één ruimtelijke rijksmonitor mogelijk is	2007
3.5	Eén rijksbrede ruimtelijke investeringsagenda opnemen in uitvoeringsagenda ruimte	2008
4.3	Territoriale Cohesie / Voortgang Rotterdam agenda.	2007
	Overzicht EU dossiers met ruimtelijke impact naar TK en EK	2006
	Faciliteren bij grensoverschrijdende samenwerking	Doorlopend
4.4	Invulling programma's en projecten EU structuurfondsen	2006/2007/2008
5.2	Aanbieden tussenstand strategische agenda Randstad aan TK en EK	2006
	Opstellen strategische agenda Randstad	2006/2007
	Uitvoering rijksprogramma's Noordvleugel (incl. Utrechtse regio), Zuidvleugel en Groene Hart van de Randstad, inclusief de bijbehorende projectbesluiten	2006/2007
	Afspraken rijk-regio over herstructurering Bollenstreek, ruimtelijke inrichting westflank Haarlemmermeer en verkeers- en vervoersinfrastructuur	2006
5.3	Uitvoering rijksprogramma ZO Brabant / N Limburg	2006/2007
5.4	Identificeren lange termijn ontwikkelingen en opgaven nationale stedelijke netwerken	2007
	Afspraken over ontwikkelingsagenda's	2007
	Conclusies en beleidsreactie nieuwe bevolkingsprognoses	2007
5.7	Onderzoek naar regionale afstemming bedrijventerreinen	2007
	Verkenning naar bereidheid markt tot investeringen in ontwikkeling/ herstructurering bedrijventerreinen tot werklandschappen	2007
	Onderzoek goede inrichting snelwegzones	2007
	Afsluiten convenant met Flevoland	2006
	Praktijkdag over de urgentie en versnellingsmogelijkheden van voldoende plancapaciteit	2006
	Onderzoek naar mate waarin binnen BBG nog tegen redelijke kosten gebouwd kan worden, voor zover mogelijk aansluitend bij bestaande monitor plancapaciteit	2007
	Opstellen handreiking regionale maatschappelijke kosten en baten analyse van potentiële bouwlocaties	2007
	Analyse van de werking en interactie van (m.n. fin.) rijksinstrumenten in relatie tot locatiekeuzen	2007
	Bijeenkomst over de praktijk van de binnenstedelijke opgave	2007
5.8	Nulmeting en strategieontwikkeling klimaatbestendigheid Nederland	2006
	Nationale adaptatieagenda 2007-2014 naar TK	2007
	Onderzoek meerwaarde geclusterde vestiging nieuwe bedrijven met veel gevaarlijke stoffen	2006
5.9	Uitvoering vier gebiedspilots ruimtelijke ordening ondergrond (ROO)	2006
	Uitvoering stimuleringsprogramma ROO	2007
6.2	Audit WB21 maatregelen	2006

Paragraaf	Actie	Jaar
	In beeld brengen ruimtelijke effecten KRW	2008
6.3	Opstellen masterplannen (PKB RvdR)	2006
	Vaststellen planstudies (PKB RvdR)	2008
	Vaststellen beleidslijn Kust	2007
	Vaststellen aanpak zwakke schakels	2006
	Opstellen kustvisie	2007
	Gezamenlijke gebiedsontwikkeling IJsselmeergebied	2007
	Vaststellen beleidslijn Meren en Delta	2007
	Transitie westelijke Veenweiden: van "peil volgt functie" naar "functie volgt peil"	2007 t/m 2014
	Instellen Waddenfonds	2006/2007
7.2	Groen partnerschap: programma ontwikkelen	2006
	Transformatie en evaluatie rijksbufferzones	2006-2015
	Tussenevaluatie recreatie om de stad	2006
	Belevingsonderzoek GIOS in het kader van WoON	2006
7.3	Brochure 'best practices plattelandstoerisme'	2006
7.4	Steunpunt Routeontwerp (ARC): visieontwikkeling en implementatie A12, A4, A27, A2	2006/2007/2008
	Identificeren en uitwerken panorama's algemeen	2006/2007
	Visie ontwikkelen op nationale panorama's	2006-2007
	Evaluatie MJPO	2008
7.5	Afspraken gebiedsmaatregelen milieukwaliteit	2006
	Project beleidskader toepassing EHS (saldobenadering, herbegrenzing, verbeteren compensatiebeginsel en doorwerking)	2006
	Afspraken maken over natuurkwaliteit	2006/2007
	Beslissing over maximale verhouding van begrensde beheersgebieden en 'ruimejas'-gebieden	2006/2007
	Evaluatie omslag minder verwerving naar meer beheer	2007
7.6	Kwaliteitsagenda Landschap	2006
	Uitvoeren van een kwalitatieve analyse van de baten van het investeren in landschap en groen	2006/2007
7.7	Instellen van kwaliteitsteams voor oa.Nationale Landschappen.	2006
	Nationale Landschappen beter positioneren dmv Voorlichting, PR, 'branding' ed.	2006
	Versterken beleidskader en ontwikkelen instrumentarium	2006/2007
	Uitbouwen kennisstructuur	2007
	Belevingsonderzoek Landschap	2007
	Evaluatie Uitvoeringsprogramma's Nationale Landschappen	2007
	Toezien op afronding van gebiedsdocumenten voor de Stelling van Amsterdam en de Beemster	2008
	Evaluatieonderzoek doorwerking in streek- en bestemmingsplannen	2007
7.8	Stimuleringsprogramma ruimtelijke/landschappelijke kwaliteit buitengebied	2007
	Nadere analyse toename bebouwing en glas	2007
	Aanpassing artikel 20 Bro m.b.t. gedoogbeschikking	2006
7.9	Evaluatie Reconstructiewet	2007
7.10	Evaluatie doelstelling: Winning bouwgrondstoffen op maatschappelijk aanvaardbare wijze	2008
7.11	Evaluatie doelstelling: Ruimte voor militaire terreinen	2010
7.12	Evaluatie 1500 MW doelstelling voor na 2010	2007
	Wetsvoorstel wijziging Elektriciteitswet	2007
	Deel 1 Planologische kernbeslissing (SEVIII)	2006

BIJLAGE 2 - OVERZICHT ACTIES ACTIEPROGRAMMA RUIMTE EN CULTUUR

actie	Door	Doel	looptijd	bijzonderheden
A1 Het Nieuwe Rijksmuseum	OCW, VROM	Doelstelling (ARC): Communicatie en debat over de afronding van het definitief ontwerp, de interventie in structuur, architectuur en interieur en de uitvoering. Een impuls aan nieuwe inzichten en uitgangspunten voor de omgang met cultureel erfgoed. Grotere bekendheid bij de (inter)nationale vakwereld met het (definitief) ontwerp van het nieuwe Rijksmuseum Amsterdam en de gehanteerde ontwerpaanpak.	2008	Heropening museum in 2009
A2 Nieuwe Hollandse Waterlinie	LNV	Het nationaal project de Nieuwe Hollandse Waterlinie als onderdeel van het Nederlands cultureel en landschappelijk erfgoed tot een herkenbare ruimtelijke eenheid te maken en deze duurzaam in stand te houden.	2008	Enveloppenopdrachten zijn vastgesteld, evenals uitvoeringsprogramma's. NHW-projecten zijn opgenomen in ILG-programmering 2007 e.v.
A3 Routeontwerp van snelwegen	V&W	Creëren van samenhang en continuïteit in wegarchitectuur in combinatie met het karakter van de omgeving; behouden, versterken en ontwikkelen van identiteit in relatie tot afwisseling van landschappen in de omgeving van de weg; en realiseren van effectieve samenwerking binnen VenW en met andere partijen op het vlak van wegontwerp en de gebiedsontwikkeling in de omgeving van de weg.	2006	Mogelijke verlenging van het Steunpunt Routeontwerp
A4 Architectuur bedrijventerreinen	EZ	Stimuleren van (landschaps)architectonisch en stedenbouwkundig aantrekkelijke bedrijventerreinen.	2006	Prijsvraag afgerond in juni 2006. Uitvoering Pilot is afhankelijk van besluitvorming TK over Hoekse Waard.
A5 Aanscherpen professioneel opdrachtgeverschap	Defensie, VROM, LNV	Bevorderen van de ruimtelijke kwaliteit bij de opgaven van de rijksoverheid.	2008	Wordt ingevuld d.m.v. verschillende projecten. Eerste project is de Willem II kazerne in Apeldoorn.
A6 Ambassadegebouwen	BuZa	Analyse en evaluatie van de 'Nederlandse uitstraling' bij gerealiseerde projecten en toepassing hiervan bij de aanstaande (her)inrichtingsprojecten van het ministerie van BuZa	2008	
A7 Overdracht defensie terreinen	Defensie	In het kader van de toekomstige overdracht van militaire terreinen doen van onderzoek naar het cultuurhistorische erfgoed (bebouwing en landschap), met als intentie dat de nieuwe eigenaar de uitkomsten hiervan betreft bij het definiëren en programmeren van de vervolgbestemming.	2008	Eerste project uitgevoerd rond afstoting defensie terreinen in Ede.
A8 Afsluitdijk	V&W	Studie naar de betekenis van ir. Lely bij de ontwikkeling van de Zuidzeeplannen en de Afsluitdijk alsmede naar de voor Nederland zo kenmerkende verhouding tussen ontwerp en civiele techniek, enerzijds gericht op het opwaarderen van de internationaal civieltechnische monument, anderzijds gericht op nieuwe waterstaatkundige werken.	2007	
A9 Limes	VROM, OCW, LNV	Beschermen en benutten van de Limes door publieke en private partijen met verantwoordelijkheid voor en betrokkenheid bij cultuurhistorie en/of ruimtelijke ontwikkeling, waarbij de Limes vroegtijdig, volwaardig en voortdurend betrokken wordt bij de voorbereiding van (onderzoek en ontwerp), besluitvorming over en uitvoering van ruimtelijke transformaties.	2008	Bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst met provincies en gemeenten gesloten in 2005. Oprichting programmabureau in 2006.
A10 Ontwerpogave rijksprogramma Groene Hart	LNV	Behoud en versterking van het unieke open karakter van het Groene Hart via de uitwerking van specifieke ontwerpogaven in respectievelijk transformatiezones Leiden-Alphen en Hollandse IJssel; alsmede ontwerpogaven binnen de strategische projecten Bentwoud, de Venen en Vechtstreek. Versterken van ruimtelijke samenhang tussen Stelling van Amsterdam, Nieuwe Hollandse Waterlinie, Natte As, Limes en ontsluiting van Almere.	2008	Bestuurlijke overeenstemming bereikt met provincies over (investerings)programma a. Bijdrage aan ontwikkeling Kwaliteitsatlas.
A11 Naoorlogse	VROM	Aandacht voor en benutten van de cultuurhistorische en	2008	

actie	Door	Doel	looptijd	bijzonderheden
stad		ruimtelijke kwaliteiten bij de herstructurering van vroeg-naoorlogse wijken.		
A12 Ruimtelijk ontwerpen met water	VROM	Het bevorderen van de rol van het ruimtelijk ontwerp en het borgen van de ruimtelijke kwaliteit in het planproces bij verkenningen, concrete planvorming en projectbe sluiten voor rijks- en regionale projecten met een wateropgave.	2008	
A13 Werelderfgoed	OCW	Het bevorderen van de rol van het ruimtelijk ontwerp en het borgen van de ruimtelijke kwaliteit in het planproces bij verkenningen, concrete planvorming en projectbe sluiten voor rijks- en regionale projecten met een wateropgave.	2008	
B1 Wet op de architectentitel	VROM	Continueren en krachtiger maken van de Wet op de Architectentitel (WAT) als instrument voor kwaliteitsbewaking.	2008	Eerste actualisatie van de WAT afgerond april 2006.
B2 Cultuurhistorie in milieueffect rapportages	OCW	Bevorderen van ontwikkelingsgerichte advisering over cultuurhistorische waarden binnen milieueffect rapportages aan bevoegd gezag en initiatiefnemers.	2008	Ontwikkeling handleiding in 2006.
B3 Het beschermd stads- en dorpsgezicht	OCW	Verkennen van de mogelijkheden tot betere benutting van het instrument 'beschermd stads- of dorpsgezicht bij opgaven rondom behoud en ontwikkeling in het stedelijk en het landelijk gebied.	2008	
B4 Welstand praktijkonderzoek	VROM	Verkenning taakstelling en organisatie bovenlokale welstandscommissie.	2006	Project vindt plaats in het kader van de evaluatie Woningwet.
C1 Cultuurimpuls Investerings budget stedelijke vernieuwing.	OCW, VROM	Versterken van ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteit van Nationale Landschappen.	2009	Midterm review in 2007.
C2 Cultuurimpuls investeringsbudget landelijk gebied.	LNV, OCW, VROM	Versterken van ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteit van nationale Landschappen.	2006	Besluitvorming over voortzetting cultuur impuls ILG najaar 2006.
D1 Subsiestelsel projecten	OCW, VROM, LNV, V&W	Bevorderen van kennisontwikkeling en –overdracht alsmede belangstelling voor architectuur en cultuurhistorie.	2008	
D2 Rijksprijs voor inspirerend opdracht geverschap	VROM	Stimuleren van opdrachtgeverschap	2008	Rijksprijs 2005 naar de Blauwe stad.
D3 Landschaps ontwikkelingsplan nen		Ondersteunen van gemeentelijke en provinciaal landschapsbeleid.	2007	Evaluatie regeling in 2006.
D4 Ontwerpateliers	LNV, VROM, OCW	Faciliteren en stimuleren van centrale en decentrale overheden bij ontwerpogave.	2008	
D5 activiteitenprogramma Belvedere	OCW, VROM, LNV	Stimuleren en faciliteren van kennisontwikkeling en – verspreiding, deskundigheidsbevordering en netwerkvorming.	2009	
D6 Kasteel Groeneveld	LNV	Verkenning van mogelijkheden om Kasteel Groeneveld verder te ontwikkelen tot een 'Centre d'excellence' voor het landschap en platteland in 2005, de haalbaarheid hiervan en de implementatie.	2008	
D7 Kennisinfrastuur Cultuur historie	OCW	Ontsluiten en beschikbaar stellen van integrale en praktisch toepasbare cultuurhistorische data, informatie en kennis.	2008	Webportaal KICH geopend in 2005.
D8 Interdepartementaal onderzoek Architectuur en Cultuurhistorie	LNV, VROM	Bevorderen van interdepartementaal onderzoek naar (landschaps-)architectuur en cultuurhistorie.	2008	
D9 Ontwerpend onderzoek schoolgebouwen	OCW	Verkenning van vorm en functie schoolgebouwen door ontwerpend onderzoek.	2008	
D10 Leerstoelen Belvedere	OCW, VROM, LNV	Structurele inbedding Belvederegedachtegoed in het hoger onderwijs.		Benoeming hoogleraren aan TUD, VU en WUR en start onderwijs-netwerk in 2005.

BIJLAGE 3 OVERIGE REGIONALE PROJECTEN

In de onderstaande tekst zijn per regio in aanvulling op hoofdstuk 8 een aantal projecten aangegeven die een bijdrage leveren aan de verbetering van de onderscheiden nationale stedelijke netwerken.

Regio Noord

Stedelijk netwerk Groningen-Assen

Zuidelijke Ringweg Groningen (ZRG)

Door de gelijkvloerse kruising van de A7 met de A28 en de menging van het doorgaand en lokaal verkeer wordt de doorstroming belemmerd. Daarnaast spelen milieu - en verkeersveiligheidsaspecten een rol. Start realisatie fase 1 2006, oplevering 2009. Over fase 2, voorzien vanaf 2010, moet nog besloten worden (planstudie MIT). Inmiddels is overleg gaande tussen regio, rijk en marktpartijen over een verbreding van het infrastructurele vraagstuk (ZRG plus samenhangende OV-maatregelen) naar samenhangende gebiedsontwikkeling in publiek-private samenwerking.

Noordelijke Ontwikkelingsas

De Noordelijke Ontwikkelingsas (NOA) is een programma van Noord-Nederland om de verbindingen tussen de economische kerngebieden en stedelijke netwerken op de as Randstad - Noord-Nederland - Hamburg en verder naar Scandinavië meer inhoud te geven, door in te zetten op het leggen en benutten van fysieke, economische, kennis- en sociale relaties. Onder de vlag van de NOA kunnen allerlei activiteiten plaatsvinden die het geheel meer laten zijn dan de som van de afzonderlijke gebieden. In het Langmanoverleg van najaar 2005 is tussen rijk en regio afgesproken dat de regio Noord-Nederland het voortouw houdt en het rijk zal participeren in de verkenning van de mogelijkheden. Op 1 januari 2006 is door het Samenwerkingsverband Noord-Nederland ten behoeve van deze verkenning een projectbureau opgezet.

Regio Oost

Nationaal stedelijk netwerk, Netwerkstad Twente

A1- en Berlijnlijn

De A1 vormt een belangrijke internationale verbindingsas tussen de Randstad en Centraal- en Oost-Europa. Borging van de kwaliteit van deze as moet de komende decennia prioriteit krijgen. Hiervoor moet er een integrale grensoverschrijdende beleidsvisie worden gemaakt. De Berlijnlijn is de internationale verbindingsas Amsterdam-Twente-Berlijn en kan een snelle en betrouwbare verbinding vormen tussen de Noordvleugel van de Randstad en Berlijn. Borging en ontwikkeling van deze spoorverbinding kan door opname in de TEN-lijst zijn beslag krijgen.

Enschede Kennispark

Opzetten van een kennispark bij de Universiteit Twente, met daarbij een internationaal georiënteerd expertisecentrum voor zorg en technologie, en een technisch-geneeskundig topinstituut.

Enschede Vliegveld Twente

Op 31 december 2007 wordt de militaire vliegbasis gesloten en komen de vrijvallende defensie terreinen voor andere functies in aanmerking. Het gebied ligt zowel in het nationaal stedelijk netwerk Twente als in het nationaal landschap Noordoost Twente. Door middel van een integrale gebiedsontwikkeling streven de provincie Overijssel, de Twentse gemeenten, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties er naar, de realisatie mogelijk te maken van een majeure ruimtelijke ontwikkelingsopgave die een volwaardige regionale luchthaven omvat met woningbouw, natuur en landschap en bedrijvigheid. Daarbij gaat het om sectoren die van grote waarde zijn voor het bereiken van nicheposities op deelmarkten in de luchtvaartsector: materials, maintenance en mechatronica. Deze ambities passen in de ruimtelijk economische speerpunten

t.a.v. innovatie, technologieontwikkeling en kennisinfrastructuur. Dit versterkt mede de ontwikkeling van kennispark en vice versa.

Almelo Waterrijk

Nieuw woongebied aan de noordkant van Almelo, 76 hectare groot. In een periode van twaalf jaar zullen hier circa vierduizend huizen worden gebouwd, waarbij gezocht wordt naar nieuwe woonvormen met een (boven)regionale uitstraling.

Regio Zuid

Naast de integrale gebiedsontwikkelingen, zoals genoemd in hoofdstuk 8, spelen een aantal projecten uit het programma Zuidoost Brabant / Noord Limburg. Over dit programma informeert het kabinet de Tweede Kamer op korte termijn middels een brief (zie ook paragraaf 5.3).

BIJLAGE 4 – VERWIJZINGEN EN BRONNEN

VROM-raad advies:

Ruimte geven, ruimte nemen.

Voorstellen ter verbetering van de uitvoering van het ruimtelijk beleid

Advies 051, VROM-raad, maart 2006

Tussenevaluatie programma aanpak Nota Ruimte. Eindrapport

B&A i.o.v. Ministeries van VROM, LNV, VenW, EZ;

februari 2006 (Noord- en Zuidvleugel, Groene Hart en Brabantstad/Zuidoost-Nederland)

Nieuwe Sleutelprojecten op stoom, voortgangsrapportage maart 2006

Ministerie VROM

Monitor Nota Ruimte. De opgave in beeld

Daniëlle Snellen, Hans Farjon, Rienk Kuiper, Nico Pieterse,
Rotterdam/Den Haag: NAI Uitgevers/RPB-MNP.

Vier decentrale evaluaties: Grondbeleid, Functieverandering in het Buitengebied, Nationale Landschappen en Bundelingsbeleid

Met vereende kracht? Uitkomsten ex-ante evaluatie sturingsfilosofie bundelingsbeleid Nota Ruimte

Lysias Consulting Group i.o.v. VROM, IPO en VNG, juni 2006

Grondbeleid en grondbeleidsinstrumenten in relatie tot doelbereiking nota Ruimte

Onderzoeksinstituut OTB i.o.v. VROM, IPO en VNG, februari 2006

Thema: Functieverandering Buitengebied

Royal Haskoning i.o.v. VROM, IPO en VNG, februari 2006

Partners in positie brengen. Onderzoek nationale landschappen

B&A Groep i.o.v. VROM, IPO en VNG, juni 2006

Uitvoeringsagenda van Nota naar Mobiliteit

Ministerie van Verkeer en Waterstaat, september 2005

Nota Mobiliteit

Naar een betrouwbare en voorspelbare bereikbaarheid

Ministerie van Verkeer en Waterstaat, september 2004

Pieken in de Delta

Gebiedsgerichte Economische Perspectieven

Ministerie Economische Zaken, april 2006

Agenda voor een Vitaal Platteland Visie

Inspelen op veranderingen

Ministeries LNV, VROM, V&W, EZ, BZK, VWS, SZW Financiën en Defensie, april 2004

Agenda voor Vitaal Platteland

Meerjarenprogramma 2007 – 2013

Ministeries LNV, VROM, V&W en OCW, april 2006

Recht op groen

Raad voor het Landelijk Gebied

Advies 05/6a en 05/6b; juni 2005

De openstelling van bos en natuurterreinen van gemeente en particulieren

Stichting Recreatie, 2005.

Bloeiende bermen, Verstedelijking langs de snelweg

Ruimtelijk Planbureau, 2006

Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO)

Ministeries V&W, LNV en VROM, mei 2004

Actieprogramma Ruimte en Cultuur:

Architectuur- en Belverderebeleid

Ministeries OCW, VROM, LNV, V&W, EZ, BZK en Defensie, mei 2005

Ruimte voor Ruimte-regeling

Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, 30300 XI, nr.70.

Verstening en functieverandering in het landelijk gebied

Alterra en ABF Research i.o.v. VROM, Alterra-rapport 1202; 2005.

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 112 van 115

Wind gewogen (tussen evaluatie BLOW)
TNO, rapport EPS 2005-10; juni 2005.

Ontwikkelkracht
Advies commissie gebiedsontwikkeling (cie. Bakker)
Lysias Consulting Group, 2005

Motie Lemstra c.s.
Eerste Kamer, 2005-2006, 29435, D

Motie-Meindersma c.s.
Eerste Kamer, 2005, 30.091, F

Maatschappelijke kosten en baten IBO verstedelijking
Input voor interdepartementaal beleidsonderzoek
Ecorys Nederland BV i.o.v. ministeries van Financiën en VROM, december 2005

Bestuurlijke afspraken: 'De Nota Ruimte ieder zijn rol'
Ministeries VROM, LNV, BZK, V&W en IPO en VNG, december 2005

Eindrapportage Programma voorbeeldprojecten gebiedsontwikkeling
Ministerie VROM, 1 december 2005

Beleidsbrief, Ruimtelijke Ordening Ondergrond
Kamerstukken II, 2004/05, 29387, nr. 7

BIJLAGE 5 - AFKORTINGEN

AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
AO	Algemeen Overleg
ARC	Actieprogramma Ruimte en Cultuur
ARK	Actieprogramma Ruimte en Klimaat
AVP	Agenda Vitaal Platteland met Meerjarenprogramma
BBG	Bestaand Bebouwd Gebied
BCR	Bestuurlijke Commissie Randstad
BDU	Brede Doeluitkering
BG	Bebouwd Gebied
BIRK	Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit
BLOW	Bestuursovereenkomst Landelijke Ontwikkeling Windenergie
BRO	Besluit op de Ruimtelijke Ordening
BuZa	Ministerie van Buitenlandse Zaken
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken
CPB	Centraal Planbureau
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CROW	Kennisplatform voor Infrastructuur, Verkeer, Vervoer en Openbare Ruimte
DLG	Dienst Landelijk Gebied
DURP	Digitaal Uitwisselbare Ruimtelijke Plannen
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
EEZ	Exclusieve Ecologische Zone van de Noordzee
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EK	Eerste Kamer
EMAB	Experiment met aangepast bouwen
EROP	Europees Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief
EZ	Ministerie van Economische Zaken
FES	Fonds Economische Structuurversterking
GDU	Gebundelde Doeluitkering
GIOS	Groen in en om de stad
GOB	Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf
Grex	Grondexploitatie
GSB	Grote Steden Beleid
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
INTERREG	EU-subsidieprogramma voor ideeën en projecten voor Europese ruimtelijke ontwikkeling.
IPO	Interprovinciaal Overleg
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
KRW	Kaderrichtlijn Water
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale
LNV	Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Voedselkwaliteit
LOG	Landbouwonwikkelingsgebied
MEP	Milieukwaliteit Electriciteits Productie
MER	Milieu Effect Rapportage
MIT	Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport
MJPO	Meerjarenprogramma Ontsnippering
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MKBA	Maatschappelijke kosten-batenanalyse
MNP	Milieu en Natuurplanbureau
NBW	Nationaal Bestuursakkoord Water
NEPROM	Vereniging van Nederlandse Projectontwikkeling Maatschappijen
NIROV	Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting
NL	Nationaal Landschap
NoMo	Nota Mobiliteit
NR	Nota Ruimte
NSP	Nieuwe Sleutelprojecten
NSR	Nationaal Strategisch Referentiekader
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OV	Openbaar Vervoer
PAO	Programma Andere Overheid
PKB	Planologische Kernbeslissing
POL	Provinciaal Omgevingsplan Limburg
PPS	Publiek Private Samenwerking
RHS	Ruimtelijke Hoofdstructuur
RO	Ruimtelijke Ordening
ROO	Ruimtelijke Ordening Ondergrond

Uitvoeringsagenda Ruimte 2006

September 2006

Pagina 114 van 115

RPB	Ruimtelijk Planbureau
RvdR	Ruimte voor de Rivier
TEN	Trans-Europese Netwerken
TK	Tweede Kamer
UvW	Unie van Waterschappen
VHR-gebieden	Vogel- en Habitatrichtlijngebieden
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
V&W	Ministerie van Verkeer en Waterstaat
WABO	Wetsvoorstel Algemene Bepalingen Omgevingsrecht
WB21	Waterbeheer 21e eeuw
WGR	Wet gemeenschappelijke regelingen
WGR-plus	Nieuwe Wet gemeenschappelijke regelingen per 1-1-2005
WLO	Welvaart en Leefomgeving
WoON	Woononderzoek Nederland
Wro	nieuwe Wet ruimtelijke ordening
WVO	Wet Verontreiniging Oppervlaktewater
Wvg	Wet voorkeursrecht gemeenten
ZOB-NL	Zuidoost Brabant - Noord Limburg